

รายงานการวิจัย  
เรื่อง

การพัฒนาอุตสาหกรรม : ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต  
(Industrial development : Impacts on way of life  
of communities along Klong Rungsit)

โดย

ณพรรณ สุภระ

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
มีนาคม 2545

ISBN 974-131-801-4

**รายงานการวิจัย  
เรื่อง**



**การพัฒนาอุตสาหกรรม : ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต  
(Industrial development : Impacts on way of life  
of communities along Klong Rungsit)**

**โดย**

**สุพรรณ สุนทร:**

**สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

**มีนาคม 2545**

**ISBN 974-131- 801-4**

I 20713927

๕.๒ ก.พ. 2548

## บทคัดย่อภาษาไทย

โครงการ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาสภาพแวดล้อมปัจจุบันของชุมชนริมคลองรังสิต การเปลี่ยนแปลงลักษณะของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมของชุมชนริมคลองรังสิต ช่วงเวลาที่ใช้เป็นข้อมูลเพื่อทำการศึกษาใช้ระยะเวลาประมาณ 20 ปี ย้อนหลังจากปี 2542 โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาเส้นทางตั้งแต่คลอง 1- คลอง 7 (กิโลเมตรที่ 1 – 15) รัศมีจากริมคลองรังสิต 500 เมตร จำนวน 15 หมู่บ้านของเทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ ตำบลบึงยี่โถ ตำบลรังสิต และตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี รวม 200 ครัวเรือน และสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545

### ผลการศึกษา

ก่อนปี พ.ศ.2525 ชาวบ้านเกือบทั้งหมดใช้น้ำคลองกับกิจกรรมในครัวเรือน ปัจจุบันคุณภาพน้ำในคลองคุณภาพต่ำลง แต่มีผู้อาศัยอยู่ริมคลองร้อยละ 52.0 ยังต้องใช้น้ำคลองเพื่อการอุปโภคเพราะไม่มีทางเลือกอื่นจำเป็นต้องใช้น้ำคลอง เนื่องจากน้ำประปาบาดาลยังมีใช้ไม่ทั่วถึง และบ้านเรือนปลูกติดริมคลองอยู่แล้ว แหล่งน้ำเพื่อการบริโภคในอดีตสามารถนำมาดื่มกินได้ปัจจุบันส่วนใหญ่ซื้อน้ำดื่ม ร่อนน้ำฝนเก็บไว้ปรุงอาหารในครัวเรือน

ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จากการใช้ที่ดินเกือบทั้งทุ่งรังสิตปลูกข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในอดีต ต่อมานักลงทุนเริ่มเข้ามาซื้อที่ดินสร้างโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร เพราะราคาที่ดินของทุ่งรังสิตไม่แพง การคมนาคมขนส่งสะดวกใกล้กรุงเทพฯ ใกล้สนามบินดอนเมือง ประชาชนย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยทั้งมาซื้อมาเช่า และปลูกที่อยู่อาศัยรุกล้ำคลองรังสิตปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้สภาพแวดล้อมของทุ่งรังสิตเปลี่ยนแปลงไป พอสรุปได้ดังนี้

- 1) ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมากขึ้นร้อยละ 93.5 คือ ปัญหาน้ำเน่าเสีย จากโรงงานอุตสาหกรรม จากบ้านเรือนที่อยู่ริมคลอง และ ปัญหาอากาศเป็นพิษ
- 2) ผลกระทบระดับครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 89.0 ตอบว่ามีผลกระทบด้านลบ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพ ไม่มีงานทำ รายได้ลดลงสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านเสื่อมโทรมสกปรกไม่น่าอยู่ น้ำคลองเน่าเสียไม่สะอาด การมีอุตสาหกรรมอยู่ใกล้ที่อยู่อาศัยอาจทำให้ร่างกายอ่อนแอ ร้อยละ 11.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบครัวเรือนที่ตนเองอาศัยอยู่ การเปลี่ยนอาชีพทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น การเดินทางสะดวกรวดเร็วมีทางเลือกมากขึ้น การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิต ตอบว่าใช้ไม่ได้ แม้ต้องการจะใช้ก็ใช้ไม่ได้ ร้อยละ 55.5 และร้อยละ 20.5 ตอบว่าไม่ได้ใช้ เพราะไปใช้ทางอื่นแทน

รัฐบาลน่าจะเข้ามาช่วยให้คำแนะนำ ดูแล มีวิธีการกำจัดสิ่งสกปรกออกไป โดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลอย่างจริงจัง

3) ผลกระทบระดับชุมชน มีการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น พื้นที่คับแคบลง ไม่เหมือนเมื่อก่อน แต่มีผลดีกับการประกอบอาชีพทำให้คนมีงานทำมากขึ้นรายได้ดีขึ้น การเจ็บป่วยไม่รู้สาเหตุว่ามาจากการพัฒนาพื้นที่เป็นอุตสาหกรรมหรือไม่ การคมนาคม มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ใช้ประโยชน์จากคลองเป็นส่วนน้อย (ร้อยละ 11.0) เพราะมีน้ำประปาใช้แล้ว ปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านริมคลองรังสิตยังมีอยู่ตามเทศกาลไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

4) ผลกระทบต่อคลองรังสิต มีผลกระทบทางลบ ร้อยละ 67.0 เพราะ น้ำเสียไม่ได้บำบัดให้ถูกต้องก่อนปล่อยลงคลอง สิ่งปลูกสร้างรุกล้ำที่ดินริมคลอง สร้างห้องน้ำลงไปในคลอง ทำให้น้ำมีสีคล้ำ ส่งกลิ่นเหม็น มีขยะลอยน้ำ ผู้ที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบร้อยละ 33.0 เพราะไม่ได้สนใจที่จะใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตแล้ว ปัจจุบันหน่วยงานรัฐกำลังเข้ามาดูแลรักษาทำความสะอาดคลองโดยนำเครื่องจักรกลมากำจัดผักตบชวาเข้าไปทำปุ๋ยหมักให้กับเกษตรกร จึงทำให้สภาพของคลองดีขึ้น พอจะให้สัญจรไปมาได้ ใช้น้ำจากคลองรังสิตได้บ้าง ผลสรุปภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างเกี่ยวกับการค้าขายบริเวณริมคลองรังสิต ตอบว่ามีผลกระทบร้อยละ 92.5 ไม่มีผลกระทบร้อยละ 7.5

## ข้อเสนอแนะ

### มาตรการระยะสั้น

1) จัดให้มี Buffer Zone ริมคลองป้องกันการรุกล้ำที่ดินริมคลอง โครงการชลประทานรังสิตได้ต้องบังคับใช้กฎหมายกับบ้านบุกรุกที่ดินริมคลองอย่างเคร่งครัด ร่วมกับหน่วยงานอื่นหาที่อยู่ให้  
2) ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใช้ประโยชน์จากคลอง ขุดลอกคลองให้ลึก กรมประมงนำพันธุ์ปลา กุ้ง มาปล่อยให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติ ให้คนมีความรู้สึกว่าจะต้องพึ่งพาอาศัยน้ำในคลองเพื่อยังชีพ ทำให้พร้อมที่จะดูแลรักษา โดยไม่ต้องให้ใครมาบอก

3) จัดตั้งคณะทำงานด้านการอนุรักษ์คลอง โดยมีทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน  
มาตรการระยะยาว

1) จัดแบ่งพื้นที่ในแต่ละประเภทให้ชัดเจน พื้นที่อุตสาหกรรม ต้องมี Buffer Zone กันไม่ให้ชุมชนรุกล้ำเข้ามาอยู่ใกล้พื้นที่ที่จัดไว้เพื่ออุตสาหกรรม จัดพื้นที่อยู่อาศัย และมีพื้นที่สีเขียว นอกจากทำให้การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างเหมาะสมและถูกต้องแล้วยังทำให้มีภูมิทัศน์ที่ดี

2) ควรให้ภาครัฐ เอกชน ประชาชน มีส่วนร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของคลอง ผูกสัมพันธ์กับลำน้ำสายนี้ ควรทำอย่างสม่ำเสมอและระยะยาว

## Abstract

The Objectives of the Industrial Development: Impacts on way of life of communities along Klong Rangsit Program is to study the existing environment of the community living along Klong Rangsit and the changing of the community's way of life caused by the industrial development. The study covered previous data of 20 years ago, from year 1999 backward. Meanwhile the study area started from Klong 1 to Klong 7 (kilometer 1-15), approximately 500 meters around Klong Rangsit. As a result, the study area covered 15 Moo Ban (villages) or 200 households of Prachathipat district, Bung Yi Tho district, Rangsit district and Phakgood district in Amphur Thanyaburi. The in-depth interview was done both formally and informally with the community leaders while data collection has been conducted during year 2001 to 2002.

### Study Result

Before year 1982, most of the people around the study area used water from Klong Rangsit for consuming and other activities in their household. Nowadays, although the water quality has been being degraded, 52 percentage of the people living along the klong still can not avoid employing water from Klong Rangsit. There is no other choice for them since the water supply or ground water system has not been installed throughout the area yet. However, most of the people buy fresh water or keep rain water for drinking and cooking because the water from the klong is not clean enough for consuming.

### The impact on the community's way of life

In the past, almost every inch of Rangsit district was occupied by the paddy field because the rice used to be the most important export goods of the community. Up to now, the utilization of the land has been being changed continuously since the investor entered the district and purchased various volume of land to build factories and real estate due to the low-priced land and the convenience of transportation which is nearby Bangkok and Don Muang air port. The migrants from outsider, even occupied the land by lending or buying, constructed their houses or constructions intruding into Klong Rangsit and changed the surrounding and environment of the area around Klong Rangsit as following description :

#### 1) The impact on environment

At present, the environmental problem was increased 93.5%. Among these problems are water pollution and air pollution from industries or houses standing beside the klong.

#### 2) The impact on household

89% of the household leaders answered the questionnaire that there is some negative impact upon their occupation and environment. They faced the problems of unemployment, changing job, income decreasing and the degenerate of environment around their households such as waste and water pollution. Besides, the health of people who lived nearby factories might be deteriorated. Only 11.0% of the respondents reported that there is no impact on their living. Moreover, the changing of job increased their income and the convenient transportation provided more choice of travelling for

them. Considering the utilization of Klong Rangsit for transportation, 55.5% informed that they could not use the Klong even desire to, while 20.5% said that they never used it because there are other ways of transportation. Anyway, to solve the environmental problem, the community recommended that the government should perform their role by giving consults, providing suggestion of cleaning methods or technology to the community and encouraging people to look after their community seriously.

### 3) Impact on community

It was found from the study that the migration is increased and caused the high density of population when comparing to the existing area. Consider to the problem of health deterioration of people in the project area, it could not clearly identify that the industrial development caused those health problems. In contrary, there are some positive impacts on the community, the unemployment decreased while the earning increased. Furthermore, the transportation is more convenient. In the mean time the utilization of klong is minimizing since there is water supply and other ways of transportation. Nowadays, the local tradition, activities and ancient custom is still be conserved and performed by the community living along Khlong Rangsit on occasion.

### 4) Impact on Klong Rangsit

Totally 67% of the respondents indicated that there are some negative impacts on Klong Rangsit. The water can not be used because the waste water has not been actually treated before emitting to the klong. Moreover, the houses and other constructions, especially the rest rooms which were built intruding to the klong have produced the waste and bad smell and caused the polluted water. The rest of the respondents (33%) reported that there is no impact on Klong Rangsit since the klong has not been used as former time. At present, the water of Klong Rangsit is getting better and can be used for transportation and some household activities since the government agency has employed the machine to clean the klong. The water plants called mimosa were picked up and made fertilizer for the farmers. In addition, 92.5% of the household leaders responded that the commercial along Klong Rangsit has an impact upon the klong while 7.5% responded there is no impact.

## Recommendations

### Short-term measurement

- 1) Arranging a buffer zone along the klong to protect the intruders. In addition, the Southern Klong Rangsit Irrigation Project should seriously take the law to compel the intruders to move out of the buffer zone and meanwhile collaborate with government agencies to find some new places for those people.
- 2) Employing the public participation method to encourage the feeling of the community that they have to depend on the klong in their way of live and use it in the correct way in order to sustain the natural resource. The community should be urged to participate in any activities concerning the klong utilization, for example excavating the klong for the Department of Fishery to lay the breed of fishes and shrimps into it and let them naturally grow up. The community then understands the important of the klong in their way of life and help to sustain it.

- 3) Appointing a working group which included the government official, representatives from private agencies and representatives from the community to conserve the klong.

**Long-term measurement**

- 1) Classifying the land utilization and clearly divided each zone. The buffer zone is needed in order to protect the intruders into the industrial area. The land classification not only makes the appropriate land utilization but also presents a good view of landscape.
- 2) Stimulate the subconscious of the community to realize the importance of the klong and their relationship with this water resource by usually arranging activities among the people in the community, the government and private agencies continuously.



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## กิตติกรรมประกาศ

แนวความคิดโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาอุตสาหกรรม : ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต" ได้มาจากการเฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ จากคลองสวย น้ำใส ริมฝั่งคลองมีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา คลองรังสิตเหมือนมีชีวิต มาเป็นคลองที่มีผักตบชวาเจริญเติบโตแน่นเต็มคลอง การสัญจรทางน้ำใช้ไม่ได้ ปัญหาน้ำเน่าเสียในคลอง แต่ชาวบ้านบางส่วนยังต้องใช้น้ำคลองเพื่อกิจกรรมในครอบครัว ผู้วิจัยต้องการทราบประเด็นปัญหาต่างๆ และแนวทางแก้ไข โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดินในการดำเนินโครงการ การสืบหาข้อมูลในพื้นที่ได้รับความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อจากหน่วยงานรัฐ เอกชน และชาวบ้านริมคลองรังสิต การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำชุมชน ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากรองเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี ผังเมืองจังหวัดปทุมธานี นายอำเภออัญบุรี หัวหน้าโครงการชลประทานรังสิตได้ ประธาน อบต. ประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน รองผู้จัดการสวนสนุกตรึมเวสต์ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตมาเป็นระยะเวลายาวนานได้เสียสละเวลาเต็มใจให้ข้อมูลให้ความช่วยเหลือแนะนำเป็นอย่างดี ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอย่างสูง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ พงศาพิชญ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้โอกาสให้คำแนะนำเร่งรัดทำให้การทำงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี การทำงานวิจัยต้องมีความพร้อมหลายด้านและหนึ่งในความพร้อมนั้น ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ เพื่อนๆ น้องๆ โดยเฉพาะ คุณสุจิตรา ชโลดม คุณณัฐบรรจง เดชวิริยะชาติ คุณกานดา อ่อนอุบล คุณกัลยา ฉิมถาวร คุณสิริพร แก่นสียา และคุณพรรณนิภา ไทยวัฒนาพร ที่ได้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม ช่วยจัดพิมพ์ จัดรูปเล่มรายงาน ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

นางสาวธนพรรณ สุนทร

หัวหน้าโครงการ



## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญ	(4)
สารบัญตาราง	(7)
สารบัญรูป	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 แผนการดำเนินงาน	4
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 ทบทวนวรรณกรรม	5
2.1.1 นิยามและความสำคัญของคลอง	5
2.1.2 การขุดคลองและการตั้งถิ่นฐานในทุ่งรังสิต	6
2.1.3 การอนุรักษ์และการพัฒนาคลอง	8
2.1.4 คุณภาพน้ำคลองในจังหวัดปทุมธานี	9
2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	11
2.2.1 แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม	11
2.2.2 แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	17
2.2.3 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	18
2.3 ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	33
3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ	33
3.1.1 แหล่งข้อมูล	33
3.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	34
3.1.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม	34
3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	35
3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	35

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ	35
3.3 คำนิยามปฏิบัติการ	35
3.4 สมมติฐานในการศึกษา	36
บทที่ 4 ผลการศึกษา	37
4.1 ผลการศึกษาจากเอกสาร	37
4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	37
4.1.2 สภาพทั่วไป	37
4.1.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ	40
4.1.4 ภาคเกษตร	42
4.1.5 แหล่งน้ำ	43
4.2 ผลการศึกษาเชิงปริมาณ	46
4.2.1 ลักษณะทางประชากรของครัวเรือนที่ศึกษา	46
4.2.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต	49
4.2.3 การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ทุ่งรังสิต	51
4.2.4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน	61
4.2.5 การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาจากผู้ประกอบการ	73
4.2.6 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตชุมชน ริมคลองรังสิต	75
4.3 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ	77
4.3.1 ผู้นำชุมชนที่มีภูมิลาดำเนินดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิต	77
4.3.2 ผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลาดำเนินดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิต	91
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	97
5.1 ส่วนที่ 1 สรุปเนื้อหาการศึกษาเชิงปริมาณ	97
5.1.1 ขอบเขตการศึกษา	97
5.1.2 การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย	97
5.1.3 แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค	97
5.1.4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน	98

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ	99
5.2.1 ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ	99
5.2.2 ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ	102
5.3 ข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม	104
ภาคผนวก ก   รูปถ่ายสภาพคลองรังสิต อดีต-ปัจจุบัน	107
ภาคผนวก ข   แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง	115
ภาคผนวก ค   แบบสอบถามผู้นำชุมชน	125

## สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	แสดงจำนวนโรงงาน เงินทุน คนงาน แยกเป็นอำเภอ	40
4.2	แสดงจำนวนพื้นที่การเพาะปลูก ผลผลิต และครัวเรือน ของพืชเศรษฐกิจปี 2542-2543	43
4.3	แสดงข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน	48
4.4	แสดงความสนใจเกี่ยวกับคลองรังสิต	50
4.5	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต	50
4.6	สภาพคลองรังสิตในอดีตกับปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการ	51
4.7	การเปลี่ยนแปลงที่อยู่เพราะเหตุที่มีการพัฒนาที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม	52
4.8	ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่	52
4.9	กรณีมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย มีผลกระทบต่อครอบครัวหรือไม่	52
4.10	แสดงการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก	53
4.11	แสดงอาชีพหลักที่เปลี่ยนแปลงไป	54
4.12	แสดงอาชีพหลักเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม	54
4.13	แสดงการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักทำให้รายได้เพิ่มขึ้น	55
4.14	แสดงอาชีพเสริมเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม	55
4.15	แสดงโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานในชั้นมัธยมศึกษา	55
4.16	แสดงโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานชั้นอุดมศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี	56
4.17	แสดงสมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ	56
4.18	แสดงสมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร	57
4.19	แสดงสมาชิกในครอบครัวมีอาการเครียด ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ	57
4.20	แสดงการเดินทางไปทำงาน	58
4.21	แสดงการมีเวลาให้กับครอบครัว	58
4.22	แสดงการปรึกษาหารือในครอบครัว	59
4.23	แสดงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในอดีต	59
4.24	แสดงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในปัจจุบัน	60
4.25	แสดงการใช้น้ำบริโภคในอดีต	61
4.26	แสดงการใช้น้ำบริโภคในปัจจุบัน	61

## สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.27	แสดงสภาพแวดล้อมหมู่บ้านของท่านในอดีตมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	63
4.28	แสดงปัญหาในปัจจุบันด้านสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน	63
4.29	แสดงการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิต มีผลกระทบต่อครอบครัว	65
4.30	แสดงการสรุปการพัฒนาอุตสาหกรรมและผลกระทบต่อครอบครัว	66
4.31	แสดงการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิต มีผลกระทบต่อชุมชน	68
4.32	แสดงการสรุปการพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบต่อชุมชน	70
4.33	แสดงการค้าขายบริเวณคลองรังสิตส่งผลกระทบต่อคลองรังสิต	71
4.34	แสดงการสรุปการค้าขายบริเวณริมคลองผลกระทบต่อคลองรังสิต	72
4.35	การขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	73
4.36	ในอดีตการขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนมีทางคมนาคมทางน้ำสะดวก	73
4.37	แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรม	74
4.38	แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	74
4.39	แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการพาณิชย์กรรม	75
4.40	แสดงผลกระทบโดยตรงที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ต่อวิถีชีวิตชุมชน ริมคลองรังสิต	76

## สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
4.1	แสดงเขตติดต่อและเส้นทางคมนาคม	39
4.2	แสดงที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมโดยสังเขป	41
4.3	แสดงเขตเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย	44
4.4	แสดงพื้นที่เก็บครัวเรือนตัวอย่าง	47

สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

# บทที่ 1

## บทนำ



### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“คลอง” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ทางน้ำหรือลำน้ำที่เกิดขึ้นเอง หรือขุดเชื่อมกับแม่น้ำหรือทะเลในขณะที่ภาษาอังกฤษให้นิยามว่า “An artificial water way designed for navigation of for draining or irrigating land” ความหมายของคลองในพจนานุกรมของไทย หมายความว่าคลองธรรมชาติและคลองขุดเท่านั้น และความหมายของคลองนี้น่าจะมีความหมายแตกต่างจากคำว่า “ลำราง” “ลำกระโดง” ฯลฯ และเป็น ทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างแหล่งน้ำหรือทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างแหล่งน้ำสองแห่งให้ติดต่อกันได้ และอาจเป็นแม่น้ำกับแม่น้ำหรือแม่น้ำกับทะเล หรือบึงและหนองต่าง ๆ กับแหล่งน้ำอื่น ๆ รวมไปถึงทะเลด้วย

เมื่อปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าให้ขุดคลองเพื่อจัดระบบชลประทาน (หนังสืออนุญาตให้ขุดคลองรังสิต เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2433) วัตถุประสงค์เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกทำนาและการเกษตรให้กับราษฎร และพระราชทานชื่อคลองว่า “คลองรังสิตประยูรศักดิ์” คลองรังสิตมีคุณสมบัติครบถ้วนตามความหมายของคำว่า “คลอง” ทั้งนี้เพราะคลองรังสิตเป็นคลองขุดเชื่อมกับแม่น้ำสายใหญ่ 2 สาย ได้แก่แม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำนครนายก ซึ่งอยู่ในความดูแลของการชลประทานรังสิตได้ ขนาดของคลองรังสิตท้องคลองขณะขุดกว้างประมาณ 8 วา ยาวประมาณ 35 กิโลเมตร และทุกระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร จะมีคลองซอยทั้งด้านทิศเหนือและทิศใต้ ท้องคลองขณะขุดกว้างประมาณ 6 วา ยาวประมาณ 9-10 กิโลเมตร คลองซอยเหล่านี้เป็นคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ทุ่งรังสิตเดิมเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมเกือบทั้งหมด เขตติดต่อระหว่างคลองรังสิตกับแม่น้ำนครนายก มีประตูน้ำเสาวภาฝั่งศรีเป็นประตูเปิดระบายและกักน้ำให้มีปริมาณเหมาะสมกับการใช้น้ำในพื้นที่ทั้งหมดของทุ่งรังสิต นอกจากนี้ในอดีตคลองรังสิตยังเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำสายหลัก ประชาชนเคยใช้น้ำคลองเพื่อการอุปโภค บริโภค คลองรังสิตจึงนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจ -สังคม ในขณะนั้นเป็นอย่างมาก

สภาพคลองรังสิตได้พัฒนามาเรื่อย ๆ ตามพระราชประสงค์ คือ เพื่อการประกอบอาชีพการเกษตร การคมนาคมทางน้ำของประชาชนในขณะนั้น ต่อมาการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้พื้นที่ทุ่งรังสิตต้องเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะในส่วนที่มีการคมนาคมสะดวก ได้มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ตั้งขึ้นมากมาย การคมนาคมทางน้ำก็ได้ถูกพัฒนามาเป็นการคมนาคมทางบก มีทางหลวงหมายเลข 305 เป็นทางสายหลักคู่ไปกับคลองรังสิต เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่าง จังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดนครนายก การเดินทางจากกรุงเทพมหานครเลียบบคลองรังสิตไปจังหวัดนครนายกนับว่าสะดวกมาก

ปัญหาอันดับแรกที่มีผลกระทบต่อประชาชนริมคลองรังสิต ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด ปล่อยน้ำที่ยังไม่มีการบำบัดลงสู่คลองรังสิต นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่หลบเลี่ยงกฎหมายตั้งอยู่มากมาย ประชาชนเริ่มใช้น้ำในคลองรังสิตไม่ได้สนิทใจ น้ำประปายังมีใช้อยู่อย่างมาก ต่อมาสมัยรัฐบาลของ มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช มีโครงการเงินผันสู่หมู่บ้าน ทำให้หลายแห่งมีโครงการขุดน้ำบาดาลขึ้นใช้ เรียกว่า น้ำบาดาล กสช. การคมนาคมทางน้ำเริ่มมีบทบาทน้อยลง ทั้งนี้เพราะทางหลวง 305 ถูกปรับปรุงให้มีสภาพดีขึ้นดังนั้นการคมนาคมทางบกย่อมมีความสะดวกรวดเร็วกว่า เดิมคลองรังสิตจะต้องมีการเปิดปิดประตูน้ำจุฬาลงกรณ์เพื่อให้เรือสินค้า เช่น เรือบรรทุกข้าวต้องขนส่งข้าวจากท้องทุ่งรังสิตออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยา การเปิดประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ทุกวันเป็นการระบายน้ำในคลองรังสิตออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยาด้วย ต่อมาการคมนาคมทางน้ำถูกเปลี่ยนไปเป็นการใช้ทางคมนาคมทางบกเพิ่มขึ้น ทำให้ประตูระบายน้ำจะทำการเปิดในกรณีที่เป็นเช่นนั้น ประเด็นนี้เป็นต้นเหตุหนึ่งของปัญหาผักตบชวาขยายพันธุ์ขึ้นแน่นคลองรังสิตอย่างรวดเร็ว เกษตรกรใช้ปุ๋ยเคมีในการดูแลรักษาพืชผลทางการเกษตรในปริมาณที่สูงขึ้น จำนวนการเปิดประตูระบายน้ำของประตูน้ำจุฬาลงกรณ์น้อยครั้งลง เหตุการณ์เหล่านี้อาจเป็นส่วนที่ทำให้น้ำคลองรังสิตเน่าเสียได้ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือการค้าขายของชาวบ้านที่ยังพอมืออยู่บ้าง เช่น กว๊านเตี้ยเรือ ขนมหวาน ผัก ผลไม้ สินค้าที่ชุมชนริมคลองรังสิตต้องการกินต้องใช้ทำได้อย่างลำบากมากขึ้น เพราะผักตบชวาชัดขวางการเดินทางในคลองรังสิตอย่างสิ้นเชิง ชาวบ้านเริ่มเดือดร้อนต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนเองเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือไปทำอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ นอกจากนั้น ยังมีผู้ย้ายถิ่นไปอยู่อาศัยที่อื่นเพราะการประกอบอาชีพใหม่

รังสิตในวันนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ปัจจุบันการตั้งถิ่นฐานของประชาชนย่านคลองรังสิตกระจายอยู่ในเขต 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอธัญบุรี คลองหลวง หนองเสือ และลำลูกกา คิดเป็นพื้นที่ทั้งหมด 579,277 ไร่ หรือประมาณ 3 ใน 4 ของทั้งจังหวัด ประกอบด้วย 27 ตำบล 320 หมู่บ้าน 7 เทศบาล มีประชากร 267,148 คน (มีนาคม 2544) ในยุคอุตสาหกรรมเฟื่องฟู พื้นที่ทุ่งรังสิตด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วดังจะเห็นได้ว่า อำเภอคลองหลวงมีจำนวนโรงงานสูงสุด 477 โรง เงินทุน 63,270,914,368.- บาท คนงาน 83,568 คน รองลงไป อำเภอลำลูกกา 273 โรง เงินทุน 9,237,288,992.- บาท คนงาน 17,292 คน อำเภอธัญบุรี 245 โรง เงินทุน 10,389,762,597.- บาท คนงาน 17,518 คน (อุตสาหกรรม จ.ปทุมธานี, มิถุนายน 2543)

ลักษณะการใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการของพื้นที่รังสิตในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนเดิมซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ชาวนา ชาวไร่ ชาวนวน และผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับภาคเกษตรกรรม มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านของจำนวน คือ มีการโยกย้ายออกนอกพื้นที่และการเปลี่ยนอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนอาชีพ



ของเกษตรกรดั้งเดิม ลักษณะที่สำคัญของชุมชนริมคลองรังสิตเดิมตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยริมคลองรังสิต เป็นหย่อมๆ ประชาชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นการบุกรุกที่ดินที่อยู่ในความดูแลของกรมชลประทาน จะมีชุมชนหนาแน่นบริเวณคลองซอยต่างๆ ที่มาเชื่อมกับคลองรังสิตชุมชนเหล่านี้มีอาชีพค้าขายเป็นหลัก ปัจจุบันชุมชนเดิมประเภทดังที่ได้กล่าวมานี้กำลังถูกแทรกแซงด้วยชุมชนใหม่ เข้ามาเป็นชุมชนชาวรังสิตแทน เนื่องมาจากการลงทุนของนักพัฒนาอุตสาหกรรม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในขณะนี้มีส่วนทำให้บางพื้นที่บางบริเวณคลองรังสิตกลายเป็นชุมชนบุกรุกในลักษณะชุมชนแออัด เนื่องจากเกิดความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ทั้งภาคอุตสาหกรรมและบริการ วิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งในด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะได้มีการศึกษาถึงการพัฒนาอุตสาหกรรม ว่าจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิตมากน้อยเพียงใด และควรมีแนวทางการป้องกันแก้ไขอย่างไร

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมปัจจุบันของชุมชนริมคลองรังสิต
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมของชุมชนริมคลองรังสิต
3. เพื่อให้ภาครัฐและเอกชนประสานประโยชน์ร่วมกันในการจัดการชุมชนคลองรังสิตเชิงพัฒนาสังคม
4. เพื่อศึกษาการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาคลองรังสิต

## 1.3 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ที่ทำการศึกษาได้แก่ชุมชนที่ตั้งริมคลองรังสิตรัศมี 500 เมตร โดยกำหนดระยะทางตั้งแต่กิโลเมตรที่ 1 ถึงกิโลเมตรที่ 15 (คลอง 1 – คลอง 7) ประกอบด้วย เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ ตำบลบึงยี่โถ ตำบลรังสิต ตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี

ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงใช้ระยะเวลาย้อนหลังจากปี 2542 – 2522

ข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม ภายในปี 2543 – 2545

## 1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของชุมชนริมคลองรังสิต
2. ทำให้ทราบข้อดีข้อเสียการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีผลกระทบต่อชุมชนริมคลองรังสิต
3. เพื่อให้ภาครัฐและเอกชนประสานประโยชน์ร่วมกันในการจัดการชุมชนคลองรังสิตเชิงพัฒนาสังคม

4. เพื่อนำผลของการศึกษาเสนอแนะแนวทางและมาตรการป้องกันแก้ไขให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

#### 1.5 แผนการดำเนินงาน

##### 1. พื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูล

- 1.1 พื้นที่เทศบาลตำบลประจักษ์ศิลปาคม อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี
- 1.2 พื้นที่ตำบลบึงยี่โก ตำบลรังสิต ตำบลลำผักกูด อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## บทที่ 2

# แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 2.1 ทบทวนวรรณกรรม

#### 2.1.1 นิยามและความสำคัญของคลอง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้นิยามของ “คลอง” ว่าหมายถึง “ทางน้ำหรือลำน้ำที่เกิดขึ้นเองหรือขุดเชื่อมกับแม่น้ำหรือทะเล...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538 : 171)

ส่วนทางด้านกฎหมายของไทยในปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏพินัยมคํ่าว่า “คลอง” ในกฎหมายฉบับใด จึงต้องถือเอาตามความหมายสามัญของถ้อยคำภาษาไทยที่เข้าใจกันโดยทั่วไป

สำหรับลักษณะของคลอง สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ คลองโดยทั่วไป คลองหรือทางน้ำชลประทาน คลองประปา และคลองประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคลองประเภทใดก็ตาม ลักษณะกฎหมายที่สำคัญของคลองคือ การเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะเข้ายึดถือครอบครองเอาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนไม่ได้โดยเด็ดขาด (พนัส ทัศนียานนท์, 2533 : 2-3)

วิถีชีวิตของคนไทยในอดีตมีความผูกพันอยู่กับสายน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางซึ่งมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านเป็นจำนวนมาก เมืองต่างๆมักตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยน้ำในชีวิตประจำวัน โดยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 คนกรุงเทพฯ ประมาณร้อยละ 75 อาศัยอยู่ในเรือนแพ จนกระทั่งนักท่องเที่ยวชาวอังกฤษชื่อ นิวส์ ได้เคยบันทึกไว้ว่า กรุงเทพฯ เป็นเมืองเดียวในประวัติศาสตร์ของโลกที่เป็น “เมืองลอยน้ำ” (สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2533) นอกจากนี้ กรุงเทพฯ ยังเคยถูกขนานนามว่าเป็น “เวนิสออฟเดอะอีสต์” อีกด้วย

คลองในแถบกรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น มีทั้งคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นเพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ ซึ่งในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์คลองมีบทบาททางด้านยุทธศาสตร์ด้วย กล่าวคือ เป็นคูคลองเมืองเพื่อป้องกันข้าศึก นอกจากนี้แล้วคลองยังมีบทบาทที่สำคัญด้านอื่นๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้คลองเป็นขอบเขต (Boundary) กำหนดย่าน (Zoning) ตามผังเมือง เป็นแหล่งน้ำใช้เพื่อการบริโภคอุปโภค เป็นแหล่งอาหาร เพราะมีกุ้ง หอย ปลา เป็นเส้นทางคมนาคม เป็นตลาดลอยน้ำ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งยังสามารถทำหน้าที่เป็นทอระบายน้ำ ป้องกันน้ำท่วม และเป็นรับของเสียสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือนด้วย (สุวัฒนา ธาดานิติ, 2533) นับได้ว่าชุมชนในสังคมไทยในอดีตมีความผูกพันอยู่กับสายน้ำไม่น้อย เมื่อมีการขุดคลองเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้พื้นที่ต่างๆ มีความอุดมสมบูรณ์เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ชุมชนมากยิ่งขึ้น เป็นผลทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานของชุมชนไปสู่แหล่งน้ำตามต่างๆ โดยเฉพาะบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำลำคลองซึ่งเหมาะต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา

อย่างไรก็ตาม คลองในปัจจุบันมีสภาพความเปลี่ยนแปลงไปจากคลองที่เคยสะอาด ร่มรื่น มีจำนวนและความยาวมากกว่าในปัจจุบัน ได้เริ่มลดจำนวนลงและตื้นเขิน มีสภาพเกิดมลพิษทางน้ำ เช่น มีปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหาการถ่ายเทของเสียและสิ่งปฏิกูลลงสู่ลำคลอง การรुकล้ำคลองอันเป็นที่สาธารณะ และคลองไม่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ในเรื่องการเกษตรได้เช่นอดีต นอกจากนี้ในปัจจุบันเกิดการขยายตัวของเมืองและการเพิ่มประชากรในย่านที่พักอาศัย การเพิ่มของบ้านจัดสรร และโรงงานอุตสาหกรรม ยิ่งก่อความเสียหายให้แก่คลองเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

### 2.1.2 การขุดคลองและการตั้งถิ่นฐานในทุ่งรังสิต

ช่วงกลางรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นช่วงการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกข้าวโดยวิธีการขุดคลองได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางมากที่สุด โดยเฉพาะระหว่าง ปีพ.ศ.2430-2440 ถือว่าโครงการขุดคลองเป็นระยะที่สำคัญและเด่นชัดที่สุด รัฐบาลได้ให้การสนับสนุนอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลต้องการสร้างระบบชลประทานเพื่อเพิ่มพูนการผลิตข้าวให้ได้มากขึ้นในบริเวณพื้นที่ทุ่งรังสิต ได้มีการจัดตั้งบริษัทขึ้นดำเนินการขออนุญาตขุดคลอง ใช้ชื่อว่า กอมปนีขุดคลองแลคูนาสยาม ต่อมาเรียกชื่อว่า บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม (Siam Lands, Canal and Irrigation Company) การดำเนินงานเพื่อขอพระบรมราชานุญาตขุดคลองรังสิต กล่าวได้ว่าผู้ริเริ่มงานคือพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ทั้งนี้เนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสกับพระองค์เจ้าสายมาแต่ก่อนว่า “ในพระราชอาณาเขตสยามนี้ คลองเป็นสิ่งสำคัญ ในปีหนึ่งควรให้ได้มีคลองขึ้นสักสายหนึ่งจะทำให้บ้านเมืองเจริญถึงจะออกพระราชทรัพย์ปีละพันชั่งหรือสองพันชั่งก็ไม่ทรงเสียดาย” หนังสืออนุญาตให้ขุดคลองสายแรกกระทำในปีพ.ศ.2433 “หนังสืออนุญาตขุดคลองรังสิต” เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2433 และได้มีการเริ่มขุดคลองที่ 1 เป็นคลองสายใหญ่ (คลองรังสิตประยูรศักดิ์) วันที่ 4 มีนาคม 2433 ที่ตำบลบ้านใหม่ ได้เกาะใหญ่ แขวงเมืองปทุมธานี กว้าง 8 วา ลึก 5 ศอก ยาว 2,000 เมตร(สุนทรী อาสะโว้ย, 2530:25-26) คลองรังสิตประยูรศักดิ์ เป็นคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครนายก ทิศตะวันตกของคลองมีประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ เป็นประตูเปิด ปิด ทิศตะวันออกของคลอง มีประตูน้ำเสาวภาผ่องศรี เป็นประตูเปิด ปิด เพื่อการกักกันและระบายน้ำไว้ในฤดูกาลต่างๆ นอกจากนั้นยังมีคลองซอยที่แยกจากคลองรังสิต ผังเหนือ 18 สาย และผังใต้ 23 สาย ขนาดของคลองที่ขุด กว้าง 6 วา ลึก 5 ศอก (ชาวบ้านเรียกว่า คลองหกวาสายบน คลองหกวาสายล่าง) คลองสายใหญ่ และคลองซอยต่างๆ ที่ขุดขึ้น มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อให้ประชาชนไว้ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ที่สามารถเดินทางเข้าไปถึงเมืองหลวงได้ (ธนพรธนะ สุนทร, 2537)

ในสมัยก่อน การบุกเบิกที่ดินในบริเวณพื้นที่ราบภาคกลางโดยการขุดคลองได้เริ่มขยายตัวอย่างกว้างขวางในช่วงหลังการลงนามในสนธิสัญญาเบาริง โดยเฉพาะตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2410 เป็นต้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการผลิตข้าวให้ได้ในปริมาณมาก ทำให้ชาวนาเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2438 โดยการตั้งถิ่นฐานของชาวนาในเขตทุ่งรังสิตได้เริ่มขึ้น

หลังจากที่มีการตั้งถิ่นฐานในเขตคลองแสนแสบและประเวศจนเต็มล้นแล้ว ผู้คนก็จะเริ่มอพยพเข้ามาในเขตรังสิต โดยเข้ามาทางตอนใต้ก่อน จากนั้นก็ค่อยๆ กระจายขึ้นไปทางตอนเหนือ พร้อมๆ กับคลองที่บริษัทหุดคลองแลคูนาสยามได้ขุดคลองเข้าไปในบริเวณดังกล่าว

ทั้งนี้ชาวนาที่เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน แต่จะเช่ามาจากเจ้าของที่ดินทำเป็นปีๆ ไป การสร้างบ้านเรือนจะสร้างขึ้นในแบบง่ายๆ ด้วยวัสดุราคาถูกและไม่คงทน ในบริเวณริมฝั่งคลอง ซึ่งคันคลองจะสามารถกั้นน้ำเอาไว้ได้ การสร้างบ้านจะไม่มีคอกสำหรับวัวควาย ไม่มีพืชผักอื่นๆ แต่จะปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว และซื้อเครื่องบริโภคอุปโภคที่จำเป็น ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้การตั้งถิ่นฐานของชาวนาในทุ่งรังสิตในช่วงนี้เป็นแบบชั่วคราวมากกว่าจะเป็นการถาวร จึงมีการย้ายที่อยู่อยู่เสมอ ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพเข้ามาอยู่ในทุ่งรังสิตเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทางรัฐบาลก็ได้เข้ามาจัดการปกครองในเขตนี้ในปี พ.ศ. 2445 โดยตั้งชื่อว่า "เมืองธัญบุรี" ขึ้นกับมณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 มีฐานะเป็นอำเภอธัญบุรีขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2445; กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2452 และ Carle C. Zimmerman, 1931:305-310)

ภายหลังทศวรรษ 2500 ชุมชนชาวรังสิตได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม การขยายเมือง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้ชุมชนเปลี่ยนจากการเป็นชุมชนเกษตรมาเป็นชุมชนพหุลักษณะ ซึ่งมีทั้งเขตอุตสาหกรรม เขตบริการ สถานที่ราชการและสถานศึกษา ตลอดจนเขตเกษตรกรรมซึ่งมีการผลิตที่หลากหลายกว่าเดิม การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้อาจจะได้ทำให้ชุมชนซึ่งเริ่มมีชีวิตทางสังคมได้ไม่นานต้องถูกกระทบโดยกระแสการเปลี่ยนแปลง ชีวิตทางสังคมที่มีอายุน้อยมีความเปราะบางยังไม่อาจสร้างพลังต้านทานเพื่อปกป้องตนเองได้อย่างเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เกิดขึ้นอย่างมากในทศวรรษ 2530 (ร้อยปีคลองรังสิต, 2539 : 333)

ในอดีตวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิตมีความผูกพันกับลำน้ำสายนี้มาโดยตลอด ตามปากคลองซอยสายเหนือและสายใต้แทบทุกคลองจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ปากคลองซอย เป็นชุมชนของชาวบ้านที่มีอาชีพค้าขาย ซึ่งส่วนมากจะเป็นประเภทร้านขายของชำ เป็นสินค้าจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันมากกว่าสินค้าฟุ่มเฟือย ในขณะที่ผืนดินในบริเวณนี้เป็นพื้นที่ทำนาทั้งหมด ทำให้ชาวบ้านในเขตทุ่งรังสิตส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา โดยที่ชาวนาเหล่านี้มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้เช่ามาทำ เพราะลักษณะของผู้ครอบครองที่ดินในทุ่งรังสิตจะเป็นการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงใหญ่นับร้อยนับพันไร่ การได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินจะได้โดยศักดินาของข้าราชการจากกรุงเทพฯ บ้าง หรือได้มาโดยการซื้อขายเป็นแปลงใหญ่ๆ ขณะที่มีการขุดคลองรังสิต ซึ่งเจ้าของที่ดินจะเป็นผู้มีฐานะในกรุงเทพฯ และเมื่อได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้วก็จะแบ่งนาให้ชาวบ้านเช่าทำนา โดยจะชำระค่าเช่าเป็นข้าวเปลือกแทนการชำระด้วยเงิน

แต่สภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ อาชีพทำนาของชาวนาทุ่งรังสิตที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานนับร้อยปีแทบจะหมดสิ้นไป เนื่องจากปัญหาหลายๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา

ไม่ได้ผล ราคาข้าวตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ชาวนามีหนี้สินมาก ผู้ให้เช่านาได้รับค่าเช่าไม่เป็นไปตามสัญญา มีการติดค้างเช่านา เป็นต้น ทำให้ผืนดินบริเวณนี้ที่แต่ก่อนเป็นที่นา ก็กลับกลายเป็นที่ทำสวนในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งผู้ให้เช่าที่ดินได้รับค่าเช่าดีกว่าให้ชาวนาเช่าทำนา สภาพทุ่งข้าวคลองรังสิตในอดีตจึงเปลี่ยนเป็นสวนผลไม้ ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งบ้านจัดสรรและสนามกอล์ฟขนาดใหญ่หลายแห่งในปัจจุบัน(ธนพรรณ สุนทร, 2537 : 34-38)

### 2.1.3 การอนุรักษ์และพัฒนาคลอง

ตามบทบัญญัติของกฎหมายไทย คลองจัดได้ว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททางน้ำสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์และพัฒนาคลองมีอยู่หลายฉบับ ได้แก่

- 1) พระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121
- 2) พระราชบัญญัติชลประทานหลวง พ.ศ. 2485
- 3) พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ. 2526
- 4) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 44 วันที่ 11 มกราคม 2502 (ให้ดำเนินการกับผู้บุกรุก

คลองและที่สาธารณะอย่างเฉียบขาด)

นอกจากนี้แล้วยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่มีได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาคลองโดยเฉพาะ แต่ก็มีบทบัญญัติบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาคลอง อาทิ พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 68 เรื่อง ควบคุมการจอดเรือในแม่น้ำลำคลอง พ.ศ. 2515 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น (พนัส ทัศนียานนท์, 2533)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีตัวบทกฎหมายอยู่หลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์คลอง แต่สภาพคลองในปัจจุบันโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ยังคงมีสภาพเน่าเสียและตื้นเขิน อีกทั้งยังมีปัญหาการปลูกสร้างอาคารรุกล้ำที่คลองสาธารณะอีกด้วย ดังนั้น จึงควรจะมีการศึกษาทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไข หรือตรากฎหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาคลองขึ้นใหม่หากเห็นว่าเป็นการสมควร ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่เดิมนั้นล้าสมัยมีช่องโหว่การบังคับใช้กฎหมายก็เป็นไปโดยย่อหย่อน และขาดประสิทธิภาพ และในบางกรณียังส่อถึงการขาดความสุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจับกุมและสอบสวนอีกด้วย

กรณีตัวอย่างปัญหาช่องโหว่และความล้าสมัยของกฎหมาย อาทิ บทบัญญัติในมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติรักษาคลอง ร.ศ. 121 ที่ว่า "ถ้าหากว่าสามารถจะทำได้อย่างอื่นแล้ว ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาหยากเยื่อ ฝุ่น ฝอย หรือสิ่งใดโครก เททิ้งในคลอง และห้ามมิให้เททิ้งสิ่งของดังกล่าวมาแล้วลงในทางน้ำลำคูซึ่งเลือนไหลมาลงคลองได้ ถ้าผู้ใดกระทำผิดต่อมาตรานี้ให้ปรับผู้นั้นไม่เกิน 20 บาท

หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือทั้งปรับและจำสองสถาน" ซึ่งข้อความที่ว่า "ถ้าหากจะสามารถทำได้อย่างอื่นแล้ว" ถือเป็นกรณียกเว้นการห้ามทิ้งสิ่งโสโครกลงในคลอง โดยอาจจะหมายถึงการที่ประชาชนไม่สามารถที่จะหาที่ทิ้งขยะในบริเวณใกล้เคียงได้ เช่น คนที่อาศัยอยู่ในแพหรือเรือ เป็นต้น นอกจากนี้ประเภทของขยะที่บัญญัติไว้ว่าห้ามทิ้งหยากเยื่อ ฟุ่น ฝอย หรือสิ่งโสโครกนั้น ไม่เป็นการครอบคลุมขยะทุกชนิด เช่น หากมีการทิ้งสารเคมีลงในคลองก็อาจไม่มีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ อีกทั้งบทกำหนดโทษที่กำหนดไว้เพียงการปรับเป็น 20 บาทนั้น เป็นโทษที่ต่ำมากในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนบางจำพวกไม่เกรงกลัวต่อความผิด (อำนาจ วงศ์บัณฑิต, 2533 : 11-13)

#### 2.1.4 คุณภาพน้ำคลองในจังหวัดปทุมธานี

คลองในจังหวัดปทุมธานีก็เป็นแหล่งน้ำที่เกิดปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมเช่นเดียวกับคลองในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง จากการศึกษาของบริษัทแอสตีคอนคอร์ปอเรชั่น ที่ทำการตรวจวัดคุณภาพน้ำคลองจำนวนทั้งสิ้น 48 แห่ง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่และแหล่งน้ำที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ คลองหนึ่งถึงคลองสิบสี่ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองหกวา คลองระพีพัฒน์ คลองแม่น้ำในคลองเปรมประชากร คลองประปา คลองบางหลวงเชียงราก คลองเชียงราก คลองเชียงรากน้อย คลองนวนคร คลองบางพูน คลองบ้านใหม่ คลองบางชันท์ คลองบางคูวัด คลองบางโพธิ์เหนือ คลองบางเตย คลองควาย คลองสระ คลองพระอุดม คลองระแหง คลองบางตะไน คลองอ้อม คลองบางปรอก คลองวัดโคก คลองเกาะเกรี้ยว คลองบางเดื่อ คลองบางโพธิ์ใต้ คลองบางหลวง คลองบางสะแก คลองโยธา คลองขุดใหม่ คลองบางกระดี คลองศาลาแดง และแม่น้ำเจ้าพระยา

ผลจากการตรวจวัดคุณภาพน้ำที่รวบรวมมา ได้นำมาทบทวนและวิเคราะห์ผลโดยการเปรียบเทียบมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินซึ่งมีสี่ทะเล ตามประกาศของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ได้ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลองส่วนใหญ่มีความเสื่อมโทรม โดยเฉพาะน้ำคลองในช่วงที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนและย่านอุตสาหกรรม ตรวจวัดค่า BOD ได้เกินกว่า 4 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งจัดเป็นแหล่งน้ำประเภทที่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการคมนาคมเท่านั้น ได้แก่ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ในช่วงตลาดรังสิตจนถึงอำเภอรัญบุรี คลองหนึ่งถึงคลองห้า โดยเฉพาะคลองรังสิตช่วงที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ คลองหนึ่งและคลองสอง

ทั้งนี้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เมืองปทุมธานีโดยรวมมีการพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยอำเภอคลองหลวง อำเภอรัญบุรี และอำเภอลำลูกกามีการเติบโตของเมืองอย่างสูง อีกนัยหนึ่งก็คือพื้นที่แถบทุ่งรังสิตถือเป็นเขตที่มีความเจริญไปถึงมาก ทำให้เกิดปัญหาขยะของเสียและน้ำเสียจากชุมชนและภาคธุรกิจอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำเพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวของจังหวัดและการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในอนาคต

สำหรับปัญหาน้ำเสียที่ระบายลงสู่คลองในเขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ไม่อย่างเต็มนั้น มีที่มาจาก 4 แหล่งหลักๆ ได้แก่ น้ำเสียจากชุมชน น้ำเสียจากสถานประกอบการ น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และน้ำเสียจากการเกษตร

น้ำเสียจากชุมชน ได้แก่ น้ำที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ย่านที่พักอาศัย และแหล่งพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นแหล่งที่มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นในเขตเทศบาล โดยเฉพาะชุมชนที่มีปริมาณน้ำเสียและความสกปรกสูงคือ เทศบาลตำบลประชาธิปไตย เทศบาลเมืองคูคต และเทศบาลเมืองปทุมธานี น้ำเสียจากสถานประกอบการ ซึ่งสถานประกอบการที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียที่สำคัญ ได้แก่ ตลาดสด/โรงฆ่าสัตว์ โรงแรม โรงพยาบาล ร้านอาหาร/ภัตตาคาร และห้างสรรพสินค้า ในจำนวนนี้พบว่า น้ำเสียจากตลาดสดและโรงฆ่าสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 80 ของปริมาณความสกปรกจากสถานประกอบการทั้งหมดในจังหวัด โดยพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำเสียและความสกปรกจากสถานประกอบการในระดับที่สูงมากคือ เทศบาลตำบลประชาธิปไตย และเทศบาลเมืองคูคต

ทางด้านน้ำเสียจากการเกษตรนั้น เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดประมาณร้อยละ 60 ทำกสิกรรม จึงมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชในปริมาณสูง ดังนั้นจึงพบว่ามีปุ๋ยเคมีที่ใช้ในการปลูกข้าวบางส่วนปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำ และมีสารเคมีปราบศัตรูพืชตกค้างในแหล่งน้ำผิวดินค่อนข้างสูง และส่วนใหญ่พบในบริเวณคลองชลประทาน

ส่วนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม เกิดจากกิจกรรมภายในโรงงานประเภทต่างๆ จากการศึกษาพบว่า โรงงานที่ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำในจังหวัดปทุมธานี มีจำนวนทั้งสิ้น 220 โรง โดยพื้นที่ซึ่งมีโรงงานที่ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำตั้งอยู่สูงสุด คือ อำเภอคลองหลวง จำนวน 86 โรง โดยอยู่ในเขตตำบลคลองหนึ่งถึง 79 โรง ก่อให้เกิดน้ำทิ้ง 34,772 ลูกบาศก์เมตร/วัน รองลงมาคือ อำเภอเมืองปทุมธานี จำนวน 63 โรง ก่อให้เกิดน้ำทิ้ง 9,957 ลูกบาศก์เมตร/วัน ซึ่งโดยสรุปแล้วปริมาณความสกปรกของน้ำเสียที่เกิดในจังหวัดปทุมธานีส่วนใหญ่มาจากโรงงานอุตสาหกรรม (บริษัทแอสดีคอน คอร์ปอเรชั่น, 2539 : 3-1 - 3-14)

จากปัญหาการระบายน้ำเสียจากแหล่งต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ประโยชน์จากคลอง ในอดีตนั้นคลองมีสภาพใสสะอาดมีประโยชน์และบทบาทที่สำคัญต่อสังคมและประเทศ แต่น้ำเสียตายจากคลองที่เคยให้ประโยชน์ได้ถูกลดบทบาทลงอย่างมาก เช่น น้ำคลองไม่ได้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค สัตว์น้ำไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ คลองไม่ใช่เพื่อการเกษตรอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นคลองได้รับสารพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมและคลองมีจำนวนน้อยลง แคบลง ต้นเงินมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถระบายน้ำได้ดี จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม

ปัจจุบันคลองถูกถมเพื่อขยายถนนถมฝั่งทอระบายน้ำ เพื่อรับน้ำฝนและน้ำสกปรกที่เกิดจากการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งน้ำโดยตรง ประกอบกับมลพิษจากชุมชนการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อน ผลจากการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาอย่างเห็นได้ชัด คือ คลองกลายเป็นแหล่งน้ำที่เน่าเสียและส่งกลิ่นเหม็นมากขึ้นทุกวัน และในฤดูฝนที่เกิด



ปัญหาน้ำท่วมขัง เพราะน้ำในคลองไม่สามารถระบายไปอย่างรวดเร็วเหมือนในอดีต พื้นที่คลองถูกทำลายลง

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันคลองก็ยังไม่หมดประโยชน์เสียเลย เพราะยังมีการใช้คลองอยู่บ้าง เช่น ใช้เป็นท่อระบายน้ำสำหรับชุมชน เป็นเส้นทางคมนาคม เนื่องจากสภาพการจราจรติดขัดทำให้ผู้คนเริ่มหันมาเดินทางน้ำมากขึ้น ตัวอย่างเช่น คลองแสนแสบ คลองบางกอกน้อย และคลองบางพื้นที่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ เช่น ตลาดน้ำ เป็นต้น แนวโน้มในอนาคตปัญหาน้ำเสียอาจเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรและการเติบโตของสถานประกอบการ ตลอดจนการขยายตัวตามแนวถนนหลักหรือในบริเวณที่มีสาธารณูปโภค รองรับอย่างทั่วถึง

## 2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากภาระหน้าที่และเป้าหมายของรัฐบาลทุกประเทศ ล้วนต้องการพัฒนาให้ประเทศของตนมีความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ อันเกี่ยวข้องกับความอยู่ดีกินดีของประชาชน ซึ่งวิถีทางหรือแนวคิดที่จะนำไปให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้มีอยู่หลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งที่หลาย ๆ ประเทศนำมาใช้และประสบความสำเร็จก็คือ นโยบายการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries : NICs) ซึ่งประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในจำนวนประเทศกำลังพัฒนาที่นำแนวคิดนี้มาใช้ในการพัฒนาประเทศ (บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2534 : 6)

ทั้งนี้รัฐบาลไทยได้เริ่มมีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างเป็นทางการลักษณะ นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการอุปโภคบริโภคภายในประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยได้มีการจัดตั้งบรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2502 เพื่อให้เงินช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในการกู้ยืมไปเพื่อดำเนินกิจการ และในปีถัดมาคือ พ.ศ. 2503 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เพื่อส่งเสริมให้มีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรม โดยให้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีอากรแก่ผู้สนใจลงทุนทั่วไป (ปราณี พันธุมสินชัย, 2537 : 11)

ในระยะต่อมาเมื่อประเทศไทยเริ่มมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก พ.ศ. 2504 - 2509 ได้มีการกำหนดนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ โดยมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศและอุตสาหกรรมบริการ ตลอดจนอุตสาหกรรมผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2505 ได้มีการออกพระราชบัญญัติการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมขึ้น ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นอย่างมากมากระจัดกระจายอยู่ทั่วกรุงเทพฯ อย่างรวดเร็วในช่วงระยะ ปี พ.ศ. 2506 - 2516 (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2533 : 1)

เท่าที่ผ่านมารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเน้นอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยดำเนินนโยบายส่งเสริมการลงทุน ให้สิทธิพิเศษทางภาษีอากร เพื่อเร่งรัด

พัฒนาภาคการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้ดำเนินนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างเข้มข้นประมาณปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา โดยถือเป็นมาตรการสำคัญในการกระจายความเจริญ กระจายรายได้ และขยายการจ้างงานไปสู่ประชาชนในภาคชนบท ตลอดจนมุ่งหวังจะเป็นการแก้ไขปัญหาค่าความแออัดยัดเยียดของโรงงานอุตสาหกรรมและการบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ ที่ยังกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (บัณฑิต ธนชัย เศรษฐวุฒิ, 2539 : 1-2)

การพัฒนาประเทศไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ โดยยึดถือเป็น "เป้าหมายแห่งชาติ" เป็นตัวแบบหรือเป้าในการพัฒนา โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 สมัยรัฐบาลยุคพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่มีภาวะการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงถึง 10-11 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2531-2532 ทำให้รัฐบาลมีความเชื่อมั่นในการพัฒนาอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ผ่านๆ มา ได้พิจารณาให้มีการลดพื้นที่การเกษตรลง โดยคาดว่าภาคเกษตรกรรมและคนในชนบทจะเป็นตัวรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรม (เอี่ยมพร ทองกระจาย และสมพร เตชะธก, 2535 : 93-94)

การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ จากอดีตที่มีลักษณะเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการอุปโภคบริโภคภายในประเทศและการทดแทนการนำเข้ากลายเป็นการผลิตเพื่อส่งออก และภายหลังจากการค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย ก็เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมเคมี พลาสติก อุตสาหกรรมปิโตรเคมี และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมของประเทศได้เปลี่ยนรูปแบบจากอุตสาหกรรมเบาขนาดเล็กที่ก่อให้เกิดมลพิษต่ำ มาสู่อุตสาหกรรมในระดับกลางและอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งมีมลพิษสูง มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชากรมากขึ้น

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการกระจายตัวของอุตสาหกรรมจะพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะกระจุกตัวในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาได้แก่ภาคกลาง ซึ่งในที่นี้ครอบคลุมถึงภาคตะวันออกและภาคตะวันตก โดยมีหลายจังหวัดที่มีการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมสูง ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก จังหวัดราชบุรี พระนครศรีอยุธยา และสระบุรี เป็นต้น โดยที่การขยายตัวของอุตสาหกรรมจะส่งผลต่อการเติบโตของชุมชน โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดปทุมธานี ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว อุตสาหกรรมมีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 1 ของโครงสร้างการผลิต

ผลสืบเนื่องจากการพัฒนาและการขยายตัวของอุตสาหกรรม ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและประชากรอีกด้วย อาทิ ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของประชากรภูมิภาคต่างๆ เข้ามาเป็นแรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้จะมีผลต่อการย้ายถิ่นฐานแล้วยังเป็นแหล่งจ้างงาน

ที่ก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ ตลอดจนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เกิดจากการเพิ่มของจำนวนประชากรในเขตอุตสาหกรรม รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชากรอีกด้วย (ภารินี น้ำทิพย์, 2534 : 11-15)

2.2.1.1 ผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ผลจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ในชุมชน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับดังนี้

#### 1. ระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่

1) การเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน เมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในชุมชน สิ่งที่ปรากฏคือการมีรายได้เพิ่มขึ้นของครัวเรือนนอกเหนือไปจากรายได้ที่มียู่แล้ว แต่ก็ยังเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันต่อไปว่า เมื่อมีเงินเพิ่มขึ้น คนมีความสามารถซื้อหา จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับตนเองมากขึ้น

2) การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว การพัฒนาอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อครอบครัว เช่น ปัญหาครอบครัวในชนบทที่สามารถซื้อโทรทัศน์ได้ แต่ไม่มีส่วนใช้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คาบเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานของครอบครัวชนบทไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้แล้วสิ่งที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งก็คือ ผลกระทบต่อความผูกพันในครอบครัว หรือโครงสร้างของครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวมีเวลาให้กันและกันน้อยลง พ่อแม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตรน้อยลง เป็นต้น

3) การเปลี่ยนแปลงทางสุขนิสัย ซึ่งสังคมที่เน้นอุตสาหกรรมเป็นหลัก ผู้คนจะตระหนักถึงคุณค่าของเวลามากขึ้น และมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์หรือตัวเงินที่จะได้รับ ทำให้การใช้เวลาส่วนตัวหรือเวลาต่อครอบครัวน้อยลง พฤติกรรมสุขภาพเปลี่ยนแปลง เช่น การบริโภคอาหารปรุงสำเร็จหรือบางรายก็มัวแต่ตั้งหน้าตั้งตาทำงานแล้วกินบิสซาวะเป็นเวลานาน ทำให้เกิดกระเพาะปัสสาวะอักเสบ การรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา ทำให้เป็นโรคกระเพาะ เป็นต้น

4) การเปลี่ยนแปลงของลักษณะการบริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวมีรายได้เป็นเงินสดเพิ่มขึ้น ทำให้การจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นไปได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้บริโภคนิสัยบางอย่างแม้ไม่ก่อให้เกิดโทษ แต่ก็ทำให้การใช้เงินที่หามาได้เป็นไปอย่างไม่คุ้มค่า เช่น พ่อที่ดื่มกระหิงแดงหรือลิโพวิตันตีวันละขวด ในขณะที่ไม่มีเงินซื้ออาหารเสริมให้ลูก หรือมีลักษณะการใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยไปวันๆ ตามกำหนดการจ่ายค่าแรง เป็นต้น

5) การเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพอนามัยของบุคคล ทำให้มีความเสี่ยงของการเกิดโรคที่เป็นผลจากการทำงานสูง มีความเครียดสูง เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า มารดาที่ทำงานไปด้วยพร้อมกับภาระหน้าที่ที่มีอยู่แล้ว มีความถี่ของการเจ็บป่วยสูงกว่ามารดาที่ไม่ได้ทำงานนอกเหนือจากภาระงานในบ้าน

## 2. ผลกระทบในระดับชุมชน ได้แก่

1) ผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมทำให้เกิดการแข่งขันในการใช้ทรัพยากรมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์หรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมอาจมองได้ในลักษณะของการแย่งทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในระยะเวลาจำกัด ในขณะที่เดียวกันก็อาจทำให้เกิดปัญหาแก่ระบบนิเวศ เป็นการทำลายทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว เช่น โรงงานทำน้ำตาล โรงงานกระดาษ ทำให้เกิดน้ำเสีย อากาศเป็นพิษ เป็นต้น

2) ผลกระทบต่อกิจกรรมภาคการเกษตรและการเสื่อมสลายของภาคเกษตรกรรม เนื่องจากการโยกย้ายแรงงานไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น หรือมีการใช้ทรัพยากรดินในเชิงอุตสาหกรรมและการพาณิชย์มากขึ้น ที่ดินที่ใช้ในการทำกินมีน้อยลง ทำให้ต้องซื้ออาหารจากแหล่งอื่น การพึ่งพาตนเองด้านอาหารในชุมชนของตนลดลง ต้องพึ่งพาจากภายนอก ทำให้สูญเสียการพึ่งพาตนเองไปอีกระดับหนึ่ง เมื่ออุตสาหกรรมเคลื่อนตัวเข้าไปในชนบทมากขึ้น ชาวชนบทก็จะละทิ้งพื้นฐานทางการเกษตรของตนเองไปเรื่อยๆ เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยสมัครใจหรือภาวะจำยอม ความมีฐานะดีอย่างฉาบฉวยจากการขายที่ทำกินเป็นอุสาหกรรมที่ชัดเจนของการละทิ้งรากเหง้าการเกษตรของตนเองโดยฉับพลัน เกษตรกรในชนบทที่พยายามหยัดยีนพื้นตนเองไม่ยอมไหลไปตามกระแสที่ท่วมบ่าของอุตสาหกรรม ก็อาจต้องอยู่ในฐานะยอมจำนนในที่สุด เพราะการพัฒนาที่มุ่งเน้นอุตสาหกรรม โดยไม่มุ่งไปที่การพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ ทำให้ชาวชนบทที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรอยู่ในภาวะจ้อยเปลี้ยมากขึ้น โดยเฉพาะการทำนาทำไร่ที่ชาวบ้านกล่าวกันว่า "ยิ่งทำยิ่งเป็นหนี้ขายที่ดีกว่าอย่างน้อยก็ทำให้มีโอกาสได้เห็นเงินแสนเงินล้าน"

3) ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนโดยส่วนรวม ทำให้ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันของคนในชุมชนเปลี่ยนรูปไป มีลักษณะตัวใครตัวมันมากขึ้น การร่วมมือช่วยเหลือกันแต่เดิมอาจเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบการว่าจ้างแรงงาน ทำให้คนในชนบทมีความเครียดต่อการดำเนินชีวิตประจำวันสูงขึ้น

4) ผลกระทบทางวัฒนธรรม ทำให้มีการรุกรานของวัฒนธรรมเมืองเข้าไปในชนบทมากขึ้น ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในชนบทเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่น เมื่อมีไฟฟ้าเข้าในหมู่บ้านแห่งหนึ่งด้วยความช่วยเหลือของผู้ประกอบการโรงงานที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ภายใน 1 สัปดาห์ กว่าครึ่งของครัวเรือนในหมู่บ้านจะมีการซื้อตู้เย็น โทรทัศน์ ฯลฯ ในขณะที่ปัจจัยพื้นฐานชนบทยังขาดแคลน เช่น ส้วม ที่เก็บ น้ำฝน ฯลฯ การที่ครัวเรือนในชนบทมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นตัวเงิน ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ จากภายนอก สามารถมีช่องทางเข้าไปทำมาหากินได้มากขึ้น วัฒนธรรมเมืองบางอย่างสามารถเข้าไปแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมได้ง่าย อาทิ การแต่งกาย เป็นต้น (เอี่ยมพร ทองกระจาย และสมพร เตชะอธิก, 2535 : 102-104)

2.2.1.2 การประเมินผลกระทบทางสังคมจากโครงการพัฒนา Thomas R. Dye (1981 : 345) ได้ให้ความหมายของ "ผลกระทบ" (Impact) ไว้ว่า หมายถึง ผลทั้งหมดของนโยบายที่มีขึ้น

ในสภาพแห่งความเป็นจริงในโลก อันได้แก่ ผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ และกลุ่มอื่นๆ นอกเหนือไปจากกลุ่มเป้าหมาย (ผลที่ล้นออกไปจากเป้าหมาย) ผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต รวมถึงค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้สำหรับทรัพยากรของโครงการ และค่าใช้จ่ายทางอ้อมต่าง ๆ รวมทั้งค่าเสียโอกาสด้วย

Coralie Bryant and Louise G. White (1982 : 137-140) กล่าวว่า ผลกระทบ คือ ผลที่ตามมาจากผลผลิต เช่น ถ้าการมีพยาบาลเพิ่มขึ้นเป็นผลผลิตของโครงการ ผลกระทบอย่างหนึ่งก็คือ การลดการตายของทารก

บรรลือ สุทธารมณ (2527 : 2) กล่าวว่า ผลกระทบ หมายถึง ผลในชั้นมัธยม (Secondary Effects) และผลในชั้นต่อ ๆ ไปของการเปลี่ยนแปลง

จากคำนิยามที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากงานหรือผลผลิต หรือผลประโยชน์ในระดับประถม (Primary Effects) ของแผนหรือโครงการ ซึ่งผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวก ทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย ทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วย

การศึกษาผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาทั้งหลายที่ผ่านมาของไทย ตามแนวทางที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมให้การยอมรับคือ การศึกษาวิเคราะห์ตามหมวดหมู่ของผลกระทบที่ U.S. Corps of Engineer ได้จัดทำขึ้น ซึ่งครอบคลุม 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านทรัพยากร ทางกายภาพ 2) ทรัพยากรชีวภาพ / นิเวศวิทยา 3) คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และ 4) ด้านคุณภาพชีวิต (ณรงค์ ณ เชียงใหม่, 2534 : 22)

ทั้งนี้ จากการแบ่งการศึกษาผลกระทบตามเกณฑ์ของ U.S. Corps of Engineer ทำให้การศึกษาผลกระทบทางสังคมถูกจัดอยู่ในบางส่วนของการศึกษาผลกระทบทางด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และด้านคุณภาพชีวิต โดยไม่ได้แยกออกมาเป็นการศึกษาเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตาม ในหลายๆ ประเทศ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศหลายหน่วยงาน ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาผลกระทบทางสังคม รวมทั้งการพัฒนาเทคนิควิธีการประเมินให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นมาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว ในขณะที่ประเทศไทยเพิ่งจะเริ่มให้ความสำคัญและศึกษาแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างจริงจังเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง

ในการดำเนินโครงการพัฒนาด้านต่างๆ ของไทย ที่ผ่านมามักเกิดปัญหาเมื่อเจ้าของโครงการคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสังคมเพียงในแง่ผลรวมของผลกระทบที่มีต่อบุคคลแต่ละคน โดยไม่พิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนในสังคมนั้นๆ อาทิ เมื่อประเมินผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนก็ดูเฉพาะผลกระทบต่อผู้ได้รับความเสียหายที่ต้องสูญเสียบ้านเรือนที่ทำกิน ต้องย้ายที่อยู่อาศัย แต่ไม่ได้ประเมินถึงความสูญเสียจากการที่ต้องพลัดพรากจากกันระหว่างเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน การแตกสลายของชุมชน โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนไม่ได้รับการ

พิจารณาว่าเป็นผลกระทบที่ควรนำมาวิเคราะห์และชดเชย นั่นคือ วิธีชีวิตชุมชนไม่ได้รับน้ำหนักในการพิจารณาต้นทุนของโครงการ

สำหรับแนวทางในการพิจารณาผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนนั้น อาจคำนึงถึงคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ด้านของชุมชน คือ

### 1. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction)

ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์โต้ตอบกันระหว่างคนภายในชุมชน ทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การทำกิจกรรมร่วมกัน การร่วมงานบุญประเพณี การติดต่อพบปะกันระหว่างคนในชุมชน เป็นต้น

### 2. การมีพื้นที่ที่แน่นอน (Spatial orientation)

การมีขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอนเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน ชุมชนจะมีวิธีชีวิต มีความผูกพันกันมากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะทางกายภาพนี้ด้วย ชุมชนที่มีพื้นที่ทางสังคม การบริหาร และเศรษฐกิจ สอดคล้องกับพื้นที่ทางกายภาพ จะมีแนวโน้มที่จะมีพลังทางการผลิต และชุมชนที่มีพื้นที่ทางกายภาพชัดเจนเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานก็มีโอกาสที่จะมีความผูกพันระหว่างคนในชุมชนสูง

### 3. การมีสายใยแห่งความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่นั้น (Common Ties)

หมายถึง การมีรากเหง้าและประสบการณ์ร่วมในฐานะที่เป็นเผ่าชน เชื้อชาติ ภาษาถิ่น และการเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน ตลอดจนมีขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมา และการอยู่ร่วมกันมา รวมทั้งมีวิธีชีวิตทางเศรษฐกิจเป็นแบบแผนเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน

คุณลักษณะสามประการของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น หากมีการขาดหาย หรือถูกทำให้ลดน้อยถอยลง จึงอาจนับเป็นผลกระทบทางสังคมที่ผู้วางแผนโครงการพัฒนาต่างๆ จะต้องนำไปพิจารณา

ทั้งนี้ ธนาคารโลก (World Bank) ซึ่งมีโครงการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาหลายๆ ประเทศทั่วโลก ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบทางสังคม โดยถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางแผนจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ ซึ่งหลักการสำคัญของการประเมินผลกระทบทางสังคมที่ธนาคารโลกใช้ คือ

1. คำนึงว่าแต่ละชุมชนประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งในด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ อาชีพ สังคม อายุ เพศ ฯลฯ ซึ่งในการประเมินผลกระทบทางสังคมจะต้องมีการแยกแยะให้เห็นถึงผลกระทบจากโครงการที่จะเกิดในลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

2. ตระหนักถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างสภาพตามกฎหมายและสภาพความเป็นจริงในเรื่องการควบคุมและการใช้ทรัพยากร ซึ่งคนบางกลุ่มอาจไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากร (เช่น ที่ดิน) ตามกฎหมาย แต่เป็นผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น

3. ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของวิถีชุมชนที่มีระบบการผลิตแตกต่างกัน เช่น ชุมชนชาวประมง ชุมชนชาวนา เป็นต้น

4. คำเนื่งถึงบทบาทโครงสร้างเชิงสถาบัน (Institutional Structure) ที่มีผลต่อวิถีชีวิตชุมชน นอกจากนี้ สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการประเมินผลกระทบทางสังคมก็คือ การระบุตัวแปรทางสังคมให้มีความครบถ้วนมากที่สุด เพื่อฉายภาพรวมของชุมชนให้ปรากฏออกมา ซึ่งก็มีนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญหลายๆ ท่านได้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ Rabel J. Burdge (1987) ได้ศึกษาแนวทางทั่วไปของการประเมินผลกระทบทางสังคมที่หน่วยงานต่างๆ ได้นำเสนอ แล้วนำมาสรุปเป็นตัวแปรผลกระทบที่ควรทำการศึกษา 5 หมวด จำนวน 26 ตัวแปร ดังนี้

1. ผลกระทบด้านประชากร ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงประชากร การอพยพแรงงานชั่วคราว คนที่ว่างงานตามฤดูกาล ความแตกต่างทางอายุ เพศ เชื้อชาติ และความแตกต่างทางชาติพันธุ์

2. การจัดการด้านชุมชน / สถาบัน ทศนคติที่มีต่อโครงการ กิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องขนาดและโครงสร้างของรัฐบาลท้องถิ่น การวางแผนและกำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ ความหลากหลายของอุตสาหกรรม ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการให้ความยุติธรรมในการจ้างงานแก่ชนกลุ่มน้อย โอกาสในการประกอบอาชีพ

3. ความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้มาอยู่ใหม่ องค์กรภายนอกท้องถิ่น การเกิดขึ้นใหม่ในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการค้า / อุตสาหกรรมในชุมชน การที่คนต่างถิ่นจะมาก่อรื้อนสุดสัปดาห์ในท้องถิ่น

4. ผลกระทบที่มีต่อปัจเจกบุคคลและครอบครัว วิถีชีวิตประจำวันถูกทำลายลง ความแตกต่างกันในด้านการศึกษา การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างครอบครัว การล่มสลายของเครือข่ายทางสังคม ความรับรู้ถึงความปลอดภัยและการรักษาสุขภาพของตนเอง โอกาสด้านสันหนนาการ

5. ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน การครอบครองที่ดินและอำนาจในการจัดการใช้สอยที่ดิน ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี

2.2.2 แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สังคมมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับธรรมชาติ คือ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในทางสังคมวิทยาได้ให้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนจากระบบครอบครัวขยายเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองจากแบบเผด็จการไปเป็นประชาธิปไตย การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมไปเป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น และสำหรับการเปลี่ยนแปลง รูปแบบพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนพฤติกรรมการค้าจากแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี นอกจากนี้การเปลี่ยนรูปแบบ

พฤติกรรมทางสังคมยังอาจรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอัตราการหย่าร้าง อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อัตราการย้ายถิ่น อัตราการใช้เครื่องจักรกลในภาคเกษตรกรรม อัตราการก่ออาชญากรรม เป็นต้น

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังมีความหมายครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย (เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม) ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งก่อสร้าง ยานพาหนะ ฯลฯ และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ภาษา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ คือมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นหรือเพิ่มขึ้น และสิ่งที่มีอยู่เดิมลดลง สิ้นสภาพ หรือถูกทำลายไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทางที่มีสิ่งใหม่หรือมีการเพิ่มขึ้นที่เห็นได้ชัด ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของและเทคนิควิธีการ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจแบบทุนนิยม การขยายตัวของเมือง การสื่อสารและการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว เป็นต้น ในขณะที่สิ่งของเครื่องใช้และวิธีการเก่าๆ หลายอย่างถูกยกเลิกหรือลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น การใช้เกวียน การใช้วัวควายไถนา การใช้หมอตำแยทำคลอด การบวชตามประเพณี เป็นต้น

การที่สังคมใดจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือแบบความสัมพันธ์ทางสังคมได้เร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประชากร โลกทัศน์ของคนในสังคม นวัตกรรมหรือเทคโนโลยี และการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (เช่น การเคลื่อนไหวเรียกร้องความเสมอภาค) ส่วนทิศทางการเปลี่ยนแปลงนั้น ในบางสังคมหรือบางด้านอาจเป็นแบบวัฏจักรที่หมุนเวียนซ้ำรูปเดิม หรือมีความเจริญและความเสื่อมสลับกัน แต่สังคมส่วนใหญ่มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบวิวัฒนาการที่มีความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (เจดีย์ว ฤกษ์รุจิพิมล, 2541 : 179-183)

2.2.3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในปัจจุบันประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทยด้วยกำลังเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมหลายๆ กระบวนการ ซึ่งส่งผลกระทบทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ที่สำคัญได้แก่

2.2.3.1 กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) เมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมแล้ว จะพบว่าเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองและการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย เนื่องจากการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองนั้น เป็นวิถีที่เกิดขึ้นจากสังคมที่ได้กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมไปแล้ว ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ย่อมเป็นการแสดงถึงการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยด้วยเช่นกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 125) ได้อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม คือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี พลังงาน เครื่องจักรกล และทรัพยากรต่างๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนการผลิตในสังคม ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบทุน



นิยมที่สำคัญ และจะทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมนั้นๆ มีลักษณะเป็นแบบสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมือง

สำหรับขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงเรื่องนี้เอาไว้ อาทิ

โรสโตรว์ (Rowstow อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536:127-128) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมว่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. สังคมมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักเพื่อยังชีพ ผลผลิตยังมีไม่มากพอที่จะนำไปขาย การสะสมทุนยังมีน้อย
2. สังคมที่กำลังจะเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมมีเงื่อนไขที่จำเป็นคือ คนในสังคมเริ่มตระหนักถึงความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ มีธนาคารเกิดขึ้น และสถาบันการศึกษาได้ผลิตบุคลากรเพื่อรองรับระบบเศรษฐกิจใหม่ และที่สำคัญที่สุดคือ การเมืองมีอำนาจที่จะปกครองประเทศ
3. สังคมกำลังมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และกำลังเปลี่ยนไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยมีสัดส่วนของการลงทุนเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ของรายได้ประชาชาติ ระบบการเมืองและสังคมมีลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม
4. สังคมมีความเจริญเต็มที่ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างมาก สัดส่วนของการลงทุนมีมากกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ประชาชาติ
5. สังคมมีความอยู่ดีกินดีมีการบริโภคที่เหมาะสมมีสวัสดิการทางสังคมอย่างดีจากรัฐบาล

ทางด้าน อรรถัย อาจอ่ำ (2538 : 13-14) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทไปสู่ระบบอุตสาหกรรมนั้น ไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ชาวนาหรือชาวบ้านที่มีที่ดินขายที่ดินให้แก่ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการขายทรัพย์สิน และทำให้พื้นที่เพาะปลูกของชุมชนลดลง
- ขั้นที่ 2 การเข้ามาตั้งและเปิดดำเนินกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่ที่เคยทำการเกษตรเปลี่ยนเป็นไปพื้นที่อุตสาหกรรม พร้อมกันนี้ชุมชนก็ทำการป้อนแรงงานให้กับโรงงานอุตสาหกรรม
- ขั้นที่ 3 เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนการใช้ทรัพยากรหรือที่ดิน เพื่อสร้างหอพักหรือห้องเช่ารองรับแรงงานเหล่านั้น
- ขั้นที่ 4 เกิดการปรับเปลี่ยนด้านอาชีพของคนในชุมชนอย่างขนานใหญ่ โดยมีอาชีพหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของแรงงานที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน และตอบสนองต่อการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม

ทั้งนี้กระบวนการเปลี่ยนไปสู่อุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างทางสังคมหลายประการ และส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเพศและอายุของคนในชุมชน

ด้วยเหตุผลของลักษณะกิจกรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปงานนอกภาคการเกษตร และด้วยเหตุผลของระดับการศึกษาของคนในภาคอุตสาหกรรมที่สูงกว่าคนในภาคเกษตรกรรม ซึ่งสืบเนื่องมาจากความต้องการแรงงานที่มีฝีมือมีทักษะในงานภาคอุตสาหกรรม และระดับการศึกษาของคนเมืองหรือคนในสังคมอุตสาหกรรมนี้เองที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอัตราการเกิด การตาย และอื่นๆ

นอกจากนี้ ยังพบว่า การเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าของแรงงานจำนวนมากจากภายนอกโดยเฉพาะจากชุมชนชนบท ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนในวัยแรงงาน ทำให้สังคมอุตสาหกรรมเป็นสังคมที่ค่อนข้างหนาแน่นไปด้วยประชากรซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่อันจำกัด โดยจะมีพื้นที่ธรรมชาติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งความหนาแน่นของประชากรนอกจากจะเป็นดัชนีตัวแรกและตัวสำคัญในการวัดสถานภาพของสังคมแล้ว ยังมีความสัมพันธ์อย่างมากกับปัญหาความยากจน ปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัย ดังที่ปรากฏให้เห็นในรูปแบบคนจนในเขตเมืองอุตสาหกรรมหรือชุมชนแออัดในเขตเมือง ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่กลายเป็นสัญลักษณ์ของสังคมอุตสาหกรรมทั่วทุกมุมโลก

ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ผู้คนในสังคมนั้นจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิตตั้งแต่ครอบครัวจนถึงที่ทำงาน เพื่อนบ้าน และอื่นๆ เพื่อให้เหมาะกับระบบอุตสาหกรรม แรงงานที่ย้ายถิ่นเข้ามาก็ต้องเผชิญปัญหาต่างๆ เช่น ความแออัดของที่อยู่อาศัย อันเนื่องมาจากราคาที่ดินสูงและบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานมีขอบเขตจำกัด หรือในกรณีที่เกิดปัญหาความแปรผันของตลาดก็ทำให้เกิดการว่างงาน การปลดออก นอกจากนี้ความแตกต่างในด้านระดับการศึกษาและความไม่เท่าเทียมกันในด้านฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ทำให้เกิดการจับกลุ่มระหว่างประชากรที่มีคุณสมบัติคล้ายกันหรือเหมือนกัน มีการคัดเลือกบุคคลเข้ากลุ่ม เกิดเป็นความแตกต่างในเรื่องชนชั้นทางสังคม

เมื่อพิจารณาในด้านสถาบันครอบครัวจะพบว่ามีงานวิจัยหลายชิ้น ได้แสดงให้เห็นว่า ขนาดครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมมีขนาดเล็กกว่าครอบครัวในสังคมเกษตรกรรมกล่าวคือ ลักษณะและโครงสร้างของครอบครัวขยาย ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกันนั้น ไม่เหมาะกับสังคมอุตสาหกรรม เนื่องจากการทำงานของสตรีในโรงงานอุตสาหกรรมก็มีผลทำให้ขนาดครอบครัวเล็กลง เพราะสตรีต้องออกทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาดูแลเลี้ยงดูบุตรได้สะดวก หรือเพราะไม่มีปู่ย่าตายาย พี่ป้าน้าอาคอยดูแลบุตรให้ จึงทำให้สตรีหรือคู่สมรสต้องคิดทบทวนเป็นอย่างมากก่อนที่จะมีบุตร หรือมีฉะนั้นข้อกำหนดของการทำงานหรือลักษณะของงานก็เป็นสาเหตุ ที่ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการมีบุตรด้วย (สุนันทา สุวรรณโรดม และศิริวรรณ ศิริบุญ, 2535 : 10-21)

ในสังคมอุตสาหกรรม ผู้คนจะประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งจะยังคงเหลือคนเพียงกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่ยังคงพอใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่อไป อย่างไรก็ตาม การบุกรุกของพื้นที่เมืองหรือพื้นที่อุตสาหกรรมต่อพื้นที่การเกษตรชานเมือง จะส่งผลกระทบต่อไม่เพียงแต่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชที่ปลูกเท่านั้น เพราะสังคมรอบๆ

ตัวเขา ก็จะเป็นเครื่องยั่วยุให้มีความต้องการที่จะเข้าไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งเกษตรกรเหล่านั้น ก็จะมีทางเลือก 2 ประการ คือ 1) เปลี่ยนอาชีพไปทำงานในโรงงาน หรืออาชีพบริการเพื่อการ อุตสาหกรรม และ 2) ถ้ายังต้องการยึดอาชีพเดิมก็อาจต้องมีการแสวงหาที่ทำกรเกษตรผืนใหม่ใน ที่อื่นที่ห่างไกลจากอุตสาหกรรม

สำหรับผู้ที่ตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ลักษณะงานที่ได้รับ ก็จะมีขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นสำคัญ รายได้ก็จะผูกติดไว้เป็นเงินเดือนหรือค่าจ้าง ความมั่งคั่งและ มั่นคงทางเศรษฐกิจแขวนไว้กับการขึ้นลงของธุรกิจอุตสาหกรรมมิใช่ธรรมชาติดังเช่นเมื่อก่อนในขณะที่ ทำการเกษตร ลักษณะอาชีพในสังคมอุตสาหกรรมมีความหลากหลายให้เลือก รวมทั้งมีโอกาที่จะ เลื่อนระดับความก้าวหน้าในงานตามความรู้ความชำนาญที่เพิ่มขึ้น (Seymour Martin Lipset and Reinhard Bendix, 1968 : 324 อ้างใน สุพันธ์ สุวรรณโรดม และศิริวรรณ ศิริบุญ, 2535 : 22-23)

2.2.3.2 ชุมชน (Community) และการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง(Urbanization) ความหมายของคำว่า "ชุมชน" มีผู้ให้นิยามไว้หลายความหมาย ดังจะยกมาพอสังเขปดังนี้

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 (2524 : 112) ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หรือประชาคม คือ 1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะ สังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่จะประสานกันในวงแคบกว่า โดยชุมชนหมายถึงเขต พื้นที่ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะ บางอย่างที่ทำให้ ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา และ 2. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

กรมการพัฒนาชุมชน (2527 : 77) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่มี ความคิดไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถร่วมกำลังดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

พัฒน์ สุจางค์ (2525 : 4) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึงดินแดนทั่วไปที่มี คนจำนวนมากกว่า 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีความคิดเห็นไปในแนวเดียวกัน มีความคิดความเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และหวังที่จะไปสู่ผลสำเร็จอย่างเดียวกัน

ประดิษฐ์ มัชฌิมา (2522 : 42) ให้ความหมายว่า ชุมชน คือ กลุ่มคนที่มีความรู้สึก นึกคิด มีผลประโยชน์ร่วมกันอาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกันมีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคม ร่วมกัน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2525 : 3) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึงพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัย ของคน และหมายความถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ใน บริเวณเดียวกัน มีการพบปะติดต่อและทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน และมีจุดหมายในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ดังนี้

จากความหมายของชุมชนดังกล่าวข้างต้น พอจะแยกให้เห็นส่วนประกอบของชุมชนได้

- คน (People)
- ความสนใจของคน (Common interest)
- อาณาบริเวณ (Area)
- การปฏิบัติต่อกัน (Interaction)
- ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship)

ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทของชุมชนออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชุมชนชนบท (Rural Community)
2. ชุมชนในเมือง (Urban Community)

ลักษณะของชุมชนของไทยส่วนใหญ่จะเป็นแบบชนบทเกือบร้อยละ 80 และมีลักษณะความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น มีความรู้สึกเป็นอยู่เดียวกัน ตลอดจนแบบอย่างของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพคล้ายกัน สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป ขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่

ส่วนชุมชนในเมือง (Urban Community) นับตั้งแต่สถาบันครอบครัวบางครั้ง ความสนิทสนมมีไม่มากนัก เพราะสมาชิกในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้าน โอกาสที่จะได้พบกัน มีน้อยมากและความสัมพันธ์ห่างเหินกันมาก อยู่กันแบบตัวใครตัวมัน และประชากรอยู่กันอย่างหนาแน่นเนื่องจากสังคมเมืองมักเป็นศูนย์กลางของการติดต่อค้าขาย การศึกษา การคมนาคม (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2516 : 60-61)

นอกจากนี้นักวิชาการบางท่าน ยังได้แบ่งประเภทของชุมชนตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2533 : 21) 1. ชุมชนอุตสาหกรรม 2. ชุมชนการค้า 3. ชุมชนกรรมกร 4. ชุมชนชาวนา 5. ชุมชนการศึกษา 6. ชุมชนชาวไร่ 7. ชุมชนชาวสวน 8. ชุมชนเหมืองแร่

2.2.3.3 การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) ปทานุกรมทางสังคมศาสตร์ ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองไว้หลายประการ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า หมายถึง การกระจายอิทธิพลลักษณะการณ (trait) ของสังคมเมือง ไปสู่สังคมชนบท อาจเป็นลักษณะที่สังคมชนบทกลายเป็นเมือง หรือการที่ประชากรมารวมกันอย่างหนาแน่น โดยมีวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง และอัตราของประชากรในเมืองต่อประชากรทั้งหมดได้เพิ่มขึ้น

เนลส์ แอนเดอร์สัน (Nels Anderson, 1964 : 1) ให้คำนิยามการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองว่า คือการที่ประชาชนจากชนบทอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่ในเมือง แล้วเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นแบบชาวเมือง เปลี่ยนแปลงอาชีพจากเดิมที่เคยทำการเกษตร ไปสู่งานในภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามอาจเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในด้านความคิดและ

พฤติกรรม โดยไม่ได้ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเมือง หรือไม่ได้เปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมไปเป็น อุตสาหกรรม เพราะฉะนั้น การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองก็คือ วิธีการดำเนินชีวิตซึ่งกระจายจากเมือง ไปสู่ชนบทโดยทั่ว ๆ ไป

สำหรับกระบวนการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองนั้น มีความแตกต่างกันระหว่าง ประเทศตะวันตกและประเทศที่กำลังพัฒนา กล่าวคือ กระบวนการของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง ในประเทศตะวันตกจะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศนั้น ในขณะที่การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในประเทศกำลังพัฒนาจะพบว่า การเติบโตของเมืองไม่ได้สัดส่วนกับอัตราการความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งเป็นลักษณะที่มีการย้ายถิ่นของชาวชนบท จำนวนมากเข้าไปสู่สังคมเมือง ทำให้จำนวนประชากรของเมืองเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และเกิดความ ยากจนขึ้นในเมือง

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ในปัจจุบัน อาจสรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) การพัฒนาการบริการและอาชีพให้บริการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งการพัฒนา อุตสาหกรรม ทำให้รัฐต้องเร่งลงทุนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure)
- 2) เกิดการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทจำนวนมากเข้าสู่เมือง
- 3) การเติบโตของเมืองที่มีชาวชนบทอพยพเข้าไปจำนวนมากนั้นจะมีลักษณะ เป็นเอกนคร (Primate City) คือเป็นเมืองใหญ่โตกว่าเมืองขนาดรองลงไปอย่างมาก (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536 : 115-116)

ทั้งนี้ จะพบว่าในสังคมเมืองโดยทั่วไป ครอบครัวจะมีขนาดเล็กลง เนื่องจาก จำนวนบุตรหรืออัตราการเกิดลดลง มีการทำงานประกอบอาชีพนอกบ้านและการแข่งขันกันแสวงหา ทรัพย์สินเงินทองเพื่อนำมาใช้จ่ายในการบริโภคอุปโภคเพิ่มขึ้น ทำให้คนในสังคมเมืองต้องแยกเวลาที่มี อยู่สำหรับการงานและสำหรับตนเองออกจากเวลาสำหรับครอบครัวอย่างชัดเจน ทำให้พ่อแม่มีเวลาให้ กับลูกน้อยมาก ดังนั้นจึงมีการผลัดภาระในการเลี้ยงดูบุตรหลานไปให้กับพี่เลี้ยง ครู โรงเรียน และสวัสดิการอื่นๆ ที่รัฐ หรือเอกชนจัดไว้ให้ (ยศ สันตสมบัติ, 2540 : 245)

2.2.3.4 รูปแบบของวิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง ลักษณะรูปแบบของวิถีชีวิต คนในสังคมเมืองโดยทั่วไปจะเป็นแบบที่พึ่งพากับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และเทคโนโลยี เช่น โทรทัศน์ เครื่องใช้ในครัวเรือน แต่นอกจากนั้นยังมีรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังที่ Nels Anderson (1964 : 4-8) ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

- 1) วิธีการทำงาน (Way of work) ซึ่งคนในสังคมเมืองมักจะทำงานในอาชีพ นอกภาคการเกษตรกรรม เช่น การทำงานในโรงงาน งานค้าขาย ขนส่งและกิจการบริการต่างๆ

2) Mobility and Transiency คือ เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดมากขึ้นในชุมชนแถบนั้น ทำให้คนย้ายไปทำงานในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับโรงงานเหล่านั้น โดยรวมไปถึงการเปลี่ยนย้ายงานจากงานหนึ่งไปสู่งานหนึ่ง และการเลื่อนระดับความยากง่ายและสูงต่ำของงานที่ทำด้วย

3) การปฏิสังสรรค์กันอย่างไม่เป็นการส่วนตัว (Impersonal Social Interaction) กล่าวคือ คนในชนบทจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในขณะที่คนในสังคมเมืองจะมีความสัมพันธ์แบบการติดต่อกับผู้คนที่หลากหลายโดยไม่มี ความคุ้นเคยกัน

4) ลักษณะการทำงานต้องอยู่ในระเบียบแบบแผนของการอิงกับเวลา กล่าวคือ ชีวิตของคนในสังคมเมืองจะเกี่ยวข้องกับการทำงานในช่วงเวลาต่างๆ ตามกฎเกณฑ์ของหน่วยงาน ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องส่งผลกระทบต่อไปถึงช่วงเวลาของการพักผ่อน และความสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อนบ้านด้วย

5) การดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัวเป็นแบบที่ไม่ต้องพึ่งพาญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน เพราะภายในครอบครัวมีเครื่องอำนวยความสะดวกอีกทั้งลักษณะการทำงานที่มีได้เกี่ยวเนื่องกับเครือญาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอที่จะสรุปออกมาได้เพื่อการพิจารณาในประเด็นต่อไป

1) การเปลี่ยนอาชีพจะเป็นลักษณะการเปลี่ยนจากอาชีพภาคเกษตรกรรมไปสู่อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม

2) แบบแผนการทำงานของคนในชุมชนเป็นการทำงานที่ไม่ใช่แบบเกษตรกรรม แต่มุ่งไปทำงานด้านการค้า บริการ และอุตสาหกรรม ซึ่งมีกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการทำงาน เช่น เวลาในการทำงาน เวลาพักผ่อน รูปแบบการทำงาน หน้าที่ของงานที่ปฏิบัติ เป็นต้น

3) รูปแบบของครอบครัวของชุมชนเมืองจะประกอบด้วยบิดา มารดา และโดยที่ความสัมพันธ์ในครอบครัวอยู่บนขีดจำกัดของเวลาทำงานนอกบ้านของบิดามารดาและการไปศึกษาเล่าเรียนของบุตร ซึ่งคนในสังคมเมืองจะมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยกว่าคนในสังคมชนบท

4) ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติที่ไม่ได้อยู่บ้านเดียวกันลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากคนในสังคมเมืองต้องดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านลดน้อยลงอันเกิดจากข้อจำกัดของเวลาการทำงาน นำไปสู่ความไม่มีเวลาพบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน

2.2.3.5 การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย (Modernization) สังคมโลกในยุคปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับโลกยุคเก่า ซึ่งการเปลี่ยนเข้าสู่โลกยุคใหม่เริ่มขึ้นราวร้อยกว่าปีมานี้ โดยเริ่มจากสังคมตะวันตกแล้วแพร่กระจายไปทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด เช่น ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขนาดของสังคม ต่างๆ โดยเฉลี่ยใหญ่ขึ้น มีการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนถาวรและชุมชนเมืองมากขึ้น สังคมมนุษย์มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากขึ้น มีความ ไม่

เท่าเทียมภายในสังคมและระหว่างสังคมเพิ่มขึ้น เป็นต้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้น มากน้อยและเร็วช้าไม่เท่ากันในแต่ละสังคม แต่แนวโน้มที่กำลังเป็นไปอยู่ในขณะนี้ คือ การแพร่กระจาย เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจจากสังคมที่พัฒนาแล้ว ไปสู่สังคมที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาที่นิยม เรียกกันว่า "โลกาภิวัตน์" ซึ่งนักสังคมวิทยา มองว่าการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนใหญ่รวมทั้งสังคมไทย ในปัจจุบัน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมแบบประเพณีไปสู่สังคมแบบใหม่ โดยเรียกกระบวนการ ดังกล่าว ว่า "การเปลี่ยนเป็นความทันสมัย" (Modernization)

การเปลี่ยนเป็นความทันสมัยนี้ มักเข้าใจกันว่าหมายถึงการเปลี่ยนเป็นสังคม แบบตะวันตก ซึ่งลักษณะสำคัญของความเป็นตะวันตก ได้แก่ การมีระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม และระบบทุนนิยม การเป็นสังคมเมือง ความเป็นประชาธิปไตย การดำเนินชีวิตและมีทัศนคติเชิงโลกีย์ วิสัย (Secularization) นอกจากนี้คำว่า "ความทันสมัย" บางครั้งก็เข้าใจกันว่ามีความหมายเดียวกันกับ คำว่า "การพัฒนา" (Development) ในขณะที่บางคนก็เห็นว่าในบางสังคมที่มีความทันสมัยแต่ไม่ พัฒนาก็มีอยู่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำหนัดคำนิยามศัพท์ที่แตกต่างกัน

โดยทั่วไปแล้วสังคมที่ทันสมัยหรือสังคมที่พัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่เป็นสังคม อุตสาหกรรม เพราะระบบอุตสาหกรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ตามมา เช่น การเป็นเมือง ระบบตลาดเสรี การเมืองแบบประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการเลื่อนชั้นทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น จึงมีความเข้าใจกันว่า สังคมทันสมัยก็คือสังคมอุตสาหกรรม นั่นเอง ประเทศต่างๆ ที่ทั้งหลายที่ต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย จึงมุ่งพัฒนาประเทศของตนให้เป็น ประเทศอุตสาหกรรม

ในขณะที่สังคมใดสังคมหนึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยนั้น มักจะเกิด สภาพที่เรียกว่า "ทวิลักษณ์" (Dualism) คือ มีภาวะที่แตกต่างกันมากดำรงอยู่ควบคู่กัน เช่น มีเศรษฐกิจภาคเกษตรและอุตสาหกรรมคู่กัน และมีความไม่เท่าเทียมอย่างมากระหว่างเกษตรกรกับ ผู้ประกอบอาชีพธุรกิจอุตสาหกรรม รายได้ระหว่างกลุ่มคนภาคเกษตรกับภาคธุรกิจการค้าอุตสาหกรรม มีความแตกต่างกันมาก เป็นต้น (เจดีย์ว ฤกษ์รุจิพิมล, 2541 : 185-187)

### 2.3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรทัย อัจฉา (2538 : 11-19) ได้ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในชุมชนหมู่บ้านชาวนา แห่งหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ภายหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในชุมชนแล้ว ชุมชนดังกล่าวก็ทำการป้อนแรงงานหนุ่มสาวให้กับโรงงาน พร้อมๆ กับการแปลงสภาพชุมชนให้เป็นที่รองรับหรือเป็นที่อยู่อาศัยของแรงงานที่อพยพเข้าเป็นลูกจ้างในโรงงาน ด้วยการสร้างหอพักหรือ บ้านเช่าขึ้นหลายสิบหลัง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนที่พอจะมีเงินทุนจากการขายที่ดินที่นาให้กับ โรงงาน ก็มักจะลงทุนทำการค้าขาย เช่น ขายของชำ เครื่องใช้ต่าง ๆ และอาหาร ให้แก่กรรมกรหรือผู้เช่า หอพักของตน ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีทุนหรือมีแต่น้อย ก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อตักดวงโอกาสในทาง

เศรษฐกิจนี้ด้วยเช่นกัน และสำหรับครัวเรือนที่เดิมเคยมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ก็มีการปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ บริเวณหน้าโรงงาน

จะเห็นได้ว่าการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแตกตัวออกเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรรมกรในโรงงาน เจ้าของห้องเช่าและร้านค้า ผู้ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ หรือผู้รับเหมาก่อสร้าง ซึ่งการที่คนในชุมชนมีความแตกต่างหลากหลายในด้านอาชีพ ได้ทำให้ความกลมกลืน (Assimilation) และความสมานฉันท์ (Solidarity) ในอาชีพอ่อนตัวลง ซึ่งส่งผลต่อความสมานฉันท์ของชุมชน รวมทั้งยังส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างชนชั้นและความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมอีกด้วย เช่นคนที่ไม่มีที่นาแต่ไม่ทำนา แต่ใช้ที่นาหรือที่ดินมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน เงินกู้แทน และนำเงินกู้นั้นมาสร้างหอพักหรือห้องเช่า หรือลงทุนในกิจการอื่นๆ ในขณะที่คนบางส่วนที่ไม่มีที่นา แต่ยังต้องทำนาโดยการเช่าที่ดิน เพราะยังไม่สามารถนำพาตนเองเข้าไปสู่ระบบทางการค้า หรือระบบการผลิตของภาคเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ได้ ทำให้คนจนกับคนรวยมีรายได้แตกต่างกันอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความเหลื่อมล้ำเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ อันส่งผลกระทบต่อพื้นฐานทางสังคมด้วย

นอกจากนี้การเข้ามาของอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในชุมชนมาก่อน หรือเคยเกิดขึ้นแต่นานๆ ครั้ง เช่น การข่มขืน ยาเสพติด อุบัติเหตุ เป็นต้น ซึ่งหลังจากที่โรงงานอุตสาหกรรมขยายตัวเข้ามาในชุมชนก็ทำให้ปัญหาสังคมเหล่านี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิดขึ้นของสถานบันเทิงประเภทต่างๆ เช่น โรงหนัง โต๊ะสนุกเกอร์ ซึ่งสิ่งที่มีมักจะติดตามมาจากการแสวงหาความบันเทิงหรือการใช้เวลาในวันหยุดของแรงงานที่อพยพเข้ามา รวมทั้งคนในชุมชนเองก็คือ ปัญหาการทะเลาะวิวาท ซึ่งบางครั้งอาจรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้

การที่มีผู้คนจากภายนอกหลั่งไหลอพยพเข้ามาในชุมชน ในขณะที่คนในชุมชนเกิดการแตกตัวออกเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ และมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อตอบสนองต่อโอกาสทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค้าจ้าง ค่าเช่า กำไร และดอกเบี้ย ทำให้แต่ละคนต้องทุ่มเวลาให้กับการไขว่คว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง จนไม่มีเวลาที่จะคิดพิจารณาถึงมิติหรือแง่มุมอื่นๆ ของชีวิตและของชุมชน หมู่บ้าน จึงทำให้การควบคุมทางสังคม (Social Control) ของชุมชนมีความหย่อนยานหรือคลายตัวลงไป ด้วยเหตุนี้ ปัญหาการข่มขืน ยาเสพติด และอาชญากรรม จึงเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าสถาบันทางศาสนาหรือวัด ที่เคยเป็นศูนย์รวมจิตใจและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ก็ได้ค่อยๆ ลดความสำคัญลง ในบางกรณีวัดถูกใช้เป็นแหล่งในการแสวงหาโอกาสในทางเศรษฐกิจของพระชาวบ้านหรือภิกษุที่เข้ามาจัดการผลประโยชน์ต่างๆ ของวัด วัดจึงถูกใช้เป็นที่ขายของ หรือเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนซื้อขาย สินค้าและบริการในรูปแบบต่างๆ

สิทธิพงษ์ ดิลกวงนิช (2537 : 24-28) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการขยายตัวของอุตสาหกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ในอำเภอบางพลีและอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นเขตชุมชนและอุตสาหกรรมหนาแน่น โดยเฉพาะ



ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ นิคมอุตสาหกรรมบางปูและนิคมอุตสาหกรรมลาดกระบังที่มีการปล่อยน้ำทิ้งลงสู่คลองต่างๆ ในปริมาณสูง อันส่งผลทำให้น้ำในลำคลองมีความสกปรกปนเปื้อนมลพิษ ในระดับที่ไม่เหมาะแก่การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ และการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงการใช้น้ำในครัวเรือนและในการเกษตรแล้ว พบว่าคนในพื้นที่ดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะใช้น้ำฝนในการดื่มและประกอบอาหาร ส่วนน้ำประปาจะใช้ในการอาบน้ำและซักล้าง โดยจะไม่ใช้น้ำคลองในกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนเลย เพราะน้ำมีความสกปรกมาก มีเพียงคนส่วนน้อยที่อยู่ในฐานะยากจนเท่านั้นที่ยังใช้น้ำคลองในการอาบน้ำ ถึงแม้คนเหล่านี้ต้องเผชิญกับอากาศผื่นคันตามผิวหนังหลังการอาบน้ำก็ตาม นอกจากนี้เกษตรกรที่ทำปลอเลี้ยงปลา ก็ไม่สามารถนำน้ำในคลองมาใช้ในกิจกรรมของตนได้ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่เกษตรกรเป็นจำนวนมาก

สำหรับการเปลี่ยนแปลงในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังจากที่อุตสาหกรรมได้ขยายตัวเข้ามาในชุมชนนั้น พบว่าผลของการเปลี่ยนแปลงที่ดินจากเกษตรกรรมไปสู่การใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น โรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า และสนามกอล์ฟ ได้ทำให้ราคาที่ดินในบริเวณนี้ปรับตัวสูงขึ้นมาก จึงมีการเทขายที่ดินกันเป็นจำนวนมาก ทำให้คนในพื้นที่นี้จำนวนไม่น้อยไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินและบ้านเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอยู่อาศัย ส่วนในกลุ่มของผู้ยังมีที่ดินเป็นของตนเองพบว่า คนกลุ่มนี้จะขายที่ดินบางแปลงให้นักพัฒนาที่ดินและเก็บที่ดินบางส่วนไว้สร้างบ้านเช่าแก่คนงานในโรงงานเพื่อทำกำไร

ความแปรเปลี่ยนในด้านการถือครองที่ดินและการอยู่อาศัยนี้ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสภาพครอบครัวและการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่นี้ ซึ่งจะพบว่าครอบครัวมีขนาดเล็กลง ครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำและไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนาหรือเพาะเลี้ยงปลา ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลางและมีที่ดินเป็นของตนเอง มักปลูกบ้านเช่าขนาดเล็ก หรือเป็นเจ้าของร้านขายของชำขนาดเล็ก ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูง นอกจากจะทำธุรกิจค้าขายที่ดินของตนเองหรือเป็นนายหน้าค้าที่ดินแล้ว คนกลุ่มนี้มักทำธุรกิจเสริมจากการให้เช่าที่อยู่แก่คนงาน เป็นเจ้าของร้านชำ หรือลงทุนในกิจกรรมอื่นๆ

กล่าวได้ว่าผลของการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม ได้ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำและชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจโดยรวมในพื้นที่นี้จะมีความเติบโตสูงขึ้น แต่ผู้คนส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกรไม่ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วกัน อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนอันเนื่องมาจากการอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่น ได้สร้างความรู้สึกขัดแย้งและไม่แน่ใจถึงการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น และทัศนคติของคนท้องถิ่นที่มีต่อภาคอุตสาหกรรมก็ปรากฏทั้งในทางบวกและทางลบ

สุนันทา สุวรรณโณดม และศิริวรรณ ศิริบุญ (2535 : 92-119) ได้ทำการศึกษาวิจัยโครงสร้างทางประชากรและสังคมกับความเป็นอุตสาหกรรมและความเป็นเกษตรกรรม ศึกษากรณี

ชุมชนบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าหลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากเข้าไปตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสมุทรปราการ โดยเฉพาะที่อำเภอพระประแดง ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีชีวิตของชุมชนบางกะเจ้า ซึ่งเป็นชุมชนของชาวสวนดั้งเดิม กล่าวคือทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่อยู่บนพื้นฐานทางด้านเกษตรก็กลายเป็นขึ้นอยู่กับการเกษตรนอกภาคการเกษตร ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการสำรวจ ซึ่งพบว่ามีหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบางกะเจ้าที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 88.0 ในขณะที่หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีเพียงร้อยละ 12.0 เท่านั้น ทั้งนี้ในจำนวนของผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ปรากฏว่า ร้อยละ 24.0 ระบุว่าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และอีกร้อยละ 13.1 ทำงานประเภทบริการ

นอกจากนี้ยังพบว่า ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจในระบบเมือง ทำให้พ่อบ้านซึ่งเป็นหัวหน้าครัวเรือนไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้โดยลำพังคนเดียว ฉะนั้นผู้หญิงหรือภรรยาจำเป็นที่จะต้องเพิ่มบทบาทของตนจากเดิมที่ทำหน้าที่แม่บ้านดูแลบ้านและบุตรเท่านั้น ก็จะต้องหันมาประกอบอาชีพหาเงินเลี้ยงครอบครัวด้วยอีกแรงหนึ่ง ซึ่งในชุมชนบางกะเจ้านี้ก็มีข้อมูลว่า ร้อยละ 62.1 ของคู่สมรส เป็นผู้ที่ต้องทำงานหาเงินนอกบ้านทั้งสามีและภรรยา

เมื่อพิจารณาทางด้านลักษณะทางสังคมของชุมชนบางกะเจ้า พบว่า ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ภาพความใกล้ชิดและสัมพันธ์ภาพฉันท์เพื่อนบ้านที่พบในสังคมชาวเกษตรกรลดน้อยลงไป กลายเป็นลักษณะต่างคนต่างอยู่ ความเป็นคนแปลกหน้าซึ่งกันและกันก็เกิดขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนงานที่มีการหมุนเวียนย้ายเข้าย้ายออกบ่อยครั้งตามกระแสเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ทำให้ผู้คนในชุมชนบางกะเจ้ามีลักษณะแปลกกันมากขึ้น ทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ภาษา และวัฒนธรรม

การมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในบริเวณใกล้เคียงกับชุมชน ทำให้สังคมในชุมชนบางกะเจ้าแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม คือมีทั้งกลุ่มดั้งเดิมซึ่งยังคงประกอบอาชีพทำสวน และกลุ่มสังคมที่เกิดขึ้นใหม่คือกลุ่มคนงานและผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ซึ่งคนกลุ่มหลังนี้จะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตแตกต่างออกไปจากกลุ่มผู้ทำสวน เพราะชีวิตของเขาจะขึ้นอยู่กับการค้าขายรายวันหรือรายเดือน โดยคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนภายนอกที่อพยพเข้ามาใช้แรงงาน แต่ก็มีบางส่วนที่เป็นคนในชุมชนนั่นเอง ซึ่งความสัมพันธ์ต่อชุมชนในทางส่วนตัวจะมีไม่มาก เพียงแต่อาศัยพักผ่อนหลับนอนแล้วเดินทางไปทำงานในแต่ละวันเท่านั้น

จากผลงานวิจัยในเรื่องดังกล่าวนี้ทำให้สรุปได้ว่า ลักษณะสังคมของชุมชนบางกะเจ้ามีลักษณะซ้อนกันอยู่ในระหว่างกลุ่มสังคมแบบชนบท กับกลุ่มสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมือง ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขในเรื่องนี้ก็ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีทั้งส่วนที่ใช้เพื่อการเกษตรและใช้ในด้านอุตสาหกรรม กลุ่มสังคมที่ขึ้นอยู่กับการเกษตรก็จะมีวิถีการดำเนินชีวิต

แบบสังคมเมือง ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตร ก็ยังคงมีแบบแผนการให้ชีวิตที่เรียบง่ายและยังสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเอาไว้ได้

ธนพรรณ สุนทร (2539:4-24 - 4-30) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อม บริเวณเขตอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรม โดยหัวหน้าครัวเรือนกว่าร้อยละ 50 มีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ทำให้มีช่องทางในการประกอบอาชีพมากขึ้น ส่วนในเรื่องการออมและการมีหนี้สินพบว่ามีเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แต่จะมีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องวัตถุประสงค์ของการกักตุนเงิน โดยที่การกักตุนเงินมาเพื่อประกอบอาชีพและใช้จ่ายภายในครอบครัวมีแนวโน้มลดลงในขณะที่การกักตุนเงินเพื่อการศึกษาของบุตรหลานมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

สำหรับสภาพทางสังคมพบว่า การเปลี่ยนสภาพของชุมชนจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เปลี่ยนมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรม เช่น การขับรถรับส่งคนงาน ทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในบริเวณใกล้เคียงโรงงาน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้ต้องเปลี่ยนแปลงเวลาทำงาน และมีสังคมใหม่กับเพื่อนใหม่ๆ อย่างไรก็ตามในเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การมีเวลาให้กับครอบครัว การนัดพบเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัว รวมถึงความสัมพันธ์ภายในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ส่วนในด้านโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนต่อจากการศึกษาภาคบังคับของบุตรหลาน โดยภาพรวมแล้วปัจจุบันมีโอกาสดีกว่าเมื่อประมาณสิบปีที่แล้ว และในด้านการคมนาคม พบว่าในปัจจุบันมีความสะดวกรวดเร็วกว่าเมื่อก่อน

ทั้งนี้ประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับสภาพทางกายภาพของชุมชนในปัจจุบัน เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญ เป็นแหล่งงาน สร้างรายได้ และมีสถานศึกษาสำหรับบุตรหลาน แต่ในขณะเดียวกันการมีโรงงานอุตสาหกรรมก็ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา ชุมชนแออัด และปัญหาสังคมอื่นๆ ติดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2522) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี พบว่า ประชากรในพื้นที่จำนวนหนึ่งในสามเป็นผู้ที่อพยพย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ในด้านการประกอบอาชีพนั้นแต่เดิมประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง และค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ต่อมาภายหลังจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีอุตสาหกรรมประมง น้ำตาล มันสำปะหลัง และงานหัตถกรรมเกิดขึ้น เกิดอาชีพบริการ และงานออฟฟิศซึ่งต้องการผู้ที่มีการศึกษาและการฝึกอบรมมากขึ้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2522) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใน จังหวัดชลบุรี พบว่าชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนอาชีพจากการเป็นชาวนา ชาวนา ชาวประมง มาเป็นอาชีพบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินตรา ทำให้มีรายได้มีเงินใช้สะดวกสบายยิ่งขึ้น ในขณะที่งานทางด้านเกษตรกรรมเป็นงานที่ไม่มีค่าจ้าง ซึ่งการที่ชาวบ้านบางกลุ่มเข้าทำงานในโรงแรมหรือร้านอาหาร

ก็ทำให้มีโอกาสใช้เครื่องมือเครื่องใช้ที่แปลกใหม่มีความทันสมัย และยอมทำให้เขาเป็นคนทันสมัยยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า ชาวบ้านจะหันมาใช้เตาแก๊สและตู้เย็นทันทีที่มีโอกาส เพราะสิ่งเหล่านี้ให้ความสะดวกสบาย นอกจากนี้ยังมีการยอมรับการแต่งกายแบบตะวันตกว่าเป็นการแต่งกายที่ทันสมัยอีกด้วย

สมชัย สายสุขสวัสดิ์ (2537 : บทคัดย่อ, 214-217) ได้ศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยทำการศึกษารวมชนมาบชลด หมู่ที่ 4 ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการเวนคืนพื้นที่บางส่วนในชุมชนเพื่อเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองใหม่และศูนย์ราชการมาบตาพุด จากการศึกษาพบว่า การที่ชาวชุมชนมาบชลดตั้งอยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ประกอบกับปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่ ระดับการศึกษา ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน รายได้และภาวะหนี้สินของชาวมาบชลด มีผลต่อชาวมาบชลดในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตที่อยู่รอด

ในปัจจุบันชาวมาบชลดประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรกรรมมากกว่าอาชีพเกษตรกรรม โดยผู้ที่ประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมมักเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง และมีอายุในช่วงวัยหนุ่มสาว ซึ่งไม่เกิน 40 ปี ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มักเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำและมักเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรกรรม และไม่มีทางเลือกที่จะประกอบอาชีพที่ทำรายได้ดี ส่วนในด้านลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้น มักจะใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมากกว่าการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างห้องเช่าหรือให้เช่าหน้าดินเพื่อสร้างบ้านแก่งแรงงานที่อพยพเข้ามาทำงานในพื้นที่ ส่วนในด้านรูปแบบครอบครัวจะเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย ในขณะที่เดียวกันเวลาที่จะอยู่ร่วมกันในครอบครัวน้อยลงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านที่ลดน้อยลง ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าชุมชนมาบชลดมีลักษณะที่กำลังเปลี่ยนผ่านจากความเป็นชุมชนเกษตรกรรมสู่ความเป็นชุมชนนอกภาคการเกษตรกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533 : 69-73) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก กรณีศึกษา : มาบตาพุด จังหวัดระยอง สรุปว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุด ทำให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจทางภาคอุตสาหกรรมและบริการในอัตราที่สูง โดยในระยะแรกการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทำให้ประชาชนจากภูมิภาคต่างๆ อพยพเข้ามาในพื้นที่ เพื่อประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และบริการ ทำให้ชุมชนขยายตัว มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและบริการ คนในชุมชนประกอบอาชีพที่หลากหลาย ส่วนทางด้านสภาพสังคมพื้นที่บางส่วนเกิดชุมชนแออัดเนื่องจากค่าครองชีพในพื้นที่ค่อนข้างสูง

จากผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมและบริการที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย รวมทั้งในเรื่องของค่านิยม พฤติกรรม และความเชื่อ ส่วนในด้านการศึกษาพบว่าประชากรในพื้นที่มีแนวโน้มในการศึกษาต่อสูงขึ้น เพราะคิดว่าเป็นประโยชน์ในการทำงานโดยเฉพาะการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ ซึ่งมี

รายได้ที่แน่นอนและค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความต้องการน้อยที่สุดของทั้งนักเรียนและผู้ปกครองของนักเรียนด้วย นอกจากนั้นความต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมของประชากรในพื้นที่นั้นได้แก่งานช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างเชื่อม ช่างอุตสาหกรรม เสริมสวย เครื่องยนต์ไฟฟ้า เป็นต้น รวมทั้งการเรียนภาษาต่างประเทศและคอมพิวเตอร์ด้วย

เรมอนด์ เฟิร์ท (Raymond Firth, 1959) ได้ทำการศึกษาวิจัยสังคมของชาวทิโคเปีย (Tikopia) ในหมู่เกาะโซโลมอน แถบมหาสมุทรแปซิฟิกตอนใต้ ในปี ค.ศ. 1926 พบว่า เดิมทีชาวทิโคเปียมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและทำการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก สินค้าจากโลกตะวันตกเป็นที่รู้จักและมีอยู่บ้างแต่ยังไม่เป็นที่นิยมหรือต้องการมากนัก แต่ภายหลังจากเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง มีบริษัทข้ามชาติหลายแห่งได้เข้าไปเปิดโรงงานอุตสาหกรรมในแถบหมู่เกาะดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดความต้องการแรงงานเพิ่มมากขึ้น ชาวทิโคเปียจำนวนมากอพยพจากถิ่นฐานเดิมเพื่อไปรับจ้างขายแรงงานเพราะต้องการค่าจ้างเป็นเงินสด โดยเชื่อว่าเงินจะทำให้ระดับการครองชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้ สินค้าอุปโภคบริโภคตามมาตรฐานของชาวยุโรปเริ่มเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นระบบการผลิตแบบยังชีพได้เปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลัก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือญาติเริ่มอ่อนตัวลง ธรรมเนียมร่วมของครอบครัวเริ่มปรับเปลี่ยนไปเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล การแย่งชิงกรรมสิทธิ์ในที่ดินระหว่างญาติพี่น้องทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายในระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในทำนองเดียวกัน โรเบิร์ต เมอร์ฟี และจูเลียน สตีวต (R.F. Murphy and J.H. Steward, 1956) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมของชาวมันดูรูคู (Mundurucu) ในลุ่มน้ำอะเมซอน ซึ่งปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของตนจากการทำไร่เพื่อยังชีพไปสู่การทำสวนยางเพื่อการค้า และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวมอนแทกไนส์ (Montagnais) ในแคนาดา ซึ่งหันมาทำการล่าสัตว์เพื่อค้าขายขนสัตว์ (Fur) แทนการล่าสัตว์เพื่อยังชีพแบบเดิม จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีสินค้าใหม่ ๆ จากโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาจำหน่ายแพร่หลายมากขึ้น ชาวพื้นเมืองในสังคมทั้งสองแห่งนี้ก็เริ่มทำงานหนักขึ้น โดยใช้เวลาและแรงงานส่วนใหญ่ไปในการปลูกพืชเพื่อการค้าและล่าสัตว์ เพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินสดสำหรับซื้อสินค้าแปลกๆ ที่ตนเองไม่เคยมีความต้องการมาก่อน ระบบการผลิตของสังคมเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มีการร่วมแรงร่วมใจกันในการผลิตก็กลับกลายเป็นการผลิตแบบต่างคนต่างทำ นอกจากนี้สังคมทั้งสองยังได้ปรับเปลี่ยนจากสถานะที่เคยพึ่งตนเองได้ในแทบทุกด้านไปสู่สถานะของการยึดติดและพึ่งพิงกลไกตลาดหรือการแลกเปลี่ยนเชิงการค้ามากขึ้น

จากการแพร่ขยายตัวของภาคธุรกิจอุตสาหกรรม ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง ในกรณีของชาวมันดูรูคู กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานจากการทำไร่เพื่อยังชีพไปสู่การทำสวนยางเพื่อการค้า ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวมันดูรูคูต้องพึ่งพิงสินค้าและเครื่องอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาหารแห้ง เสื้อผ้า เข็มเย็บผ้า เป็นต้น ซึ่งความต้องการสินค้าเหล่านี้ทำให้เกิดความจำเป็นในการใช้เงินสดเพิ่มมากขึ้น การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น

การทอผ้าได้สูญหายไป หม้ออะลูมิเนียมเข้ามาแทนที่หม้อดิน ที่นอนหมอนมุ้งที่เคยทำขึ้นใช้เองก็เปลี่ยนไปเป็นการซื้อจากพ่อค้าแทน นอกจากนี้ยังเกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือ เมื่อชาวมันจูรูดูจำนวนหนึ่งตัดสินใจโยกย้ายครอบครัวไปสร้างบ้านอยู่ในสวนยางของตนอย่างถาวร ความห่างไกลทำให้เกิดความห่างเหินจากเพื่อนบ้าน ไม่มีการพบปะสังสรรค์กัน ทำให้จิตสำนึกแห่งความเป็นชุมชนเสื่อมสลายลง งานเลี้ยงและพิธีกรรมของชุมชนเริ่มหมดไป เพราะชาวสวนยางไม่มีเวลาสำหรับสิ่งไร้สาระเหล่านี้ เนื่องจากจะต้องทุ่มกำลังและเวลาไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตยาง ทำให้นับแต่นั้นมาประเพณีความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรมของชาวมันจูรูดูเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (ยศ สันตสมบัติ, 2540 : 238-240)

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## บทที่ 3

### ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการศึกษาถึง ความสัมพันธ์ของการพัฒนาอุตสาหกรรม ที่จะส่งผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ กับชุมชนเดิม เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ อาจมีผลกระทบมาถึงการดำเนินชีวิตปกติของชุมชนริมคลองรังสิต ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา งานวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การศึกษาเชิงปริมาณในส่วนของการพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบของวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต การศึกษาเชิงคุณภาพศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขและข้อเสนอแนะจากผู้นำชุมชนที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิต และผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิปัญญาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตแต่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคลองรังสิต ผลจากการศึกษาทั้งสองส่วนจะนำมาทำการสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อเป็นคำตอบของประเด็นปัญหาของโครงการวิจัย

#### 3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ

3.1.1 แหล่งข้อมูล ในการศึกษานี้มีแหล่งข้อมูลสำคัญแยกเป็น 3 ประเภทคือ

1) ข้อมูลเอกสาร ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย บทความ รายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลภาคีรัฐบาลและเอกชน เช่น บรรยายสรุปจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัด แผนลงทุนจังหวัด บรรยายสรุปอำเภอสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด และการสืบค้นข้อมูลจาก [WWW.Pathumthani.go.th](http://WWW.Pathumthani.go.th) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา

2) ข้อมูลภาคสนาม ภายหลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษาแล้ว ผู้ศึกษากำหนดแนวคำถามออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปประกอบด้วยคำถามจำนวน 10 ข้อ (ข้อ 1-10) สอบถามเกี่ยวกับ เพศ, อายุ, สถานภาพสมรส, ระดับการศึกษา, อาชีพ, ศาสนา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต ประกอบด้วยคำถามจำนวน 10 ข้อ (ข้อ 12-21) สอบถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคลองรังสิต ความสำคัญของคลองต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนแต่ดั้งเดิม

ส่วนที่ 3 การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณทุ่งรังสิต ประกอบด้วยคำถามจำนวน 16 ข้อ (ข้อ 22-37) ได้แก่ การพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนแปลงอาชีพ ความสัมพันธ์กับครัวเรือน

ส่วนที่ 4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 5 ข้อ (ข้อ38-42) ได้แก่ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อครอบครัว ผลกระทบต่อชุมชน และผลกระทบต่อคลองรังสิต

3.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ผู้ศึกษาใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากร ดังนี้

1) วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ศึกษาได้เก็บตัวอย่างจากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง ที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตตั้งแต่คลอง 1 ถึง คลอง 7 เลียบริมฝั่งคลองรังสิตในรัศมี 500 เมตร จำนวน 15 หมู่บ้าน 4 ตำบล ของอำเภอธัญบุรี เหตุที่ไม่ได้ใช้จำนวนหมู่บ้านทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา เพราะหมู่บ้านที่ได้กำหนดเพื่อเก็บตัวอย่าง เป็นหมู่บ้านที่มีคุณสมบัติ ที่ต้องการ คือ เป็นพื้นที่ที่อยู่ริมคลองรังสิตและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอุตสาหกรรมสูง

2) วิธีเลือกตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) ผู้ศึกษาได้เก็บตัวอย่างจากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตตั้งแต่คลอง 1 ถึง คลอง 7 เลียบริมฝั่งคลองรังสิตในรัศมี 500 เมตร ขนาดตัวอย่าง 200 ครัวเรือน โดยคัดเลือกครัวเรือนตัวอย่างที่อาศัยอยู่ ริมคลองรังสิต ตั้งแต่ คลอง 1 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ จำนวน 40 ครัวเรือน คลอง 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ จำนวน 30 ครัวเรือน คลอง 3 หมู่ที่ 1 ตำบลบึงยี่โถ หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ จำนวน 30 ครัวเรือน คลอง 4 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลบึงยี่โถ จำนวน 25 ครัวเรือน คลอง 5 หมู่ที่ 1 ตำบลรังสิต หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลบึงยี่โถ จำนวน 25 ครัวเรือน คลอง 6 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 ตำบลรังสิต จำนวน 30 ครัวเรือน และคลอง 7 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลลำผักกูด จำนวน 20 ครัวเรือนตัวอย่าง นอกจากนั้นยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูล จะต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อความเป็นไปของครอบครัว อายุ 30 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่เกินกว่า 10 ปีขึ้นไป ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บตัวอย่างแบบ "อุบัติเหตุการณ์"(Accidental Sampling)

### 3.1.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1) ผู้ศึกษาได้สร้างแนวคำถามสัมภาษณ์ เป็นแบบสอบถามเพื่อนำไปทำการทดสอบ (Pre-test) กับหัวหน้าครัวเรือนตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จำนวน 20 ครัวเรือน ทำการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ 10-12 กันยายน 2544 ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ครัวเรือนละประมาณ 45 นาที

ผู้ถูกสัมภาษณ์กลุ่มนี้มีใช่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาแต่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาจริง ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวทางให้ผู้ศึกษาได้นำมาปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์และสะดวกรวดเร็วในการนำมาปฏิบัติงาน รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในศึกษานี้



2) ผู้ศึกษาได้นำแนวคำถามสัมภาษณ์ที่ได้ทำการทดสอบแล้ว มาปรับปรุงเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะคำถามปลายปิด (Close Ended Question) และคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) ซึ่งครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาทั้งหมด

### 3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1) ผู้ศึกษาได้ออกสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลของหัวหน้าครัวเรือน จากแบบสอบถามที่ได้จัดทำไว้ในกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง และผู้นำชุมชน ช่วงเวลาระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2544 – มกราคม 2545

2) ผลการรวบรวมข้อมูล สรุปได้ดังนี้ ผู้ศึกษาและพนักงานสัมภาษณ์ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างตามแบบสอบถามได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ จำนวน 200 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 100 เต็มจำนวน

### 3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของคำตอบที่ได้รับจากแบบสอบถาม จากนั้นได้นำไปสร้างคู่มือลงรหัส เพื่อนำมาประมวลผล และวิเคราะห์ โดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อให้ทราบลักษณะพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ การหาค่าร้อยละ (Percentage)

## 3.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการศึกษาเกี่ยวกับหัวข้อโครงการวิจัย การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อวิถีชีวิต ชุมชนริมคลองรังสิต ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้นำชุมชนที่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เกิดที่นี่และยังคงอาศัยอยู่ใกล้คลองรังสิตในปัจจุบัน และผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตแต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับคลองรังสิต

## 3.3 คำนิยามปฏิบัติการ

คลอง	หมายถึงคลองรังสิตประยูรศักดิ์
ชุมชนริมคลอง	หมายถึงบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองรังสิตตั้งแต่คลอง 1- คลอง 7 ในรัศมี 500 เมตร มีทั้งบ้านเรือนที่ปลูกปลูกกล้าที่สาธารณะและที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ของเอกชน
วิถีชีวิต	หมายถึงความเป็นอยู่ตามปกติของประชาชนในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน
การพัฒนาอุตสาหกรรม	หมายถึง การมีโรงงานอุตสาหกรรม ใกล้เคียงคลองรังสิตทำให้ชุมชนในสังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนมาเป็นสังคมนอกภาคเกษตรกรรม
อดีต	หมายถึง การนับย้อนหลังตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542-2522
ปัจจุบัน	หมายถึง ปี พ.ศ.2543-2545

อาชีพเกี่ยวเนื่องกับภาคอุตสาหกรรม หมายถึง ผู้ที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพที่มีโรงงาน  
 อุตสาหกรรมมาตั้ง เช่น ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ค้าขายหน้าโรงงาน  
 ชับรถรับส่งพนักงานทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม  
 ผลกระทบ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามปกติของประชาชนที่  
 อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ริมคลองรังสิตที่ได้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรม

### 3.4 สมมติฐานในการศึกษา

การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม อันมีเหตุปัจจัยทำให้ชุมชน  
 ที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ริมคลองรังสิตเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตตามปกติ โดยการตั้งสมมติฐานว่า  
 การพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้ประชาชนที่อยู่ริมคลองรังสิต ได้รับผลกระทบทั้งด้านบวก (Positive  
 Impact) และผลกระทบด้านลบ (Negative Impact) อันมีผลเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง  
 ไปเพราะมีอุตสาหกรรมอยู่ใกล้เคียงบริเวณพื้นที่อยู่อาศัย

สถาบันวิทยบริการ  
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## บทที่ 4 พลาการศึกษา



### 4.1 ผลการศึกษาจากเอกสาร

#### 4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในภาคกลางประมาณเส้นรุ้งที่ 14 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา ตะวันออก อยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง 2.30 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,525.856 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 953,660 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือประมาณ 27.8 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางไทร อำเภอบางปะอิน อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอหนองแค และอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางเลนจังหวัดนครปฐม และอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบางบัวทอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เขตบางเขน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัดในเขตอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก ทำให้พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันตกของจังหวัดหรือบนฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาได้แก่พื้นที่ในเขตอำเภอลาดหลุมแก้วกับพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองและอำเภอสสามโคก กับฝั่งตะวันออกของจังหวัด หรือบนฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองบางส่วน อำเภอธัญบุรี อำเภอลอง หลวง อำเภอหนองเสือ อำเภอลำลูกกา และบางส่วนของอำเภอสสามโคก

#### 4.1.2 สภาพทั่วไป

เมื่อ ปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าให้ชุดคลองเพื่อจัดระบบชลประทาน (หนังสืออนุญาตให้ชุดคลองรังสิต เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2433 ) วัตถุประสงค์เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกทำนาและการเกษตรให้กับราษฎร และพระราชทานชื่อคลองว่า "คลองรังสิตประยูรศักดิ์" สภาพคลองรังสิตได้พัฒนามาเรื่อยๆ ตามพระราชประสงค์ คือ เพื่อการประกอบอาชีพ การเกษตร การคมนาคม ทางน้ำในขณะนั้น ของประชาชน ต่อมาการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้พื้นที่ทุ่งรังสิต

ต้องเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะในส่วนที่มีการคมนาคมสะดวกได้มีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ตั้งขึ้นมากมาย การคมนาคมทางน้ำก็ได้ถูกพัฒนามาเป็นการคมนาคมทางบก มีทางหลวง หมายเลข 305 เป็นทางสายหลักคู่ไปกับคลองรังสิต เป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดนครนายก การเดินทางจากกรุงเทพมหานคร เลียบคลองรังสิตไปจังหวัดนครนายกนับว่าสะดวกมาก

ส่วนเส้นทางการคมนาคม กรุงเทพมหานครกำลังประสบปัญหาการจราจร จังหวัดปทุมธานีมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมแผนเพื่อรองรับการจราจรในอนาคต ปัจจุบันมี เส้นทางวงแหวนรอบนอก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- เส้นทางวงแหวนฝั่งตะวันตก ผ่านอำเภอสามโคกและอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผ่านอำเภอบางบัวทองจังหวัดนนทบุรี คือเส้นทางหมายเลข 37

- เส้นทางวงแหวนฝั่งตะวันออก จากทางแยกต่างระดับอำเภอวังน้อยผ่านอำเภอลอง หลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา ตัดถนนรามอินทราและเขตมีนบุรี คือเริ่มจากเส้นทางหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ที่กิโลเมตรที่ 55

- โครงการทางด่วนขั้นที่ 2 (สายเอเซียเกมส์) เริ่มจากถนนแจ้งวัฒนะ - บางพูน- บางไทร ระยะทาง 31 กิโลเมตร แบ่งเป็นทางด่วนโทลล์เวย์ เชื่อมต่อกับดอนเมืองถึงรังสิต 2 ระยะ คือระยะที่ 1 แจ้งวัฒนะ - เชียงราก ระยะที่ 2 เชียงราก - บางไทร

- โครงการปรับปรุงถนนเดิม แนวถนนปทุมธานี - ลาดหลุมแก้ว เป็นการก่อสร้างสะพานคู่ขนานกับสะพานเดิม พร้อมทั้งสร้างถนนต่อเชื่อมจากปลายทางหลวงหมายเลข 347 บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาไปจบ กับทางหลวงหมายเลข 346 (ปทุมธานี - ลาดหลุมแก้ว)

- โครงการขยายถนนสายรองตามแผนแม่บทการจราจร มีแนวความคิดที่จะจัดทำแผนแม่บทถนนสายรองในเขตปริมณฑลขึ้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาการจราจรในทำนองเดียวกับกรุงเทพมหานคร จึงเสริมถนนสายรองให้สามารถตอบสนองการใช้บริการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ แผนแม่บทการจราจรฯ ที่ได้รับการวางแผนไว้แล้วครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเขตปริมณฑล ได้แก่ พื้นที่จังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม และจังหวัดปทุมธานี (รูปที่ 4.1)



#### 4.1.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

จังหวัดปทุมธานีมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในปี 2540 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคน 227,308 บาท/ปี นับว่าสูงเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศ รองจากจังหวัดระยอง กรุงเทพมหานคร และชลบุรี มีผลิตภัณฑ์มวลรวมมูลค่า 121,155,207,000 บาท รายได้สูงสุดขึ้นอยู่กับภาคอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 69.2 คิดเป็นมูลค่า 83,844,607,000 บาท รองลงมา คือ ภาคบริการ ร้อยละ 5.75 คิดเป็นมูลค่า 6,976,228,000 บาท และสาขาการค้าส่งและค้าปลีก ร้อยละ 5.73 คิดเป็นมูลค่า 6,949,867,000 บาท

4.1.3.1 ภาคอุตสาหกรรม การอุตสาหกรรมถือเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทำรายได้จำนวนมากให้กับจังหวัด มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก โดยมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมในจังหวัดมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงมาก จากการที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง และจังหวัดปทุมธานีจัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพมีความเหมาะสมในการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากทำเลที่ตั้งของจังหวัดอยู่ใกล้เมืองหลวง สนามบินดอนเมือง ท่าเรือคลองเตย การคมนาคมขนส่งสะดวกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ ทางเรือ และทางเครื่องบิน ประกอบกับราคาที่ดินในช่วงนั้นราคาไม่สูงมากนัก (รูปที่ 4.2)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2542 โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในจังหวัดปทุมธานี ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ จึงทำให้โรงงานจำนวนหนึ่งต้องปิดกิจการไป ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานีมีโรงงานขนาดเล็ก และขนาดใหญ่รวมทั้งสิ้น 1653 โรงงาน เงินลงทุน 132,550,296,240 บาท ก่อให้เกิดการจ้างงาน 171,645 คน สามารถจำแนกรายละเอียดได้ ตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนโรงงาน-เงินทุน-คนงานแยกเป็นอำเภอ

อำเภอ	จำนวน	เงินทุน	แรงงาน			รวม
			ชาย	หญิง	รวม	
เมือง	378	36,534,913,466	19,884	22,369	42,253	1,097,798.48
คลองหลวง	477	63,270,914,368	29,076	54,582	83,658	1,161,730.53
ธัญบุรี	245	10,389,762,597	7,298	10,220	17,518	248,099.98
หนองเสือ	22	330,660,000	342	150	492	8,604.92
ลาดหลุมแก้ว	155	7,894,031,204	4,116	3,992	8,108	169,158.47
ลำลูกกา	273	9,237,288,992	5,847	11,445	17,292	101,434.09
สามโคก	103	4,892,725,613	1,618	706	2,324	31,360.58
รวม	1653	132,550,296,240	68,181	103,464	171,645	2,818,187.05

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี (30 มิถุนายน 2543)



สถานภาพแรงงาน จากข้อมูลจำนวนประชากรของจังหวัด เดือนมิถุนายน 2542 มีประชากรรวม 625,845 คน เป็นประชากร (วัยแรงงาน) อายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 488,571 คน คิดเป็นร้อยละ 78.07 ของประชากรทั้งหมด แบ่งออกเป็นกำลังแรงงานรวม 333,108 คน คิดเป็นร้อยละ 53.23 ของวัยแรงงานเป็นผู้ไม่มีงานทำ จำนวน 16,456 คน คิดเป็นร้อยละ 3.37 ของวัยแรงงานและผู้อยู่ในกำลังแรงงานส่วนใหญ่จำนวน 68,886 คน อยู่ในกลุ่มเรียนหนังสือ และรองลงมาเป็นกลุ่มทำงานบ้าน นอกนั้นเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 128,065 คน

#### 4.1.4 ภาคเกษตรกรรม

4.1.4.1 การถือครองที่ดิน การใช้พื้นที่และการถือครองที่ดินทางการเกษตรจังหวัดปทุมธานี มีพื้นที่ทั้งหมด 953,660 ไร่ จากข้อมูล ปี 2543 ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร 637,303 ไร่ (66.82%) ไม่มีพื้นที่ป่าไม้ (ที่มีสภาพเป็นป่า) ที่เหลือเป็นพื้นที่ไม่ได้จำแนก 316,357 ไร่ (33.18%) การถือครองที่ดินทางการเกษตร ส่วนใหญ่พื้นที่เกษตรเป็นของเกษตรกรเอง 231,678 ไร่ (37.39%) และยังเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองโดยสมบูรณ์ (ไม่ได้จำนองขายฝาก) 198,126 ไร่ (31.98%) ได้จำนองผู้อื่น 33,338 ไร่ (5.38%) ขายฝาก 214 ไร่ (0.03%) ที่เหลือเป็นพื้นที่ของคนอื่น 387,940 ไร่ (62.61%) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าผู้อื่น 253,245 ไร่ (40.87%) รับจำนอง 239 ไร่ (0.04%) รับฝากขาย 186 ไร่ (0.03%) และได้ทำฟรี 134,290 ไร่ (21.67%) การออกเอกสารสิทธิ์ ปี 2542 มีพื้นที่ออกเอกสารสิทธิ์แล้ว 904,981 ไร่ (94.90%) ของพื้นที่จังหวัด เป็นเอกสารสิทธิ์ ประเภทโฉนด 903,974 ไร่ 3 งาน 77 ตารางวา (99.89%) และเป็นเอกสารสิทธิ์อื่น (นส.3 จำนวน 1,006 ไร่ 23 ตารางวา (0.11%))

4.1.4.2 พืชเศรษฐกิจ ในปี 2542/2543 การกลั่นกรองทั้งหมดภายในจังหวัดให้ผลผลิตรวม 1,024,957 ตัน คิดเป็นมูลค่ารวม 7,983,602,000 บาท โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ดังนี้

1) ข้าว เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีพื้นที่การเพาะปลูกและปริมาณผลผลิตมากที่สุด โดยมีการเพาะปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรังทั่วทุกอำเภอ จำนวน 5 ครั้งต่อ 2 ปี พื้นที่การเพาะปลูกข้าวภายในจังหวัดมีจำนวนทั้งสิ้น 357,180 ไร่ ได้ผลผลิตรวม 509,137 ตัน คิดเป็นมูลค่า 2,036,548,000 บาทหรือร้อยละ 25.50 ของมูลค่าผลผลิตด้านการเพาะปลูกทั้งหมด โดยทั่วไปการเพาะปลูกข้าวนาปีให้ผลผลิตเฉลี่ย 762 กก. ต่อไร่ขณะที่ข้าวนาปรังให้ผลผลิตเฉลี่ย 807 กก./ไร่

2) ส้มเขียวหวาน เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าผลผลิตมากที่สุดคิดเป็นประมาณร้อยละ 66 ของมูลค่าผลผลิตการเพาะปลูกทั้งสิ้นในปี 2542/2543 มีพื้นที่เพาะปลูกส้มเขียวหวานรวม 130,805 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดในประเทศให้ผลผลิตรวม 437,776 ตัน คิดเป็นมูลค่า 5,253,312,000 บาท ในปีเดียวกันนี้ผลผลิตเฉลี่ย 3,200 กก./ไร่ พื้นที่การเพาะปลูกได้แก่ อำเภอหนองเสือ รัญบุรี คลองหลวง ลำลูกกา สามโคก



3) มะม่วง เป็นพืชเศรษฐกิจที่เกษตรกรนิยมเพาะปลูกกันเพิ่มขึ้น และทำรายได้ให้จังหวัดเป็นอันดับที่ 3 มีพื้นที่เพาะปลูก รวม 38,179 ไร่ ได้ผลผลิต 53,450 ตัน คิดเป็นมูลค่า 427,608,000 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.30 ของมูลค่าผลผลิตการเพาะปลูกทั้งปี

4) พืชผัก เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้จังหวัดเป็นอันดับที่ 4 มีพื้นที่เพาะปลูก รวม 12,297 ไร่ ผลผลิตรวม 24,594 ตัน คิดเป็นมูลค่า 266,134,000 บาท หรือร้อยละ 3.2 ของมูลค่าผลผลิตการเพาะปลูกโดยพื้นที่เพาะปลูกมากได้แก่ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอสามโคก อำเภอลำลูกกา อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอหนองเสือ และอำเภอธัญบุรี (ตารางที่ 4.2)(รูปที่ 4.3)

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนพื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต และครัวเรือนของพืชเศรษฐกิจ ปี 2542/2543

ที่	ประเภทของพืช	พื้นที่เพาะปลูก(ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย(กก./ไร่)
1.	ข้าว		
	- ข้าวนาปี	357,180	762
	- ข้าวนาปรัง	293,638	807
2.	ส้มเขียวหวาน	136,805	3,200
3.	มะม่วง	38,179	1,400
4.	พืชผัก	12,297	2,000

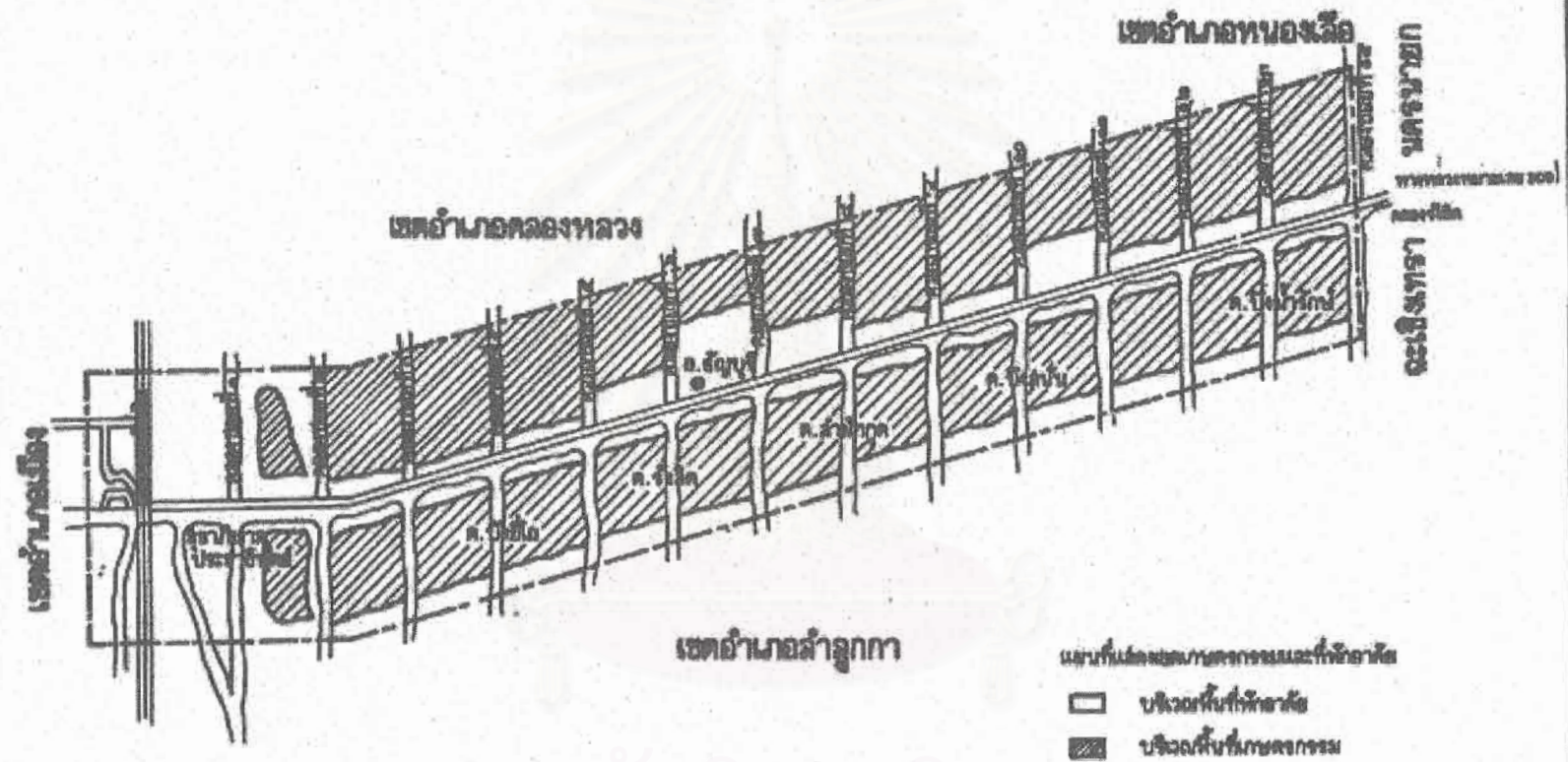
ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี (กรกฎาคม 2543)

#### 4.1.5 แหล่งน้ำ

4.1.5.1 แหล่งน้ำชลประทาน กรมชลประทานได้แบ่งเขตจัดสรรน้ำช่วยเหลือพื้นที่ทำการเกษตรของจังหวัดปทุมธานี โดยแบ่งการบริหารกิจการชลประทานออกเป็น 4 โครงการ ดังนี้

- 1) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตเหนือ พื้นที่ครอบคลุมในบริเวณพื้นที่เขตอำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอธัญบุรีและอำเภอหนองเสือ รวม 3 อำเภอ พื้นที่ชลประทาน 409,041 ไร่
- 2) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้ พื้นที่ครอบคลุมในบริเวณพื้นที่เขตอำเภอธัญบุรีและอำเภอลำลูกกา รวม 2 อำเภอ พื้นที่ชลประทาน 107,863 ไร่
- 3) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระยาบรรลือ พื้นที่ครอบคลุมบริเวณพื้นที่เขตอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสามโคก และอำเภอลาดหลุมแก้ว รวม 3 อำเภอ พื้นที่ชลประทาน 166,220 ไร่ และอำเภอลำลูกกา รวม 2 อำเภอ พื้นที่ชลประทาน 107,863 ไร่
- 4) โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาพระยาบรรลือ พื้นที่ครอบคลุมบริเวณพื้นที่เขตอำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสามโคก และอำเภอลาดหลุมแก้ว รวม 3 อำเภอ พื้นที่ชลประทาน 166,220 ไร่

อำเภอสัตตบุรุษ จังหวัดปทุมธานี



แสดงเขตเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย

รูปที่ 4.3

พื้นที่รับน้ำชลประทานประมาณ 683,124 ไร่ หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 72 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่การเกษตรทั้งหมด โดยส่งน้ำผ่านคลองรังสิตประยูรศักดิ์ซึ่งเป็นคลองชลประทานเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำนครนายก คลองพระอุดม และคลองชอยอีก 13 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

อำเภอธัญบุรี ได้แก่ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ และคลองระบายน้ำที่ 1 - 13

อำเภอคลองหลวง ได้แก่ คลองชลประทานที่ 1 - 7 และคลองระพีพัฒน์

อำเภอลำลูกกา ได้แก่ คลองหกวาสายล่าง และคลองระบายน้ำที่ 1 - 13

อำเภอหนองเสือ ได้แก่ คลองชลประทานที่ 8 - 13 และคลองระพีพัฒน์

#### 4.1.5.2 แหล่งน้ำธรรมชาติ แบ่งเป็น แหล่งน้ำใต้ดิน และแหล่งน้ำผิวดิน

แหล่งน้ำใต้ดิน จังหวัดปทุมธานีแบ่งแหล่งน้ำใต้ดินได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งน้ำใต้ดินให้ปริมาณน้ำน้อย (1.50 ลบ.ม./ชั่วโมง) โดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่เป็นน้ำกร่อย และมีตะกอนสนิมเจือปน พื้นที่ที่มีแหล่งน้ำประเภทนี้ ได้แก่ อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา

2) แหล่งน้ำใต้ดินให้ปริมาณน้ำมาก (5-200 ลบ.ม./ชั่วโมง) โดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพ เช่นเดียวกับแหล่งน้ำใต้ดิน ให้ปริมาณน้ำน้อยได้แก่ พื้นที่อำเภอสามโคก อำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี และอำเภอเมืองปทุมธานี

แหล่งน้ำผิวดิน จังหวัดปทุมธานีมีแหล่งน้ำธรรมชาติผิวดินที่สำคัญ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งไหลผ่านอำเภอ เมืองปทุมธานีและอำเภอสามโคก ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีคลองธรรมชาติและคลองชลประทาน ประมาณ 84 คลอง รวมความยาวประมาณ 1,062.4 กิโลเมตร แบ่งเป็น

1) คลองชลประทาน จำนวน 29 คลอง รวมความยาว 780.8 กิโลเมตร ได้แก่ คลองระบายน้ำ จำนวน 13 คลอง คลองส่งน้ำ จำนวน 9 คลอง คลองอื่นๆ จำนวน 7 คลอง

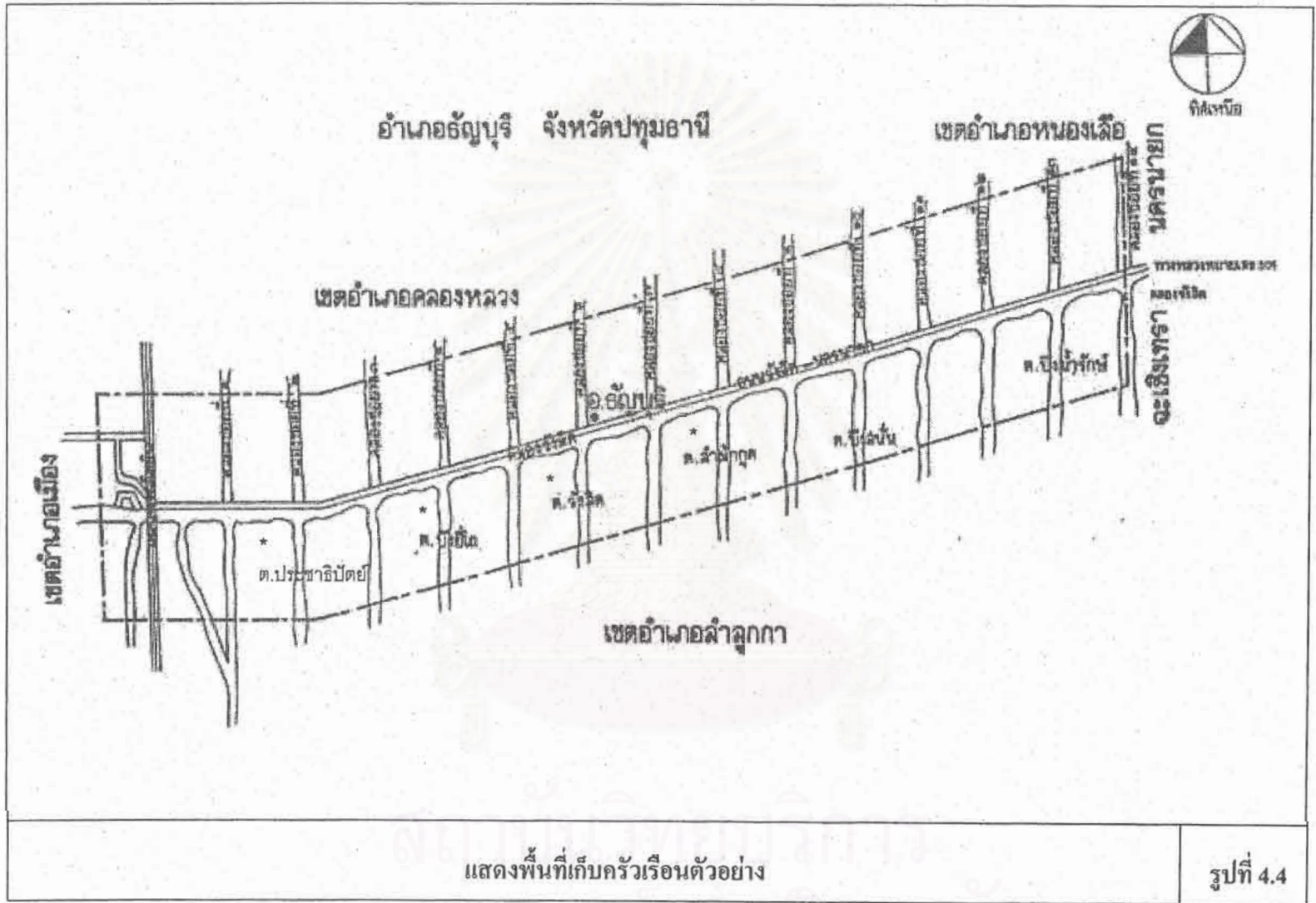
2) คลองธรรมชาติ จำนวน 55 คลอง ความยาวรวม 281.6 กิโลเมตร

เขตอนุรักษ์แหล่งน้ำเพื่อการประปานครหลวง เป็นมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2522 กำหนดบริเวณอนุรักษ์แหล่งน้ำดิบ เพื่อการประปานครหลวง บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีขนาดพื้นที่ประมาณ 200 ตารางกิโลเมตร โดยสรุปว่าไม่อนุญาตให้ตั้งหรือขยายโรงงานอุตสาหกรรมที่มีน้ำทิ้งประกอบด้วยสารเป็นพิษประเภทโลหะหนักและวัตถุมีพิษที่ใช้ในการเกษตรและสารเคมีอื่นๆ ที่เป็นพิษ

## 4.2 ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

นับเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุ่งรังสิตจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มาสู่อุตสาหกรรม การใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางรถยนต์ และการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมต่างๆ ที่จะต้องปรับให้เข้ายุคสมัยเพื่อความกลมกลืนไปกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่คงจะหยุดยั้งไม่ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในทุกชั้นทุกตอนแน่นอนว่าจะต้องมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนที่อยู่ในท้องถิ่นดั้งเดิมเพียงแต่จะปรับให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ได้มากน้อยเพียงใด ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโครงการ "การพัฒนาอุตสาหกรรม : ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต" ซึ่งเป็นเรื่องน่าสนใจมิใช่น้อย ผู้ศึกษาได้ใช้พื้นที่ริมคลองรังสิต ตั้งแต่คลอง 1 ถึง คลอง 7 เลียบริมฝั่งคลองรังสิตในรัศมี 500 เมตร และทำการเก็บกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 200 ครัวเรือน (รูปที่ 4.4) โดยการสัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่างเลียบคลอง 1 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ คลอง 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์ คลอง 3 หมู่ที่ 1 ตำบลบึงยี่โก หมู่ที่ 5 ตำบลประชาธิปัตย์ คลอง 4 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลบึงยี่โก คลอง 5 หมู่ที่ 1 ตำบลรังสิต หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลบึงยี่โก คลอง 6 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 ตำบลรังสิต คลอง 7 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลลำผักกูด การศึกษามุ่งเน้นประเด็น ที่จะศึกษาผลกระทบทั้งด้านบวก (Positive Impact) ผลกระทบด้านลบ (Negative Impact) ที่ชุมชนได้รับจากบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้พัฒนาเป็นพื้นที่ประกอบการอุตสาหกรรมมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

4.2.1 ลักษณะทางประชากรของครัวเรือนที่ศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนตัวอย่างเพื่อนำมาเป็นข้อมูลศึกษา หัวข้อที่ทำการศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง จำนวนปีที่อยู่อาศัย และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามนำไปถามหัวหน้าครัวเรือน หรือบุคคลที่อยู่ในครอบครัวที่มีอายุเกินกว่า 30 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 10 ปีขึ้นไป ผู้สัมภาษณ์ได้พูดคุยซักถามจาก หัวหน้าครัวเรือน เป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.5 รองลงไปเป็นคู่สมรส ร้อยละ 20.0 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังจะเห็นว่ากลุ่มประชาชนที่ให้สัมภาษณ์เป็นไปตามที่ผู้ศึกษาต้องการ คือมีบ้านเรือนอยู่ริมคลองรังสิตเกินกว่า 10 ปีขึ้นไป อายุผู้ให้สัมภาษณ์เกินกว่า 30 ปีขึ้นไป กลุ่มช่วงอายุ 41-60 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด (ร้อยละ 61.5) จำนวนปีที่อาศัย 41-60ปี ก็เช่นกัน ร้อยละ 49.5 อยู่อาศัยกันมาเป็นระยะเวลาานหรือเกิดที่นี่ สถานภาพสมรส ร้อยละ 73.5 แต่งงานอยู่ด้วยกัน รองลงไปเป็นหม้าย ร้อยละ 13.5 และเป็นโสด ร้อยละ 10.5 การศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์ จบการศึกษาภาคบังคับ ร้อยละ 77.5 มัธยมศึกษา ร้อยละ 13.5 อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่ มีอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัทเอกชน รับข้าราชการ และเป็นเกษตรกร มีส่วนน้อยที่ค้าขายเป็นอาชีพเสริม ลักษณะของครัวเรือนเกินกว่าครึ่งหนึ่งมีสมาชิก 4-6 คน จัดเป็นครัวเรือนขนาดกลาง ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ตารางที่ 4.3)



แสดงพื้นที่เก็บครวเรือนตัวอย่าง

รูปที่ 4.4

ตารางที่ 4.3 แสดงข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือน

1.เพศ			2.อายุ							3.สถานภาพสมรส				
ชาย	หญิง	รวม	30-40	41-50	51-60	61-70	71-80	<81	รวม	โสด	แต่งงานแล้ว	หย่า	หม้าย	รวม
120	80	200	26	57	66	32	15	4	200	21	147	5	27	200
(60.0)	(40.0)	(100.0)	(13.0)	(28.5)	(33.0)	(16.0)	(7.5)	(2.0)	(100.0)	(10.5)	(73.5)	(2.5)	(23.5)	(100.0)

4.ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน						5.ระดับการศึกษาสูงสุด						6.นับถือศาสนา		
หัวหน้าครอบครัว	คู่สมรส	บิดา/มารดา	บุตร/เขย/สะใภ้	ญาติ	รวม	ประถม	มัธยม	ปวช.	ปวส.	ปริญญาตรี	ไม่ได้เรียน	รวม	พุทธ	รวม
115	40	12	15	18	200	155	27	8	6	3	1	200	200	200
(57.5)	(20.0)	(6.0)	(7.5)	(9.0)	(100.0)	(77.5)	(13.5)	(4.0)	(3.0)	(1.5)	(0.5)	(100.0)	(100.0)	(100.0)

7.อาชีพหลักของครัวเรือน									8.อาชีพเสริมของครัวเรือน					
เกษตร	ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	ค้าขาย	พนักงานเอกชน	คนงานโรงงาน	รับจ้างทั่วไป	อาชีพอิสระ	แม่บ้าน/พ่อบ้าน	รวม	ไม่มี	เกษตร	ค้าขาย	รับจ้างทั่วไป	อาชีพอิสระ	รวม
10	20	73	27	6	54	9	1	200	167	2	21	7	3	200
(5.0)	(10.0)	(36.5)	(13.5)	(3.0)	(27.0)	(4.5)	(0.5)	(100.0)	(83.5)	(1.0)	(10.5)	(3.5)	(1.5)	(100.0)

9.จำนวนปีที่อาศัย								10.สมาชิกในครัวเรือน					
10-20 ปี	21-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี	61-70 ปี	71-80 ปี	81-90 ปี	รวม	1-3 คน	4-6 คน	7-9 คน	10คนขึ้นไป	รวม
18	24	31	53	46	19	7	2	200	52	106	23	19	200
(9.0)	(12.0)	(15.5)	(26.5)	(23.0)	(9.5)	(3.5)	(1.0)	(100.0)	(26.0)	(53.0)	(11.5)	(9.5)	(100.0)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต คลองรังสิตเป็นคลองที่มีประวัติยาวนานนับร้อยปี ความเป็นมาของคลองรังสิตมีผู้วิจัยเชิงประวัติศาสตร์ไว้แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะการขุดคลองรังสิตมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคมอยู่ไม่น้อย พื้นที่ทุ่งรังสิตกว้างใหญ่มหาศาลเป็นป่ามีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ เปลี่ยนแปลงมาเป็นคลองสายหลัก คลองสายรอง จัดไว้ได้อย่างได้สัดส่วนของการพลิกผืนป่ามาเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมที่มีน้ำคุณภาพดี ดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในขณะนั้น การขุดคลองเพื่อนำน้ำไปใช้กับอาชีพเกษตรกรรมนั้น มีผลต่อเนื่องทำให้มีเส้นทางคมนาคมขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดได้อย่างสะดวกที่สุด

จากการค้นหาข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตตั้งแต่บรรพบุรุษยังมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย แม้บางคนจะย้ายไปอยู่ที่อื่นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินของทุ่งรังสิตไปแล้ว เมื่อได้ถูกซักถามก็ยิ่งรำลึกถึงความเป็นอยู่เดิมได้อย่างฝังใจในอดีตที่สุขสบายกับธรรมชาติริมคลองรังสิตที่ปัจจุบันไม่มีแล้ว ปัจจุบันหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างยังให้ความสนใจเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของคลองรังสิตเสมือนสายน้ำที่ยังมีชีวิตอยู่ มีผู้ที่ตอบว่าสนใจมาก ร้อยละ 53.5 สนใจปานกลาง ร้อยละ 27.0 มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 4.5 ที่ตอบว่าไม่สนใจ (ตารางที่ 4.4) จากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งรังสิตจนถึงทุกวันนี้มีระยะเวลาการอาศัยอยู่เกินกว่า 30 ปีขึ้นไป ผู้ศึกษาได้สอบถามความรู้เชิงประวัติศาสตร์แล้ว พบว่าส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงประวัติความเป็นมา จะทราบเฉพาะข้อมูลปัจจุบัน เช่น สอบถามว่า คลองรังสิตเป็นคลองขุดขุดขึ้นในสมัยใด มีผู้ตอบถูกต้อง ร้อยละ 44.0 ตอบผิด ร้อยละ 56.0 แม้จะอยู่ในอัตราที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่เป็นข้อมูลที่คนอยู่เดิมมีการพูดคุยเรื่องความเป็นมาก็น่าจะทราบได้ไม่ยากนัก วัตถุประสงค์ของการขุดคลอง มีเพียงร้อยละ 32.5 เท่านั้นที่ตอบได้ ถูกต้องว่าการขุดคลองมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของประชาชน ส่วนคำถามเชิงกายภาพว่าคลองรังสิตขุดครั้งแรกมีความกว้างเท่าใด ความยาวเท่าใด มีผู้ที่ตอบได้ถูกต้องน้อยกว่าผู้ตอบผิด และการตอบว่าคลองรังสิตขณะขุดกว้างประมาณ 8 วา มีผู้ตอบได้ถูกต้อง ร้อยละ 44.0 แต่เมื่อถามว่าคลองรังสิตขณะขุดมีความยาวเท่าใด มีผู้ตอบถูกต้องเพียง ร้อยละ 15.5 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาชนที่อยู่อาศัยมาเก่าแก่ มักจะเรียกคลองรังสิตว่าคลอง 8 วา คลองซอยต่างๆ เรียกว่าคลอง 6 วา ตามลักษณะการขุดคลองเดิม แต่ความยาวของคลองคงไม่มีใครสนใจนัก เพียงแต่ทราบว่านับตั้งแต่คลอง 1 ถึงคลอง 13 ไม่ทราบว่ายาวกี่กิโลเมตร สำหรับคำถามที่ว่าคลองรังสิตเป็นคลองขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำอะไร มีผู้ตอบได้ถูกต้องร้อยละ 64.0 เพราะอาจจะประมาณได้ว่าคลองรังสิตมีเขตติดต่อกับจังหวัดนครนายกที่มีประตูน้ำเสาวภาฝ่องศรีก็ขึ้นอยู่กับระหว่างคลองรังสิตกับแม่น้ำนครนายก คำถามที่หัวหน้าครัวเรือนตอบได้ถูก

ต้องเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.0) คือถามว่าคลองรังสิตอยู่ในพื้นที่อำเภอธัญบุรี เหตุที่มีผู้ตอบได้ถูกต้องในอัตราส่วนที่สูง คงเป็นเพราะอยู่ในเขตการปกครองที่ประชาชนจะต้องไปติดต่อราชการ (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.4 แสดงความสนใจเกี่ยวกับคลองรังสิต

ความสนใจเกี่ยวกับคลองรังสิต	จำนวน	ร้อยละ
มาก	107	53.5
ปานกลาง	54	27.0
น้อย	30	15.0
ไม่สนใจ	9	4.5
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.5 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต	ถูก	ร้อยละ	ผิด	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
คลองรังสิตเป็นคลองขุดขึ้นในสมัยใด	88	44.0	112	56.0	200	(100.0)
วัตถุประสงค์ของการขุดคลอง	65	32.5	135	67.5	200	(100.0)
คลองรังสิตขุดครั้งแรกมีความกว้างประมาณ	88	44.0	112	56.0	200	(100.0)
ความยาวของคลองรังสิตประมาณ	31	15.5	169	84.5	200	(100.0)
คลองรังสิตเป็นคลองขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำ	128	64.0	72	36.0	200	(100.0)
คลองรังสิตอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอใดของจังหวัดปทุมธานี	196	98.0	4	2.0	200	(100.0)

การสอบถามหัวหน้าครัวเรือนถึงความต้องการเห็นคลองรังสิตในเชิงเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบันซึ่งวัตถุประสงค์และประโยชน์ใช้สอยจากคลองได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว พบว่าหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างร้อยละ 90.0 ต้องการคลองรังสิตในอดีตที่มีสภาพแวดล้อม ลักษณะกายภาพ ความเป็นอยู่ของประชาชน ด้วยเหตุผล คือ นำน้ำคลองมาใช้อุปโภค บริโภคได้ (ในอดีตประชาชนที่อยู่ริมคลองรังสิต สามารถนำน้ำในคลองมาบรรจุไว้ในภาชนะ เช่น โอ่ง ทิ้งไว้สักกระยะหนึ่งแล้วนำมาบริโภคได้) ร้อยละ 33.6 ทางเดินเรือในคลองสะดวก ร้อยละ 21.6 คลองสะอาด เป็นธรรมชาติสวยงาม มีรายได้จากการประกอบอาชีพ เช่น ขายกล้วยเตี้ยว ขายกาแฟ ขายผักผลไม้ และหาปลาในคลองเป็นการทำประมงเล็กพอมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว ส่วนหัวหน้าครัวเรือนอีกร้อยละ 10.0 ตอบว่าต้องยอมรับสภาพปัจจุบันที่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ควรจะมีการฟื้นฟูสภาพคลองให้ใช้ประโยชน์ทางน้ำได้ ทั้งนี้ต้องติดตามตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรมที่



ปล่อยน้ำเสียหรือคุณภาพน้ำที่ไม่ได้มาตรฐานลงสู่ลำคลอง รวมทั้งกวาดชั้นเรือแพที่จอดอยู่ในคลองรังสิตด้านริมถนนมิให้ฝ่าฝืนทำผิดกฎหมายต่อไป (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 สภาพคลองรังสิตในอดีตกับปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการ

ความต้องการ	จำนวน	ร้อยละ
ความต้องการในอดีต	180	90.0
ความต้องการในปัจจุบัน	20	10.0
รวม	180	100.0
เหตุผลของความต้องการในอดีต		
น้ำคลองนำมาใช้ได้	70	33.6
ทางเดินเรือในคลองสะดวก	45	21.6
มีรายได้จากการประกอบอาชีพ	22	10.6
ทำการประมงเล็ก ๆ	11	5.3
คลองสะอาด	32	15.4
เป็นธรรมชาติสวยงาม	28	13.5
รวม	180	100.0
เหตุผลของความต้องในปัจจุบัน		
ไม่สนใจมากนักเนื่องจากไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองแล้ว	1	5.0
ต้องการฟื้นฟูสภาพคลองให้ใช้ประโยชน์ทางน้ำได้	19	95.0
รวม	20	100.0

4.2.3 การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ทุ่งรังสิต ความเจริญของพื้นที่ทุ่งรังสิตได้เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมมาเป็น อุตสาหกรรมด้วยปัจจัยหลายๆ อย่างมานานนับสิบปี แล้วผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของเวลาที่นับย้อนหลังจากปี 2542 ถึงปี 2522 และการศึกษาหาข้อมูลภาคสนามพอจะได้ข้อมูลสรุปดังนี้

4.2.3.1 ที่อยู่อาศัย หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง ร้อยละ 97.0 ตอบว่าไม่ได้เปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเพราะเหตุที่มีการพัฒนาที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม มีเพียงส่วนน้อยร้อยละ 3.0 ที่ตอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย เพราะมีโรงงานน้ำอัดลม โรงงานทำฝาขวด มาตั้งแล้วเจ้าของที่ไล่ที่เพื่อขายให้กับโรงงานอุตสาหกรรม (ตารางที่ 4.7) แต่ถ้าจะถามว่าที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมีความแตกต่างหรือไม่ ผู้วิจัยได้รับคำตอบว่า ไม่แตกต่างกัน ร้อยละ 65.0 เมื่อก่อนที่อยู่อาศัยทรุดโทรมกว่าปัจจุบัน ร้อยละ 22.0 (ตารางที่ 4.8) ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยมีอยู่ไม่มากนัก ร้อยละ 3.0 แต่เป็นผลด้านลบทั้ง

หมด หัวหน้าครัวเรือน ตอบว่า ต้องลำบากเพราะพื้นที่คับแคบลง ไม่มีเงินไปซื้อที่อยู่อาศัยใหม่ ต้องเสียค่าเช่าบ้าน ต้องการหาที่อยู่ใหม่ ค่าขายลำบากมาก(ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.7 การเปลี่ยนแปลงที่อยู่เพราะเหตุที่มีการพัฒนาที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	194	97.0
มีการเปลี่ยนแปลง(ประเภทโรงงาน โรงงานน้ำอัดลม/ ฝ้าย)	6	3.0
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.8 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่

ที่อยู่ในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่แตกต่าง	130	65.0
เมื่อก่อนดีกว่าปัจจุบัน	26	13.0
เมื่อก่อนแยกว่าปัจจุบัน	44	22.0
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.9 กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีผลกระทบต่อครอบครัวหรือไม่

ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	194	97.0
มี	6	3.0
รวม	200	100.0
ผลดี	0	0
ผลเสีย		
- ลำบากเพราะพื้นที่แคบลง	2	33.6
- ไม่มีเงินไปซื้อที่อยู่อาศัย	1	16.6
- ปัจจุบันต้องเสียค่าเช่า	1	16.6
- ต้องหาที่อยู่ใหม่	1	16.6
- ค่าขายลำบาก	1	16.6
รวม	6	100.0

4.2.3.2 การประกอบอาชีพ สำหรับเรื่องการประกอบอาชีพ หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.0)ตอบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ มีเพียงร้อยละ 10.0 เท่านั้นที่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ ทั้งนี้เพราะแม้จะมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งใกล้เคียงบริเวณที่อยู่อาศัย แต่การจะเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมก็ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ต้องมีการสอบแข่งขัน คัดเลือก บางครั้งมีการฝากฝังเข้าทำงาน บางทีต้องเสียค่านายหน้าในการเข้าทำงานก็มี แม้จะต้องการเปลี่ยนไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมก็ยังไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจึงไม่ใช่เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรม เหตุที่ต้องการเปลี่ยนเพราะอาชีพเดิมหาเงินลำบาก มีบางส่วนที่ไปประกอบอาชีพใหม่และเกี่ยวเนื่องกับการมีอุตสาหกรรมในพื้นที่ เช่น ค้าขาย ทำงานในโรงงาน ซ่อมมอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นต้น (ตารางที่ 4.10) จากจำนวนที่เปลี่ยนแปลงอาชีพ พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เดิมมีอาชีพทำสวน ทำนา มีการเปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพใหม่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.0 อาชีพเดิมค้าขาย ไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 30.0 อาชีพเดิมรับจ้างเปลี่ยนมาเป็นค้าขาย ร้อยละ 15.0 ส่วนที่เหลือ มักไปประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย รับจ้าง (ตารางที่ 4.11) อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีโรงงานอุตสาหกรรม (ร้อยละ 81.5) มีบางส่วนที่ตอบว่าเกี่ยวข้องกับการมีโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 18.5 ได้แก่ การค้าขาย ทำงานในโรงงาน แต่การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 83.8 (ตารางที่ 4.12-4.13) หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่(ร้อยละ 84.0)ไม่มีอาชีพเสริม ส่วนที่มีอาชีพเสริมและคิดว่าเกี่ยวเนื่องจากการมีโรงงานอุตสาหกรรม ร้อยละ 15.0 อาชีพเหล่านั้น ได้แก่ ค้าขาย ซ่อมมอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นต้น (ตาราง 4.14)

ตารางที่ 4.10 แสดงการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก

การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เปลี่ยนแปลง	180	90.0
เปลี่ยนแปลง	20	10.0
รวม	200	100.0
เปลี่ยนแปลงเพราะมีโรงงานอุตสาหกรรม		
ใช่	6	30.0
ไม่ใช่	14	70.0
รวม	20	100.0

ตารางที่ 4.11 แสดงอาชีพหลักที่เปลี่ยนแปลงไป

อาชีพหลักที่เปลี่ยนแปลงไป		จำนวน	ร้อยละ
อาชีพเดิม	อาชีพที่เปลี่ยน		
ทำสวน	พนักงานโรงงาน	2	10.0
รับจ้างทั่วไป	พนักงานโรงงาน	2	10.0
ทำสวน	ค้าขาย	1	5.0
ทำสวน	รับจ้าง	2	10.0
พนักงานบัญชี	ค้าขาย	1	5.0
ค้าขาย	โรงงาน	6	30.0
ทำนา	ธุรกิจส่วนตัว	1	5.0
ค้าขาย	ให้เช่าบ้าน	1	5.0
ทำสวน	พนักงานเอกชน	1	5.0
รับจ้าง	ค้าขาย	3	15.0
รวม		20	100.0

ตารางที่ 4.12 แสดงอาชีพหลักเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม

อาชีพหลักเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกี่ยวข้อง	163	81.5
เกี่ยวข้อง	37	18.5
รวม	200	100.0
อาชีพที่เกี่ยวข้อง		
ค้าขาย	16	43.2
ทำงานในโรงงาน	21	56.8
รวม	37	100.0



ตารางที่ 4.13 แสดงการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักทำให้รายได้เพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักทำให้รายได้เพิ่มขึ้น	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เปลี่ยนแปลง	2	5.4
ลดลง	4	10.8
เพิ่มขึ้น	31	83.8
รวม	37	100.0

ตารางที่ 4.14 แสดงอาชีพเสริมเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม

อาชีพเสริมเกี่ยวข้องกับโรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพเสริม	168	84.0
เกี่ยวข้อง (ค้าขาย ขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง)	30	15.0
ไม่เกี่ยวข้อง	2	1.0
รวม	200	100.0

4.2.3.3 โอกาสทางการศึกษา สำหรับเรื่องโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลาน ระดับมัธยมศึกษา พบว่า ครึ่งหนึ่งที่บุตรหลานมีโอกาสเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ร้อยละ 32.0 และตอบว่าปัจจุบันบุตรหลานมีโอกาสได้เลือกเรียนโรงเรียนมัธยมได้มากกว่าอดีต ร้อยละ 65.6 ส่วนระดับอุดมศึกษา พบว่า มีบุตรหลานเรียนต่อไม่มากนัก ร้อยละ 20.5 และได้แสดงความคิดเห็นว่าปัจจุบันบุตรหลานมีโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษามากกว่าเมื่อในอดีต เพราะปัจจุบันการรับนักศึกษาเรียนต่อระดับอุดมศึกษามีจำนวนมากขึ้น กอปรกับมีสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐบาล เอกชนให้เลือกมากมาย การเดินทางสะดวกรวดเร็ว ถ้ามีโอกาสผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนต่ออยู่แล้ว (ตารางที่ 4.15-4.16)

ตารางที่ 4.15 แสดงโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานในชั้นมัธยมศึกษา

โอกาสในการศึกษาของบุตรหลานในชั้นมัธยมศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีบุตรหลานเรียนต่อชั้นมัธยม	136	68.0
มีบุตรหลานเรียนต่อ	64	32.0
รวม	200	100.0
มีบุตรหลานเรียนต่อ		
- ไม่มีความแตกต่าง	12	18.8
- อดีตมีโอกาสเลือกโรงเรียนมัธยมได้น้อยกว่าปัจจุบัน	10	15.6
- ปัจจุบันมีโอกาสเลือกโรงเรียนมัธยมได้มากกว่าอดีต	42	65.6
รวม	64	100.0

ตารางที่ 4.16 แสดงโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานชั้นอุดมศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี

โอกาสในการศึกษาของบุตรหลานชั้นอุดมศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีบุตรหลานเรียนต่อชั้นอุดมศึกษา	159	79.5
มีบุตรหลานเรียนต่อ	41	20.5
รวม	200	100.0
มีบุตรหลานเรียนต่อ		
- ไม่มีความแตกต่าง	3	7.3
- อดีตมีโอกาสเรียนต่ออุดมศึกษาได้น้อยกว่าปัจจุบัน	10	24.4
- ปัจจุบันมีโอกาสเรียนต่ออุดมศึกษาได้มากกว่าอดีต	28	68.3
รวม	41	100.0

4.2.3.4 สุขภาพอนามัย เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ผู้ศึกษาได้ตั้งประเด็นเกี่ยวกับสุขภาพ เพราะการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การมีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น มีจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่นี้มากขึ้น อาจเกี่ยวเนื่องกับสุขภาพของประชาชนที่อยู่ดั้งเดิมได้ จากการสอบถามเรื่องสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวกับการป่วยเรื้อรังของโรคทางเดินหายใจ ตอบว่าไม่เป็น ร้อยละ 79.0 และทางเดินอาหารตอบว่าไม่เป็น ร้อยละ 70.0 จึงพอสรุปได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ป่วยเป็นโรคเหล่านี้ชนิดเรื้อรัง จะมีเป็นบ้างก็ตามฤดูกาล ส่วนเรื่องอาการเครียด ปวดศีรษะ ส่วนใหญ่ไม่เคยเป็น ร้อยละ 64.0 ส่วนที่ตอบว่าเป็น ก็เป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 48.6 (ตารางที่ 4.17-4.19)

ตารางที่ 4.17 แสดงสมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ

สมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเป็น	158	79.0
เป็น	42	21.0
รวม	200	100.0
เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ		
เป็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	18	42.9
อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน	24	57.1
รวม	42	100.0

ตารางที่ 4.18 แสดงสมาชิกในครอบครัวที่มีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร

สมาชิกในครอบครัวที่มีการป่วยด้วยโรคระบบทางเดินอาหาร	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเป็น	140	70.0
เป็น	60	30.0
รวม	200	100.0
เป็นโรคระบบเกี่ยวกับทางเดินอาหาร		
- เป็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	38	63.3
- อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน	22	36.7
รวม	60	100.0

ตารางที่ 4.19 แสดงสมาชิกในครอบครัวมีอาการเครียด/ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ

สมาชิกในครอบครัวมีอาการเครียด/ปวดศีรษะ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยเป็น	128	64.0
เป็น	72	36.0
รวม	200	100.0
มีอาการเครียด/ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุ		
- ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	35	48.6
- อดีตเป็นมากกว่าปัจจุบัน	2	2.8
- อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน	35	48.6
รวม	72	100.0

4.2.3.5 เส้นทางคมนาคม สำหรับเรื่องเส้นทางคมนาคมการเดินทางไปทำงาน ของคนในครอบครัวที่ต้องเดินทางออกจากบ้านไปทำงาน พบว่า ร้อยละ 17.5 ที่ไม่ต้องเดินทาง ร้อยละ 82.5 ต้องเดินทาง เมื่อได้สอบถามถึงความสะดวกในการเดินทาง พบว่า อดีตมีความสะดวกน้อยกว่าปัจจุบัน ร้อยละ 71.0 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐบาลได้ปรับปรุงขยายเส้นทางเดินรถมากขึ้น รถยนต์โดยสารมีจำนวนมากและมีหลายประเภทให้เลือกไม่ต้องรอคอยนาน (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 แสดงการเดินทางไปทำงาน

การเดินทางไปทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ต้องเดินทาง	35	17.5
ต้องเดินทาง	165	82.5
รวม	200	100.0
การเดินทาง		
- ไม่แตกต่าง	37	22.4
- อดีตมีความสะดวกมากกว่าปัจจุบัน	11	6.6
- อดีตมีความสะดวกน้อยกว่าปัจจุบัน	117	71.0
รวม	165	100.0

4.2.3.6 ความสัมพันธ์ในครอบครัว เรื่องการมีเวลาให้กับครอบครัว และการปรึกษาหารือกันในครอบครัว พบว่า ไม่แตกต่างกัน (ร้อยละ 92.5 และ 87.5) เพราะสถานที่ประกอบอาชีพอยู่ไม่ไกล ตอนเช้าตอนเย็นได้พบรับประทานอาหารเช้าด้วยกันอยู่เสมอ จึงไม่รู้สึกรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงอาชีพหรือว่าการมีอุตสาหกรรมในพื้นที่มากขึ้นจะเกิดผลกระทบเกี่ยวกับการมีเวลาให้กับครอบครัวลดน้อยลง การปรึกษาหารือกันในครอบครัวก็ไม่แตกต่างกัน และผู้ที่ไม่ค่อยมีเวลาให้กับครอบครัว ไม่เคยปรึกษาหารือกันในครอบครัวก็คงเหมือนเดิม (ตารางที่ 4.21-4.22)

ตารางที่ 4.21 แสดงการมีเวลาให้กับครอบครัว

การมีเวลาให้กับครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยมีเวลาให้กับครอบครัว	15	7.5
มีเวลาให้กับครอบครัว	185	92.5
รวม	200	100.0
มีเวลาให้กับครอบครัว		
- มีเวลาให้ไม่แตกต่างกัน	164	88.6
- อดีตมีเวลาให้กับครอบครัวมากกว่าปัจจุบัน	12	6.5
- อดีตมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยกว่าปัจจุบัน	9	4.9
รวม	185	100.0



ตารางที่ 4.22 แสดงการปรึกษาหารือในครอบครัว

การปรึกษาหารือในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยปรึกษาหารือ	25	12.5
มีการปรึกษาหารือ	175	87.5
รวม	200	100.0
มีการปรึกษาหารือ		
- มีการปรึกษาหารือไม่แตกต่าง	160	91.4
- อดีตมีการปรึกษาหารือมากกว่าปัจจุบัน	12	6.9
- อดีตมีการปรึกษาหารือน้อยกว่าปัจจุบัน	3	1.7
รวม	175	100.0

4.2.3.7 แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค คลองรังสิตในอดีตเป็นคลองที่มีลำน้ำแสนสวย มีน้ำใสสะอาดเปี่ยมเต็มคลองในฤดูฝน ในฤดูแล้งแม่น้ำจะน้อยลงไปบ้าง ชาวบ้านก็ไม่เคยขาดน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ชุมชนที่อยู่อาศัยริมคลองรังสิต อดีตกับปัจจุบันก็มีความแตกต่างกันมากในเรื่องการใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองรังสิต กรณีนี้ผู้วิจัยลงสอบถามข้อมูลในพื้นที่ ได้ข้อมูลดังนี้

1) น้ำเพื่อการอุปโภค (น้ำใช้ในครัวเรือน) ในอดีตเกือบทุกกิจกรรมที่ต้องใช้น้ำ ของครัวเรือน ประชาชนที่อยู่ใกล้คลอง ใช้น้ำจากคลองรังสิตถึงร้อยละ 92.0 ทั้งนี้เพราะคลองรังสิต มีการไหลของน้ำอย่างสม่ำเสมอ การถ่ายเทของเสียต่าง ๆ ยังมีจำนวนน้อยเพราะจำนวนประชาชนมีไม่มากนัก รองลงไป ใช้น้ำประปา/น้ำบาดาล(เป็นบาดาลที่ขุดด้วยเงิน กสช.) การใช้น้ำคลอง น้ำประปา/บาดาล ตามลักษณะการและความจำเป็นของการนำน้ำไปใช้ (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 แสดงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในอดีต

การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในอดีต	จำนวน	ร้อยละ
น้ำคลอง	184	92.0
น้ำประปา/น้ำบาดาล	5	2.5
น้ำฝน/น้ำซึบ	1	0.5
น้ำคลอง/น้ำประปา/น้ำบาดาล	10	5.0
รวม	200	100.0

ปัจจุบันน้ำเพื่อการอุปโภค หัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 52.0 ตอบว่ายังคงใช้น้ำคลอง น้ำประปา/น้ำบาดาล ตามลักษณะของการใช้ เช่น ใช้น้ำคลองสำหรับซักล้าง ทำความสะอาดบ้านเรือน รดต้นไม้ ใช้น้ำประปา/บาดาลในการหุงต้มอาหารและใช้ดื่ม รองลงไปใช้น้ำประปา/บาดาล ร้อยละ 34.0 เพราะปัจจุบันมีน้ำประปาของการประปาภูมิภาคใช้แล้ว และบางแห่งก็ยังใช้น้ำบาดาลของโครงการ กสข.ที่มีที่ตั้งอยู่ที่วัด แต่ยังมีครัวเรือนใช้น้ำคลองอย่างเดียว ร้อยละ 12.0 เนื่องจากการต่อน้ำประปา/บาดาลชาวบ้านต้องจ่ายเงินเพื่อต่อน้ำเข้ามาใช้ ส่วนการใช้น้ำฝนและชื้อน้ำมาใช้มีเพียงเล็กน้อย ร้อยละ 0.5 เท่านั้น (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 แสดงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในปัจจุบัน

การใช้น้ำเพื่อการอุปโภคในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
ชื้อน้ำ/น้ำประปา	1	0.5
น้ำคลอง	24	12.0
น้ำประปา/น้ำบาดาล	68	34.0
น้ำคลอง/น้ำฝน	1	0.5
น้ำฝน/น้ำชื้อ	1	0.5
น้ำคลอง/น้ำประปา/น้ำบาดาล	104	52.0
น้ำคลอง/น้ำชื้อ	1	0.5
รวม	200	100.0

2) น้ำเพื่อการบริโภค (น้ำดื่ม/ปรุงอาหารในครัวเรือน) ในอดีตประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิต กับการใช้น้ำคลองสำหรับการอุปโภค บริโภค เป็นที่พบเห็นกันทั่วไป เพราะน้ำคลองยังสะอาด การใช้น้ำคลองเป็นสิ่งที่คู่ไปกับวิถีชีวิตของชุมชนอยู่แล้ว จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างตอบว่า ใช้น้ำฝนเพื่อการบริโภค ร้อยละ 42.5 รองลงไปใช้น้ำคลองและน้ำฝน ร้อยละ 28.5 การใช้น้ำประปา/บาดาล หรือชื้อน้ำมาดื่ม มีเป็นส่วนน้อยมาก (ตารางที่ 4.25)

สำหรับน้ำเพื่อการบริโภคในปัจจุบันส่วนใหญ่ต้องชื้อน้ำมาเพื่อการบริโภค ร้อยละ 33.5 รองลงไปใช้น้ำประปา/บาดาล ร้อยละ 29.0 แต่ยังมีบางครัวเรือนที่รองน้ำฝนไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 16.5 และครัวเรือนร้อยละ 15.5 ที่ตอบว่ารองน้ำฝนเก็บไว้ใช้ปรุงอาหารและน้ำชื้อไว้ดื่ม ส่วนที่เหลือกระจายการใช้น้ำตามประเภทและความต้องการของแต่ละครัวเรือน (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.25 แสดงการใช้น้ำบริโภคในอดีต

การใช้น้ำบริโภคในอดีต	จำนวน	ร้อยละ
น้ำคลอง	50	25.0
น้ำประปา/น้ำบาดาล	4	2.0
น้ำฝน	85	42.5
น้ำคลอง/น้ำฝน	57	28.5
น้ำฝน/น้ำซื้อ	2	1.0
ไม่ตอบ	2	1.0
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.26 แสดงการใช้น้ำบริโภคในปัจจุบัน

การใช้น้ำบริโภคในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
ซื้อน้ำ/น้ำประปา	6	3.0
น้ำคลอง	2	1.0
น้ำซื้อ	67	33.5
น้ำประปา/น้ำบาดาล	58	29.0
น้ำฝน	33	16.5
น้ำคลอง/น้ำฝน	1	0.5
น้ำฝน/น้ำซื้อ	31	15.5
น้ำคลอง/น้ำประปา/น้ำบาดาล	1	0.5
น้ำฝน/น้ำประปา	1	0.5
รวม	200	100.0

4.2.4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จากการใช้ที่ดินเกือบทั้งหมดรังสิตปลูกข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในอดีต ชาวนาก็ยังยากจนอยู่ ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นการทำสวนเป็นการเพาะปลูกเชิงเศรษฐกิจ เจ้าของที่นาให้ชาวสวนมาเช่าทำสวนมากกว่าการทำนาเพราะได้ค่าเช่ามากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพทำนาและมีที่ดินเป็นของตนเองก็ยังทำนาต่อไปด้วยไม่รู้ว่าจะทำอาชีพอะไร จะทำสวนก็ยังไม่แน่ใจเพราะยังไม่มีความรู้ความชำนาญ และไม่รู้ว่าการทำสวนจะดีกว่าการทำนาเพียงใด ผู้เช่าที่นาทำสวนเป็นเกษตรกรที่ย้ายมาจากที่อื่น เช่น จากอำเภอดำเนินสะดวก

จังหวัดราชบุรี พวกนี้มีความชำนาญในการทำสวนอยู่แล้ว การทำสวนเริ่มด้วยทำสวนแตงโม ให้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจเพราะดินที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีมากนัก แตงโมถูกส่งไปขายโดยมีเรือขนส่งบรรทุกจากคลองรังสิตออกสู่น้ำเจ้าพระยา มุ่งไปยังกรุงเทพมหานคร ระยะต่อมาคุณภาพของดินเริ่มไม่เหมาะกับการปลูกแตงโม ชาวสวนจึงเปลี่ยนมาปลูกส้มเขียวหวาน ฝรั่ง มะม่วงแทน ส้มรังสิตแม้รสชาติจะไม่ดีเท่าส้มบางมด แต่ด้วยปริมาณที่มาก ราคาถูกกว่า ส้มรังสิตจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับแนวหน้าของชาวอำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ ระยะต่อมาคุณภาพของดินเริ่มเสื่อมลงชาวสวนต้องใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากบำรุงต้นส้มให้ได้ผลผลิตที่ต้องการ การลงทุนซื้อปุ๋ยเคมี ปุ๋ยวิทยาศาสตร์เริ่มมีมากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตไม่ค่อยคุ้ม และอยู่ในช่วงเดียวกับเศรษฐกิจฟองสบู่กำลังเบ่งบาน มีนักลงทุนเริ่มเข้ามาซื้อที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรม ทำบ้านจัดสรร เพราะราคาที่ดินของทุ่งรังสิตเมื่อเทียบกับที่อื่นยังถูกอยู่ การคมนาคมขนส่งสะดวกใกล้กรุงเทพฯ ใกล้สนามบินดอนเมือง การคมนาคมทางน้ำเริ่มใช้น้อยลงเพราะลำน้ำไม่สะดวก การถ่ายเทน้ำในคลองรังสิตก็น้อยลงไปด้วย เพราะประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ปิดเปิดน้อยครั้งลง จนแทบไม่ได้เปิดถ้าไม่จำเป็น เมื่อมีการขยายตัวของอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ความต้องการที่อยู่อาศัยก็เพิ่มขึ้น มีประชาชนย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยที่ถูกต้องคือมาซื้อ มาเช่าบ้านอยู่ แต่มีบางกลุ่มไม่มีภาวะพอที่จะทำอย่างนั้นได้ ก็มีการปลูกที่อยู่อาศัยรุกล้ำคลองรังสิตเป็นจำนวนมากจนเป็นปัญหามาถึงปัจจุบัน รวมกับบ้านเดิมที่รุกล้ำที่ดินริมคลองที่อยู่ในความดูแลของชลประทานรังสิตได้ ปรากฏการณ์เช่นนี้ยังคงเป็นปัญหาของชุมชนริมคลองรังสิตอยู่ จากการทำมีการย้ายถิ่นของผู้คนจากต่างจังหวัดก็ตี ประชากรเดิมเพิ่มมากขึ้นก็ตี ทำให้สภาพแวดล้อมของทุ่งรังสิตเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมากขึ้นพร้อมกับการพัฒนาที่ไม่หยุดยั้ง ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิต ผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นดังนี้

#### 4.2.4.1 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างโดยเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมในอดีตที่ได้พบมาว่าในหมู่บ้านมีปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือไม่ คำตอบที่ได้รับร้อยละ 97.0 ตอบว่าไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีมีอยู่บ้างก็เพียงเล็กน้อย เช่น ปัญหาขยะ ร้อยละ 50.0 น้ำเน่าเสียร้อยละ 33.3 สารเคมี/ยาฆ่าแมลงน้อยที่สุดร้อยละ 16.7 (ตารางที่ 4.27) แต่ปัจจุบันผู้ศึกษาได้ใช้คำถามในแนวเดียวกัน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 93.5 ตอบว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ พอระบุได้ คือ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ร้อยละ 68.3 คิดว่าเป็นน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีทั้งขนาดใหญ่และเล็ก น้ำเสียจากบ้านเรือนที่อยู่ริมคลองรังสิต ปัญหาอากาศเป็นพิษ ร้อยละ 16.4 คิดว่าจากโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยควันเสีย ปัญหาขยะมูลฝอย ร้อยละ 9.4 ส่วนใหญ่จากบ้านเรือน การทิ้งขยะอย่างขาดความรับผิดชอบ ซึ่งต้องหามาตรการแก้ไขต่อไป (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.27 แสดงสภาพแวดล้อมหมู่บ้านของท่านในอดีตที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

สภาพแวดล้อมหมู่บ้านของท่านในอดีตที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	194	97.0
มี	6	3.0
รวม	200	100.0
ปัญหาที่มี		
- น้ำเน่าเสีย	2	33.3
- ขยะ	3	50.0
- สารเคมี/ยาฆ่าแมลง	1	16.7
รวม	6	100.0

ตารางที่ 4.28 แสดงปัญหาในปัจจุบันด้านสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน

ปัญหาในปัจจุบันด้านสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	13	6.5
มี	187	93.5
รวม	200	100.0
ปัญหาที่มี		
- น้ำเน่าเสีย	175	68.3
- ขยะมูลฝอย	24	9.4
- อากาศเป็นพิษ	42	16.4
- เสียงดัง	13	5.1
- ไม่ตอบ	2	0.8
รวม (ตอบได้มากกว่า1)	256	100.0

#### 4.2.4.2 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบ ระดับครัวเรือน

1) การประกอบอาชีพ หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง ร้อยละ 89.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 11.0 ตอบว่ามีผลกระทบต่ออาชีพ คือต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพ ร้อยละ 8.5 ไม่มีงานทำ การค้าขายไม่ดี เป็นต้น

2) รายได้ หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 68.0 มีผลกระทบทางลบ คือทำให้รายได้ลดลง ร้อยละ 11.0 แต่มีครัวเรือนที่ตอบว่ามีผลกระทบทางบวก คือมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 21.0

3) รายจ่าย หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 65.5 ครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 33.5 ซึ่งก็คงเป็นไปตามภาวะของราคาสินค้าและความเป็นอยู่ที่ต้องใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วย

4) สุขภาพอนามัย หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 55.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบคิดว่าการเจ็บป่วยเป็นธรรมดาที่ต้องเกิดขึ้น ส่วนอีกร้อยละ 40.0 คิดว่ามีผลกระทบจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในพื้นที่ การพัฒนาในทุก ๆ ด้านอาจทำให้ร่างกายอ่อนแอลง

5) สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.5 ตอบว่าเสื่อมโทรมสกปรกไม่น่าอยู่ รัฐบาลน่าจะเข้ามาช่วยให้คำแนะนำ ดูแล มีวิธีการกำจัดสิ่งสกปรกออกไปให้ได้ โดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลอย่างจริงจัง มีเพียงส่วนน้อย เพียงร้อยละ 9.5 ที่ตอบว่าสะอาดน่าอยู่ และที่ตอบว่าไม่สนใจและคิดว่าไม่มีผลกระทบใด ร้อยละ 22.0

6) การคมนาคม จากการสอบถามพบว่าหัวหน้าครัวเรือนเกินกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.5)ตอบว่าการเดินทางมีผลกระทบทางบวก คือสะดวกรวดเร็วมีทางเลือกในการเดินทางมากขึ้น มีร้อยละ 6.5 ที่ตอบว่ามีการจราจรคับคั่งบางเวลาทำให้ล่าช้า เช่น ตอนเช้าจะไปทำงาน และตอนเลิกงานเวลาเย็น ส่วนที่ตอบว่ารู้สึกเฉย ๆ ไม่มีผลกระทบอะไร ร้อยละ 36.0

7) การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิต ในอดีตคลองรังสิตเป็นสายน้ำสำคัญของผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองถือได้ว่าสายน้ำแห่งนี้หล่อเลี้ยงชีวิตคนทั้งด้านจิตใจและความเป็นอยู่ที่ดี เป็นทั้งสถานที่ประกอบอาชีพที่เลี้ยงดูครอบครัวได้ การขนส่ง การคมนาคม น้ำอุปโภค บริโภค ทางด้านจิตใจเพราะมีทัศนียภาพที่สวยงามตามฤดูกาล หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างได้ให้คำตอบว่า ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตได้รับผลกระทบด้านลบอยู่ไม่น้อย คิดเป็นร้อยละ 76.0 โดยแบ่งออกเป็นคำตอบว่าใช้ไม่ได้ ร้อยละ 55.5 ในกรณีนี้แม้ต้องการจะใช้ก็ใช้ไม่ได้ และร้อยละ 20.5 ตอบว่าไม่ได้ใช้ เพราะไปใช้ทางอื่นแทน ส่วนที่ตอบว่าเฉย ๆ ไม่มีผลกระทบร้อยละ 24.0 (ตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.29 แสดงการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อครอบครัว

การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
การประกอบอาชีพ		
- ไม่กระทบ	178	89.0
- เปลี่ยนอาชีพ	17	8.5
- ไม่มีงานทำ	2	1.0
- กระทบระบุไม่ได้	2	1.0
- กระทบร้านค้ามากขึ้นขายของไม่ดี	1	0.5
รวม	200	100.0
รายได้		
- ไม่กระทบ	136	68.0
- รายได้ลดลง	22	11.0
- รายได้มากขึ้น	42	21.0
รวม	200	100.0
ค่าใช้จ่าย		
- ไม่กระทบ	131	65.5
- รายจ่ายเพิ่มขึ้น	67	33.5
- รายจ่ายลดลง	2	1.0
รวม	200	100.0
สุขภาพ		
- ไม่กระทบ	110	55.0
- เจ็บป่วย	80	40.0
- แข็งแรง	10	5.0
รวม	200	100.0
สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน		
- ไม่กระทบ	44	22.0
- สะอาด/น่าอยู่	19	9.5
- เสื่อมโทรมสกปรก	137	68.5
รวม	200	100.0
การเดินทาง		
- ไม่กระทบ	72	36.0
- ติดขัด/ช้านาน	13	6.5
- สะดวกรวดเร็ว	115	57.5

รวม	200	100.0
การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิต		
ไม่กระทบ	48	24.0
ใช้ไม่ได้	111	55.5
ไม่ได้ใช้	41	20.5
รวม	200	100.0

สรุปภาพรวมการให้สัมภาษณ์ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อครอบครัว ร้อยละ 11.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่ามีผลกระทบ ร้อยละ 89.0 โดยแบ่งออกเป็น ผลกระทบปานกลาง ร้อยละ 36.0 ผลกระทบค่อนข้างมาก ถึงมาก ร้อยละ 20.0 และ 3.5 ผลกระทบค่อนข้างน้อย ถึงน้อย ร้อยละ 18.5 และ 10.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30 แสดงการสรุปการพัฒนาอุตสาหกรรมและผลกระทบต่อครอบครัว

ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวในการพัฒนาอุตสาหกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	22	11.0
มาก	7	3.5
ค่อนข้างมาก	40	20.0
ปานกลาง	72	36.0
ค่อนข้างน้อย	37	18.5
น้อย	21	10.5
ไม่ตอบ	1	0.5
รวม	200	100.0

#### 4.2.4.3 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบ ระดับชุมชน

1) ขนาดของชุมชน หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างกิ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.0) ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ส่วนที่เหลือร้อยละ 49.0 ตอบว่ามีผลกระทบทางลบ เพราะทำให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ทำให้พื้นที่คับแคบลง ไม่เหมือนเมื่อก่อน

2) การประกอบอาชีพ หัวหน้าครัวเรือนตอบว่าไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 83.0 ที่ตอบว่ามีอาชีพดั้งเดิมทำอยู่ ร้อยละ 13.5 และที่ตอบว่ามีผลกระทบด้านบวกคือทำให้มีคนทำงานมากขึ้น ร้อยละ 3.5



3) สภาพเศรษฐกิจชุมชน หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างตอบว่าไม่มีผลกระทบร้อยละ 70.5 นอกจากนี้ไม่มีผลกระทบด้านลบแล้วยังมีผลกระทบด้านบวก คือทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.5 สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านลบ คือมีหนี้สินเพิ่มขึ้นมีจำนวนไม่มากนัก คิดเป็นร้อยละ 4.0

4) สุขภาพอนามัย ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่มีผลกระทบและยังแข็งแรงดี ร้อยละ 67.0 ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 33.0 ตอบว่าเจ็บป่วยไม่ค่อยสบาย แต่ก็ไม่รู้สาเหตุว่ามาจากการทำงานที่พื้นที่พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมหรือไม่เพราะบ้านที่อยู่อาศัยอยู่ห่างจากโรงงานอุตสาหกรรม

5) การคมนาคม หัวหน้าครัวเรือนได้ประเมินจากทั้งชุมชนและให้คำตอบว่าการเดินในชุมชนมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องเส้นทางคมนาคมมากนัก คิดเป็นร้อยละ 92.0 มีส่วนน้อยที่ตอบว่ามีปัญหารถติดทำให้ล่าช้าโดยเฉพาะช่วงเช้า และช่วงเย็นที่คนส่วนมากเดินทางไปและกลับจากการทำงาน ร้อยละ 8.0

6) การใช้ประโยชน์จากคลอง จากการพัฒนาส่วนอื่นๆ ทางด้านกายภาพของชุมชนและการใช้เส้นทางคมนาคมชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตลดน้อยลงตามลำดับ ดังจะได้ทราบจากคำตอบที่ว่า ไม่ได้ใช้ / ใช้ไม่ได้ อยู่ในอัตราส่วนสูงสุดร้อยละ 71.5 ส่วนที่ยังต้องใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตพอมืออยู่บ้าง คิดเป็นร้อยละ 11.0

7) วัฒนธรรมประเพณี หัวหน้าครัวเรือนเกือบทั้งหมด(ร้อยละ 91.5)ตอบว่าชาวบ้านยังยึดติดประเพณีดั้งเดิมในหมู่บ้านที่จัดขึ้นในช่วงต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีเพียงส่วนน้อยร้อยละ 8.5 ที่เปลี่ยนไปตามแฟชั่น ทั้งนี้อาจเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษากำหนดเป็นกลุ่มที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป และช่วงอายุของผู้ให้สัมภาษณ์มีช่วงอายุระหว่าง 41-60 ปีเป็นกลุ่มใหญ่ เพราะคนกลุ่มส่วนใหญ่ยังยึดถือประเพณีดั้งเดิมอยู่

8) ความขัดแย้งในชุมชน อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก คือ ร้อยละ 90.5 ตอบว่าไม่มีผลกระทบมีความสามัคคีมีความสงบเรียบร้อย และการมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชน ร้อยละ 88.5 ตอบว่าไม่มีผลกระทบให้ความร่วมมือกันดี มีเพียงส่วนน้อยเพียงร้อยละ 11.5 ที่ตอบว่าไม่สนใจ ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่อยู่อาศัยร่วมกันในชุมชนใหญ่ๆ (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 แสดงการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อชุมชน

การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
<b>ขนาดชุมชน</b>		
- ไม่กระทบ	102	51.0
- พื้นที่คับแคบลง	49	24.5
- มีคนต่างถิ่นมาอยู่มากขึ้น	49	24.5
รวม	200	100.0
<b>การประกอบอาชีพ</b>		
- ไม่กระทบ	166	83.0
- ทำอาชีพดั้งเดิม	27	13.5
- คนมีงานทำมากขึ้น	7	3.5
รวม	200	100.0
<b>สภาพเศรษฐกิจชุมชน</b>		
- ไม่กระทบ	141	70.5
- มีรายได้เพิ่มขึ้น	51	25.5
- มีหนี้สิน	8	4.0
รวม	200	100.0
<b>สุขภาพ</b>		
- ไม่กระทบ	124	62.0
- แข็งแรง	10	5.0
- เจ็บป่วย	66	33.0
รวม	200	100.0
<b>การคมนาคม</b>		
- ไม่กระทบ	67	33.5
- สะดวก/รวดเร็ว	117	58.5
- ติดขัด/ช้านาน	16	8.0
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.31 แสดงการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อชุมชน(ต่อ)

การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตมีผลกระทบต่อชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
<b>การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิต</b>		
- ไม่กระทบ	35	17.5
- ใช้ได้ดี	22	11.0
- ใช้ไม่ได้/ไม่ได้ใช้	143	71.5
<b>รวม</b>	<b>200</b>	<b>100.0</b>
<b>วัฒนธรรมประเพณี</b>		
- ยังยึดติดประเพณีดั้งเดิม	183	91.5
- เปลี่ยนไปตามแฟชั่น	17	8.5
<b>รวม</b>	<b>200</b>	<b>100.0</b>
<b>ความขัดแย้งในชุมชน</b>		
- ไม่กระทบ	110	55.0
- สามัคคี/สงบเรียบร้อย	71	35.5
- ทะเลาะ/ขัดแย้ง	19	9.5
<b>รวม</b>	<b>200</b>	<b>100.0</b>
<b>การมีส่วนร่วมในกิจกรรม</b>		
- ไม่กระทบ	103	51.5
- ให้ความร่วมมือดี	74	37.0
- ไม่สนใจ	23	11.5
<b>รวม</b>	<b>200</b>	<b>100.0</b>

สรุปภาพรวมการให้สัมภาษณ์ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อชุมชน ร้อยละ 15.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่ร้อยละ 85.0 ตอบว่ามีผลกระทบปานกลาง ร้อยละ 35.0 มีผลกระทบค่อนข้างน้อยถึงน้อย ร้อยละ 24.0 มีผลกระทบค่อนข้างมากถึงมาก ร้อยละ 26.0 (ตารางที่ 4.32)

ตารางที่ 4.32 แสดงการสรุปการพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบต่อชุมชน

ผลกระทบต่อชุมชนในการพัฒนาอุตสาหกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	30	15.0
มาก	14	7.0
ค่อนข้างมาก	38	19.0
ปานกลาง	70	35.0
ค่อนข้างน้อย	35	17.5
น้อย	13	6.5
รวม	200	100.0

#### 4.2.4.4 การค้าขายบริเวณริมคลองผลกระทบต่อคลองรังสิต

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการขุดคลองรังสิตเพื่อการเกษตรกรรมแล้ว ในอดีต กว๋ยเดี่ยวเรือรังสิตยังเป็นที่นิยมของคนต่างถิ่นที่จะไปรับประทานกว๋ยเดี่ยวเรือที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่ว แต่ในอดีตกว๋ยเดี่ยวเรือมีจำนวนน้อย น้ำในคลองถ่ายเทระบายออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ไม่มีปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองรังสิต

1) น้ำในคลอง หัวหน้าคร้วเรือส่วนใหญ่ตอบว่ามีผลกระทบทางลบอยู่มาก ร้อยละ 67.0 เพราะร้านค้า เช่น กว๋ยเดี่ยวเรือ ปล่อยน้ำเสียที่ใช้แล้วลงคลอง การสร้างห้องน้ำ บ้านเรือนที่อยู่ริมคลอง ทำให้น้ำมีสีคล้ำ สกกลินเหม็น และมีขยะลอยอยู่เสมอ ส่วนผู้ที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบร้อยละ 33.0 ทั้งนี้เพราะไม่ได้สนใจที่จะใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตแล้ว

2) วัชพืช พืชน้ำ ปัจจุบันเรื่องวัชพืช เช่น ผักตบชวา ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชลประทานรังสิตได้ จากฝ่ายปกครอง ของอำเภอธัญบุรี เข้ามาดูแลรักษาทำความสะอาดคลองโดยใช้เครื่องมือมากำจัดผักตบชวาขนขึ้นไปทำปุ๋ยหมักให้กับเกษตรกร จึงทำให้สภาพของคลองดีมากขึ้น พอจะใช้สัญจรไปมาได้ ประชาชนนำน้ำจากคลองรังสิตไปใช้ได้บ้าง แต่ยังมีหัวหน้าคร้วเรือ ร้อยละ 31.5 ที่ตอบว่ายังมีวัชพืชกีดขวางคลองอยู่บ้างเพราะการกำจัดไม่ทัน

3) ดินชายตลิ่งริมคลอง หัวหน้าคร้วเรือ ร้อยละ 64.5 ตอบว่าไม่มีผลกระทบ การเกาะยึดติดดินยังดีอยู่ ทั้งนี้เพราะบางช่วงของริมคลองเทศบาลได้เข้าไปสร้างเขื่อนป้องกันดินทลาย แต่มีบางส่วนที่หัวหน้าคร้วเรือตอบว่า ดินชายฝั่งพังทลาย คิดเป็นร้อยละ 35.5 ซึ่งทางราชการน่าจะหาวิธีป้องกันด้วย

4) ทัศนียภาพ ปัจจุบันริมคลองรังสิตมีก้วยเดี่ยวเรือที่ได้ตัดแปลงเป็นเรือขนาดใหญ่ เปลี่ยนสภาพของเรือก้วยเดี่ยวลำเล็ก มีคนขายก้วยเดี่ยวนั่งอยู่ในเรือ มาเป็นเรือเอี่ยมจั้นขนาดใหญ่ ทำให้ทัศนียภาพที่สวยงามของคลองรังสิตสูญหายไป หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 46.5 ตอบว่าไม่สวยงามดูกรรุงรัง ส่วนที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 39.5 และที่ตอบว่าคลองรังสิตยังสวยงามน่าท่องเที่ยวร้อยละ 14.0 ถ้าได้มีการปรับปรุงให้สวยงามสะอาดตาคลองรังสิตคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีกแห่งหนึ่ง(ตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33 แสดงการค้าขายบริเวณคลองรังสิตส่งผลกระทบต่อคลองรังสิต

การค้าขายบริเวณคลองรังสิตส่งผลกระทบต่อคลองรังสิต	จำนวน	ร้อยละ
<b>น้ำคลอง</b>		
- ไม่กระทบ	66	33.0
- สีคล้ำ/กลิ่นเหม็น/ขยะลอย	134	67.0
- ไส้สะอาดขึ้น	0	0
รวม	200	100.0
<b>พืชน้ำ/วัชพืช</b>		
- ไม่กระทบ	86	43.0
- ไม่รก/ใช้ประโยชน์ได้	51	25.5
- กีดขวางคลอง	63	31.5
รวม	200	100.0
<b>ชายตลิ่งริมคลอง</b>		
- ไม่กระทบ	115	57.5
- ชายฝั่งพังทลาย	71	35.5
- การยึดเกาะดินดี	14	7.0
รวม	200	100.0
<b>ทัศนียภาพ</b>		
- ไม่กระทบ	79	39.5
- ไม่สวยงามดูกรรุงรัง	93	46.5
- สวยงามน่าเที่ยว	28	14.0
รวม	200	100.0

ผลสรุปภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างเกี่ยวกับการค้าขายบริเวณริมคลองรังสิตตอบว่ามีผลกระทบปานกลาง ร้อยละ 42.5 มีผลกระทบค่อนข้างน้อย ถึงน้อย ร้อยละ 22.0 มีผลกระทบมากถึงค่อนข้างมาก ร้อยละ 28.0 (ตารางที่ 4.34)

ตารางที่ 4.34 แสดงการสรุปการค้าขายบริเวณริมคลองผลกระทบต่อคลองรังสิต

ผลกระทบต่อคลองรังสิตในการค้าขายบริเวณคลอง	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	15	7.5
มาก	23	11.5
ค่อนข้างมาก	33	16.5
ปานกลาง	85	42.5
ค่อนข้างน้อย	37	18.5
น้อย	7	3.5
รวม	200	100.0

คลองรังสิตที่เคยถูกปล่อยให้ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้ใช้คลองให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทุกๆ ด้าน มาจนถึงปัจจุบันแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือจากพื้นที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม และบ้านจัดสรร ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งผู้ศึกษาขอให้หัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างแสดงความคิดเห็นเปรียบเทียบว่าปัจจุบันประชาชนได้รับประโยชน์จากคลองรังสิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอย่างไรบ้าง โดยเปรียบเทียบระหว่างภาคเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ซึ่งคำตอบที่ได้พบว่า อาชีพเกษตรกรรมได้รับประโยชน์มากที่สุด ร้อยละ 57.5 ได้รับประโยชน์มาก ร้อยละ 35.0 ส่วนที่ตอบว่าน้อย และไม่มีประโยชน์เลย ร้อยละ 1.5 และ 1.0 เท่านั้น ส่วนอาชีพที่ได้รับประโยชน์รองลงไป ได้แก่ อาชีพค้าขาย พาณิชยกรรม ตอบว่าได้รับประโยชน์มากที่สุด เพียงร้อยละ 16.5 ได้รับประโยชน์มาก ร้อยละ 40.5 ส่วนที่ตอบว่าได้รับประโยชน์น้อย และไม่มีประโยชน์เลย ร้อยละ 24.0 ความจำเป็นของภาคอุตสาหกรรมเกี่ยวกับน้ำในคลองรังสิตน้อยมากจากการตอบว่าไม่มีประโยชน์เลย ร้อยละ 67.5 ทั้งนี้เป็นเพราะโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ใช้น้ำจากน้ำบาดาล น้ำประปา แทนการใช้น้ำคลอง การคมนาคมปัจจุบันใช้ถนนเพราะมีสภาพที่ดีและสะดวกรวดเร็วกว่า แต่ในอดีตคลองรังสิตประชาชนใช้การคมนาคมทางน้ำมีความสะดวกมาก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.5 (ตารางที่ 4.35-4.36)

ตารางที่ 4.35 การขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

ประโยชน์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มีประโยชน์เลย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม	115	57.5	70	35.0	10	5.0	3	1.5	2	1.0
ค้าขาย	33	16.5	81	40.5	38	19.0	37	18.5	11	5.5
อุตสาหกรรม	1	0.5	2	1.0	14	7.0	48	24.0	135	67.5

หมายเหตุ N=200=100%

ตารางที่ 4.36 ในอดีตการขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนมีทางคมนาคมทางน้ำสะดวก

การขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชน	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		ไม่มีประโยชน์เลย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีทางคมนาคมทางน้ำที่สะดวก	77	38.5	92	46.0	20	10.0	8	4.0	3	1.5

หมายเหตุ N=200=100%

#### 4.2.5 การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาจากผู้ประกอบการ

4.2.5.1 ปัญหาจากภาคอุตสาหกรรม บริเวณใกล้เคียงพื้นที่ศึกษามีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก รวมทั้งอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประเภทของอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานทอผ้า/ฟอกย้อม ผลิตเหล้า/เบียร์/ยางรถยนต์/สี/น้ำอัดลม/ฟางหวด/กระป๋อง/กระเบื้อง/กระดาด/กล่องกระดาด ขวดแก้ว/น้ำยาเคมี/อะไหล่อิเล็กทรอนิกส์/อะไหล่คอมพิวเตอร์/กระจก/เครื่องยนต์/อะไหล่รถยนต์/เครื่องไฟฟ้า/ปั๊มน้ำ/ถังแก๊ส/กรอบรูป/อุปกรณ์ก่อสร้าง ปัญหาสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชนอยู่ขณะนี้ คือ ทำให้เกิดน้ำเสียและกลิ่นเหม็น ทำความรำคาญและสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้าน หัวหน้าครัวเรือนร้อยละ 89.5 ที่ตอบว่ามีปัญหาดังกล่าว มีครัวเรือนเพียงส่วนน้อยร้อยละ 10.5 ที่ตอบว่าไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อครัวเรือนของตน(ตารางที่ 4.37)

4.2.5.2 ปัญหาจากภาคเกษตรกรรม หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 84.5 ตอบว่า แม้จะมีปัญหาอยู่บ้างแต่ก็คิดว่าไม่เกิดผลกระทบกับครอบครัวของตนเอง หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่ามีผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 15.5 ประเภทของการเกษตรที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน ได้แก่ สวนส้ม สวนผัก สวนผลไม้ ทำนาข้าว เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบ ได้ ปัญหาน้ำเสีย สารเคมี และกลิ่นเหม็น(ตารางที่ 4.38)

4.2.5.3 ปัญหาจากภาคพาณิชยกรรม การแสดงความคิดเห็นของหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากอาชีพค้าขาย พบว่า ผู้ที่ตอบว่ามีปัญหาและไม่มีปัญหา อัตราส่วนที่ใกล้เคียง

เคียงกัน หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่าไม่มีปัญหาร้อยละ 47.0 : 53.0 ส่วนที่ตอบว่าการประกอบอาชีพค้าขายที่ใกล้เคียงทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม ตลาดสด ก๋วยเตี๋ยวเรือ ร้านค้า ร้านอาหาร โรงฆ่าสัตว์ ผลกระทบที่ชาวบ้านได้รับคือ มีปัญหาน้ำเสียลงสู่คลองรังสิต ขยะมีเป็นจำนวนมาก และกลิ่นเหม็น (ตารางที่ 4.39)

ตารางที่ 4.37 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรม

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	21	10.5
มีผลกระทบ	179	89.5
1.ประเภทโรงงาน ท่อผ้า-ฟอกย้อม/ผลิตเหล้า-เบียร์/ยางรถยนต์/สี/น้ำอัดลม/ฝาจับ/กระป๋อง/กระเบื้อง/กระดาษ-กล่อง/ขวดแก้ว/น้ำยาเคมี/อะไหล่อิเล็กทรอนิกส์/อะไหล่คอมพิวเตอร์/กระจก/เครื่องยนต์-อะไหล่รถยนต์/		
2.ผลกระทบ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียและกลิ่นเหม็น		
รวม	200	100.0

ตารางที่ 4.38 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการเกษตร

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	169	84.5
มีผลกระทบ	31	15.5
1. ประเภทการเกษตร ทำสวนส้ม/สวนผัก/สวนผลไม้/ทำนาข้าว/เลี้ยงหมู/เลี้ยงปลา		
2. ผลกระทบ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย สารเคมี และกลิ่นเหม็น		
รวม	200	100.0



ตารางที่ 4.39 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการพาณิชย์กรรม

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีผลกระทบ	94	47.0
มีผลกระทบ	106	53.0
1. ประเภทของพาณิชย์กรรม หมู่บ้านจัดสรร-คอนโดมิเนียม/ตลาดรังสิต/ตลาดสี่มุมเมือง/ตลาดห้วยหลี่/ห้างสรรพสินค้า-ฟิวเจอร์พาร์ครังสิต/กวดเต็ยวเรื่อ/ร้านค้า-ร้านอาหาร/โรงฆ่าสัตว์		
2. ผลกระทบ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสีย ขยะ กลิ่นเหม็น		
รวม	200	100.0

#### 4.2.6 การพัฒนาอุตสาหกรรมผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทุ่งรังสิตจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ประชาชนเดิมเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งรังสิตมาเป็นเวลานาน มีความสัมพันธ์ในชุมชนกันอย่างเหนียวแน่น วัฒนธรรมประเพณีที่เคยมีเคยปฏิบัติต่อกันในชุมชนก็ยังคงถือปฏิบัติกันอยู่ แต่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมีผลทำให้การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจสมัยใหม่เข้าไปมีบทบาทในพื้นที่ วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมค่อย ๆ เลือนหายไป จากกิจกรรมประเพณีธรรมดาที่ชาวบ้านจัดทำกันเอง ปัจจุบันจะเห็นว่ามีโครงการของส่วนราชการเข้าไปฟื้นฟูชนบทธรรมเนียมประเพณี โครงแบบเป็นงานเป็นการมากขึ้นแต่ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนและเกิดผลเสียแก่การดำรงชีวิตของชาวบ้าน ผู้ศึกษาได้สอบถามหัวหน้าครัวเรือนแล้วพบว่า มีผลกระทบด้านบวก ร้อยละ 23.0 ผลกระทบด้านลบ ร้อยละ 77.0 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมคลองรังสิตด้านบวกที่เห็นได้ชัดเจน คือ เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นความเป็นอยู่ดีขึ้น การคมนาคม การเดินทางสะดวก แต่เป็นทางคมนาคมทางบก การคมนาคมทางน้ำหรือการเดินทางเรือในคลองรังสิตแทบไม่มีแล้วในปัจจุบัน ทำให้ชุมชนเจริญมีความทันสมัยขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบหรือผลเสียที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ พบว่า ชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเสียเป็นส่วนใหญ่ และที่เห็นได้ชัดเจน คือ ปัญหาน้ำเสีย เนื่องจากในช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ บริเวณนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เป็นโรงงานฟอกย้อมสีผ้า ปล่อยน้ำเสียทำให้ชาวบ้านใช้น้ำลำบากมาก ปัญหาอากาศเสีย มีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งที่ใช้วิธีเผาขยะของโรงงานแล้วมีกลิ่นเหม็น คับไฟ รมควันชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังมีปัญหาทางสังคมเนื่องจากมีผู้ย้ายถิ่นเข้ามาประกอบอาชีพต่าง ๆ มากมาย มีคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่ทุ่งรังสิตมากขึ้น ปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติด แพร่กระจายไปทั่ว สิ่งเหล่านี้เป็นตัวแปรที่ทำให้สภาพของชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิม

ของชุมชนชาวรังสิตเปลี่ยนไป ผลกระทบเชิงลบในพื้นที่ทุ่งรังสิตมีมากขึ้น แต่ทุกอย่างคงต้องดำเนินต่อไป เพียงแต่จะมีวิธีป้องกันแก้ไขอย่างไร ซึ่งกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ คงจะต้องเข้ามามีบทบาทมากขึ้น เพราะการเป็นชุมชนที่ขยายใหญ่ขึ้น ปัญหาย่อมมากขึ้นเป็นธรรมดาทำอย่างไรจะหาวิธีการจัดการที่ถูกต้องได้ (ตารางที่ 4.40)

ตารางที่ 4.40 แสดงผลกระทบโดยตรงที่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต

ผลกระทบโดยตรง	จำนวน	ร้อยละ
ผลกระทบโดยตรงด้านบวก	46	23.0
ผลกระทบโดยตรงด้านลบ	154	77.0
รวม	200	100.0
ผลกระทบโดยตรงด้านบวก		
ชุมชนเจริญขึ้น	9	19.5
เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น	24	52.2
การคมนาคมสะดวก	9	19.6
มีความสะดวกสบายมากขึ้น	4	8.7
รวม	46	100.0
ผลกระทบโดยตรงด้านลบ		
ปัญหาน้ำเน่าเสีย	154	77.9
ปัญหาขยะ	3	1.5
ปัญหามลพิษทางอากาศ	25	12.8
ปัญหาเสียงดังจากโรงงาน	3	1.5
ปัญหาสังคมที่สืบเนื่องจากการที่คนเข้ามาอยู่มาก	4	2.0
ขนาดของชุมชนเล็กลงเนื่องจากโรงงานขยายตัว	1	0.5
การจราจรติดขัด	4	2.0
ธรรมชาติเสียไป	5	2.8
รวม (ตอบได้มากกว่า 1)	195	100.0

การพัฒนาที่มีทั้งผลดีและผลเสียในทุกพื้นที่ แต่เมื่อโลกก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง และการพัฒนาที่เห็นภาพได้ชัดเจนก็คงหนีไม่พ้นการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่ในความเร็วที่รวดเร็วที่นั่นผลกระทบที่ตามมาก็มีมากมายถ้าไม่มีมาตรการที่ควบคุมและปฏิบัติได้ถูกต้อง ก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ดั้งเดิมได้

#### 4.3 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาหลังจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 200 ครัวเรือน พื้นที่ดังกล่าวมีผู้นำชุมชนที่ผู้ศึกษาต้องการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพสำหรับโครงการวิจัยจากผู้นำชุมชนของบริเวณพื้นที่โครงการ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีคัดเลือกผู้ที่อยู่อาศัยยริมคลองรังสิตมาเป็นระยะเวลายาวนานเกินกว่า 20 ปี ต่อมาบางท่านได้มีตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น รองเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี หัวหน้าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาคคลองรังสิตใต้ ประธาน อบต. ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนที่ทราบความเป็นมาดั้งเดิมของคลองรังสิต ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการเป็นอย่างดี บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษสืบเนื่องกันมา นอกจากนั้นผู้ศึกษายังได้สัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นทางการ ไม่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่อาศัยริมคลองรังสิต แต่เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ ผังเมืองจังหวัดปทุมธานี

4.3.1. ผู้นำชุมชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยยริมคลองรังสิตดั้งเดิม ผู้ศึกษาได้ขอทราบข้อมูลจากรองเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี หัวหน้าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาคคลองรังสิตใต้ ประธานองค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุที่อาศัยยริมคลองรังสิตมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทำการพูดคุยซักถาม โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างครบถ้วน

4.3.1.1 พระปริยัติวิโรปกการ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเขียนเขต และรองเจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ย้ายมาจากต่างจังหวัด สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาหางานทำในโรงงานและรับจ้าง

ชุมชนที่อยู่อาศัยไม่แออัด ปัญหาจากการเกษตรยังคงมีอยู่ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีการทำเกษตรน้อยแต่ก็ยังมีการเคมีตกค้างอยู่ในดินเมื่อฝนตกน้ำก็จะชะล้างสารเคมีเหล่านี้ลงคลอง ส่วนปัญหาจากโรงงานมีบ้างแต่ไม่มากนักได้แก่ ปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ถึงแม้ว่าโรงงานจะไม่ส่งผลกระทบมากนักก็ควรย้ายโรงงานไปตั้งในที่ที่เหมาะสมไม่ให้กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ การที่พื้นที่ทุ่งรังสิตมีความเจริญจนที่ดินมีราคาแพงไม่ได้มีสาเหตุมาจากการมีโรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่าง

เดียวแต่เป็นเพราะการเพิ่มจำนวนของหมู่บ้านจัดสรร สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลอง รังสิตมีภาคเอกชนให้การสนับสนุนงบประมาณ

การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมโดยประชาสัมพันธืให้มากขึ้น บอกให้ทราบถึงผลดีและผลเสีย ปลุกจิตสำนึกของชาวบ้านให้เห็นคุณค่าของคลอง หากให้เรือกลับมาวิ่งในคลองได้จะช่วยให้อสภาพคลองดีขึ้นเนื่องจากการเติมอากาศให้คลอง ในส่วนของภาคเอกชน ให้ความร่วมมือ รมรงค์ให้รักษาสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์ ในส่วนของชุมชน ก็เช่นกัน ในส่วนตัว ควรมีการปลุกจิตสำนึกชาวบ้านโดยเน้นที่ตัวผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก เพราะเด็กมักทำตามผู้ใหญ่

การพัฒนาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความเจริญก็ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมเช่นกัน ในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูการพัฒนาเน้นไปที่ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมที่ถือเป็นอาชีพหลักของคนไทยลดบทบาทลงจนทำให้พื้นที่เกษตรหายไป สภาพชีวิตและสังคมของคนเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนา เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาสังคมและที่ร้ายแรงคือปัญหายาเสพติด และเมื่อถึงตอนนี้ เป็นยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำ โรงงานต้องปิดตัวลงทำให้เกิดการว่างงาน ซึ่งคนว่างงานเหล่านี้ไม่อาจย้อนคืนกลับไปสู่ภาคเกษตรกรรมได้อีกจำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อทำงานเลี้ยงชีพ ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าเมืองไทยอยู่ได้เพราะเกษตรดังนั้นควรกลับไปสู่ภาคการเกษตรแม้ว่าจะทำได้ยาก ถ้าหากภาครัฐให้ความสนใจเริ่มจากส่งเสริมชาวบ้านที่ยังสามารถทำการเกษตรได้ พัฒนาคลองให้สะอาดสามารถใช้เพื่อการเกษตรได้ ถ้าคนกลับไปพึ่งพาอาศัยน้ำในลำคลองเพื่อยังชีพเหมือนแต่ก่อนก็จะเห็นความสำคัญของคลองและพร้อมที่จะดูแลรักษาคลองโดยไม่ต้องให้ใครมาคอยบอก

คลองรังสิตแต่เดิม ย้อนหลังไปประมาณ 30 ปี น้ำมีคุณภาพดีมีสัตว์น้ำและพืชผัก มีการคมนาคมทางน้ำโดยใช้เรือพาย เรือเครื่องมีจำนวนน้อย ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่เอกชน และเป็นที่ยมรดกของตระกูลสนิทวงศ์ อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านคือทำการเกษตรทั้งทำนาและทำสวนผัก สวนผลไม้ ประมาณปี 2510 มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้ง เจ้าของที่ดินเริ่มขายที่ดินให้กับเจ้าของโรงงาน ภาคเกษตรกรรมต้องขยับขยายไปทำอาชีพอื่น เช่นเป็นคณงานในโรงงาน ค้าขาย ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วเนื่องจากนักพัฒนาที่ดินกว้านซื้อที่ดินเพื่อจัดสรรขาย ดังนั้นความเจริญของรังสิตจึงไม่ได้เกิดจากการมีโรงงานแต่เพียงอย่างเดียวยังมีสาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนของหมู่บ้านจัดสรร ภาวะเศรษฐกิจบังคับให้ผู้ที่มีรายได้น้อย บุกรุกที่ริมคลองทำให้บ้านริมคลองหนาแน่นกว่าอดีต คลองกลายเป็นที่ระบายน้ำเสียของชุมชน หมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม รวมไปถึงสารเคมีที่ตกค้างในดิน มีผลทำให้น้ำในคลองรังสิตเน่าเสีย ปัจจุบันพอใจกับการพัฒนาคลองของหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็น อบต เทศบาล อำเภอ กรมชลประทาน แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นเพราะนั่นเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพราะคนทำผิดกฎ

กติกากันทั้งกฎธรรมชาติและกฎของสังคม หากทุกคนทำตามกฎทุกอย่างจะเป็นระเบียบ และหากมนุษย์ทำลายธรรมชาติธรรมชาติก็จะทำลายมนุษย์เช่นกัน ปัจจุบันหลวงพ่อก็มีแนวคิดที่จะก่อตั้งกองทุนเพื่อรักษาสภาพคลองรังสิต ตามโครงการคลองสวยน้ำใส มีการจัดทำเหรียญรัชกาลที่ 5 ให้ญาติโยมบูชา เมื่อได้เงินมานำมาใช้เป็นรางวัลสำหรับอาสาสมัครที่จะดูแลรักษาคลอง หากมีเงินเหลือจะนำไปซื้อเรือเก็บผักตบชวา

4.3.1.2 นายศิริชัย โชติกเสถียร อายุ 52 ปี ระดับการศึกษา วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยชลประทาน อาชีพหลัก รับราชการ ตำแหน่งหัวหน้าโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาคลองรังสิตใต้ เป็นข้าราชการกรมชลประทาน 27 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ที่ ตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ย้ายมาจากภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาหางานทำ มาหาที่อยู่อาศัย

ชุมชนที่อยู่อาศัยตั้งแต่คลอง 1-5 มีความหนาแน่น ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมมีน้อย ปัจจุบันสภาพน้ำในคลองรังสิตดีขึ้น สาเหตุของการเน่าเสียของน้ำมาจากชุมชนปล่อยน้ำเสียลงคลอง นอกจากนั้นเป็นปัญหาเรื่องการจราจรติดขัด

ความเจริญของรังสิตมิได้เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากการที่รังสิตมีการคมนาคมที่สะดวกเป็นเส้นทางผ่านหลายสาย ถนนมีสภาพดี ประกอบกับความต้องการที่อยู่อาศัยที่ไม่ไกลจากเมืองกรุงเทพมหานคร อาจกล่าวได้ว่าคนที่เข้ามาในรังสิตมีวัตถุประสงค์เพื่อมาหางานทำ และมาหาบ้านพักซึ่งในกรณีนี้มีทั้งผู้ที่มาซื้อบ้าน และบุกรุกที่ริมคลองรังสิต

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลเสียคือสิ่งแวดล้อมเสีย คนต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นผู้ไม่มีเงินซื้อต้องบุกรุกที่ริมคลองก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรก่อให้เกิดผลดีคือทำให้เศรษฐกิจดีเกิดการพัฒนาสูง นอกจากนั้นราคาที่ดินที่แพงเป็นตัวขัดขวางเศรษฐกิจที่ดี แต่คนพื้นที่ไม่มีอำนาจซื้อ ส่วนใหญ่ผู้ซื้อมาจากที่อื่นทำให้มีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่อาศัยส่งผลให้สภาพชีวิตและสังคมเปลี่ยนแปลงไป สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต ไม่มีภาคเอกชนเข้ามาดูแล

ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้เพิ่มบทลงโทษทางกฎหมาย ในส่วนของภาคเอกชน ให้ทุนสนับสนุน อยากรให้มาช่วยดูแลรับผิดชอบ ดูแลพื้นที่ของตนเองพัฒนาเป็นตัวอย่าง ในส่วนของชุมชน ควรมีจิตสำนึกในการแก้ไข ดูแลรักษาไม่ทิ้งขยะลงคลอง

เพื่อลดการเน่าเสียของน้ำ ในส่วนตัว คิดว่าหลายหน่วยงานควรร่วมมือกันทำอย่างจริงจังโดยไม่ต้องมองว่าเป็นหน้าที่ของใคร ปัจจุบันขาดผู้ประสานซึ่งควรเป็นหน้าที่ของท้องถิ่น

นับตั้งแต่ชุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์เมื่อ พ.ศ.2433จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 100 ปี คลองรังสิตนับเป็นคลองส่งน้ำสายหลักและสำคัญที่ได้เอื้อประโยชน์แกกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ทุ่งรังสิตรวม 4 จังหวัดได้แก่ ปทุมธานี นครนายก ฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร เนื้อที่ประมาณ 870,000ไร่ น้ำที่กักเก็บไว้ในคลองรังสิตประมาณ 1.6 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแล้วยังใช้เพื่อการอุปโภค-บริโภค ช่วยบรรเทาอุทกภัยให้แก่พื้นที่เพาะปลูกในบริเวณทุ่งรังสิต เพิ่มประสิทธิภาพในการคมนาคมทางน้ำใช้คลองเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำได้ตลอดคลองตลอดปี ลดการเกิดมลภาวะมลพิษในน้ำ เพราะมีน้ำไหลสม่ำเสมอทำให้มีออกซิเจนในน้ำตลอดเวลา และคันคลองใช้เป็นถนนเพื่อการคมนาคม

เดิมคลองรังสิตมีทัศนียภาพที่สวยงามของความเป็นชนบท พื้นที่ริมคลองเป็นคันดินเดินได้ตลอด ผู้คนใช้เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจร และค้าขาย ประมาณปี 2500 มีการสร้างประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ประตูน้ำเสาวภาผ่องศรี การบุกรุกที่ริมคลองมีน้อย คนส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาเฉพาะนาปี ต่อมาในปี 2500 มีการสร้างเขื่อนเจ้าพระยาทำให้สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง ที่เรียกว่านาปรัง ต่อมาการใช้ประโยชน์ของคลองเปลี่ยนแปลงไปคลองกลายเป็นที่ระบายน้ำ หลังปี 2526 เริ่มมีสถานีสูบน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาผลจากความเจริญทำให้ชุมชนขยายตัวเกิดการบุกรุกที่ริมคลองมากขึ้น กรมชลประทานเองได้พยายามเจรจาให้เรือถอนออกไปแต่ผู้อยู่อาศัยไม่ยอมไปอ้างว่าไม่มีที่อยู่อาศัย แต่พอประสานหาที่อยู่อาศัยให้ก็อ้างว่าไม่มีที่ทำกินสุดท้ายต้องพึ่งอำนาจศาลตัดสินให้เรือถอน แต่ก็มีข้อเสียตรงที่ว่าขั้นตอนตามกฎหมายใช้เวลานานเกินไป (ประมาณ 2 ปี)

ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากคลองลดลง สิ้นในน้ำลดลงเนื่องจากการกระทำของมนุษย์ ผลจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีผลทำให้ชุมชนมีการขยายตัว เกิดโรงงานและหมู่บ้านจัดสรรมากขึ้นมีการขออนุญาตสร้างสะพานข้ามคลอง เพื่อพัฒนาพื้นที่มากขึ้น บางโครงการยกเลิกการก่อสร้างหมู่บ้านสะพานยังสร้างไม่เสร็จ ผู้รับเหมาทิ้งงาน นับว่าเป็นภาระหนักของภาครัฐที่จะต้องดำเนินการ ซึ่งความจริงแล้วต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าของหมู่บ้าน/ผู้รับเหมาแต่ขณะนี้ยกเลิกโครงการไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ทำให้ทัศนียภาพของคลองเสียไป กรณีน้ำในคลองรังสิตเน่าเสีย กรมชลประทานถูกร้องเรียนต้องหาทางแก้ไขแต่วิธีการเอาน้ำดีไล่น้ำเสียนอกจากต้องใช้น้ำจำนวนมากแล้วยังเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกทางเพราะต้นเหตุของน้ำเสียมาจากชุมชน การพัฒนาคลองจะต้องปฏิบัติดังนี้\*\*

ประการแรก ทำให้คลองสะอาดและมีการดูแลอย่างต่อเนื่อง (ปัจจุบันมีการหมุนเวียนให้น้ำมีการเคลื่อนตัว ชักลากผักตบชวา)

ประการที่สอง ต้องมีการจัดระเบียบการรुक้า 2 ผังคลอง โดยป้องกันไม่ให้มีผู้ รุก้าเพิ่ม ตรวจสอบแจ้งความดำเนินคดีผู้บุกรุกเดิมพร้อมให้มีการรื้อถอนซึ่งได้ประสานขอที่อยู่ให้ใหม่แต่ ทำไม่ได้ทุกราย ดังนั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาลงสำเร็จ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ด้วย การขายก๊วยเดี่ยวเรือในคลองแต่เดิมเป็นเรือพาย ปี 2539 เริ่มมีเรือเอี่ยมจิ้นเข้ามา จอดขายแต่ไม่มีการขออนุญาต ก๊วยเดี่ยวเรือก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด ปัจจุบันให้ย้ายไปอยู่ที่อื่น เพื่อแก้ไขปัญหาลง ทั้งการปล่อยน้ำเสียลงคลอง การทำให้ทัศนียภาพของคลองต้องเสียไป อีกทั้งยังเป็นการ ลดปัญหาการจราจรติดขัด

4.3.1.3 นายรังสรรค์ นันทกาวงศ์ ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

เดิมประชาชนที่อาศัยอยู่ในทุ่งรังสิตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีการทำนา ข้าว ทำสวน เลี้ยงสัตว์ มีโรงสีข้าวประจำหมู่บ้าน การขนถ่ายสินค้าใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก และเหตุที่รังสิต อยู่ไม่ไกลจากเมืองกรุงเทพมหานครมากนัก เมื่อเมืองขยายตัวรังสิตจึงเป็นที่รองรับการขยายตัวของเมือง หลวง ทำให้รังสิตได้รับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะการมีถนนพาดผ่านไปยังจังหวัดต่างๆ หลายสาย เมื่อรังสิตได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญจึงเป็นที่สนใจในการเลือกเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม เกิดการตั้งถิ่นฐานใหม่ ชุมชนมีการขยายตัว วิถีชีวิตของคนต้องเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากผลของการ พัฒนา เดิมประชาชนเคยใช้ชีวิตอยู่ในภาคเกษตรกรรมมีเวลาดูแล อบรม เลี้ยงดูบุตรหลาน แต่ภาคเกษตร ไม่อาจสร้างรายได้ที่แน่นอนให้แก่ครอบครัวได้ อีกทั้งผลผลิตมีราคาตกต่ำในขณะที่ต้นทุนสูง การทำเกษตร ไม่ได้ผล เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งเกษตรกรกลุ่มหนึ่งเต็มใจเปลี่ยนอาชีพเนื่องจากภาคอุตสาหกรรมสร้างรายได้ที่แน่นอนให้แก่ครอบครัว แต่ยังมีเกษตรกรอีกกลุ่มหนึ่งที่จำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพมาทำงาน โรงงานเนื่องจากถูกบอกละเลิกให้เช่าที่ดินเพราะเจ้าของที่ดินขายที่ดินให้ผู้ประกอบการ แต่การเข้ามาทำงาน ในโรงงานถึงแม้ว่าจะมีรายได้ที่แน่นอนก็มีผลทำให้ไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัวเนื่องจากต้องทำงานเป็นกะ หรือต้องทำงานล่วงเวลาเพื่อให้มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นนำไปสู่ปัญหา สังคมที่สำคัญคือปัญหายาเสพติด การที่ภาคอุตสาหกรรมเลือกรังสิตเป็นที่ตั้งเนื่องจากเห็นว่ารังสิตมีความ เหมาะสมในเรื่องทำเลที่ตั้งเนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก อีกทั้งราคาที่ดินก็ไม่สูงมากเมื่อเปรียบ เทียบกับที่ดินในเมืองหลวง อุตสาหกรรมที่มาตั้งในระยะแรกเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ต่อมารังสิตเกิดการ พัฒนากลายเป็นแหล่งที่กระจายสินค้าได้ทั้งทางเครื่องบิน รถยนต์ และเรือ อุตสาหกรรมจึงมีการขยายตัว ตามการพัฒนา อย่างไรก็ตามไม่อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้พื้นที่ทุ่งรังสิตมีความเจริญ เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้นที่ก่อให้เกิดความเจริญ นอกจากนั้นเป็นผล

เนื่องมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรังสิตเอง ที่ทำให้รังสิตที่มีการคมนาคมสะดวกจนกลายเป็น ศูนย์กลางทางการค้า

ปัจจุบันรังสิตมีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นโดยเป็นผู้ที่ย้ายมาจากภาคต่างๆ สาเหตุที่ ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาหางานทำ และมาซื้อบ้านอยู่อาศัย ทำให้รังสิตมีประชากรมากขึ้นทั้งประชากรที่มีชื่อ ตามทะเบียนและประชากรแฝง และเมื่อมีคนมาอยู่มากขึ้น ภาครัฐจำเป็นต้องจัดสรรบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้เพียงพอแก่ความต้องการซึ่งเป็นภาระที่หนักและต้องใช้งบประมาณมาก นอกจากนั้นยัง ต้องมีมาตรการป้องกันปัญหาน้ำท่วมโดยมีการสร้างเขื่อน การสร้างประตูน้ำ ทำให้การสัญจรทางน้ำไม่ สะดวก ประกอบกับถนนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญจึงมีผลทำให้คนเปลี่ยนเส้นทางสัญจรจากทางน้ำเป็น ทางบก ความสำคัญของคลองลดลง คลองไม่ได้ทำหน้าที่หลักอีกต่อไป คลองกลายเป็นที่ระบายน้ำเสียของ ชุมชน โรงงาน และหมู่บ้านจัดสรร หากต้องการแก้ไขให้คลองรังสิตฟื้นคืนชีวิตเหมือนที่เคยเป็นในอดีต จะต้องทำให้คนเห็นความสำคัญของคลอง เพราะเมื่อใดที่ไม่เห็นว่าคุณค่าของคลองจะมีมาตรการแก้ไขอย่างไร ก็ไม่อาจสำเร็จลงได้ อีกทั้งงบประมาณที่ได้รับมีจำกัด การแก้ไขปัญหาคลองไม่ใช่เรื่องหลักที่ต้องดำเนินการ ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่สำคัญอีกมากมาย นอกจากนั้นการดูแลรักษาคลองไม่ได้ทำได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงาน หนึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายรวมไปถึงประชาชนผู้อยู่อาศัย ขณะนี้จะทำได้ดีที่สุดก็ เพียงคงสภาพของคลองไว้ไม่ให้เสื่อมโทรมไปมากกว่านี้ ที่ผ่านมามีโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา คลองหลายโครงการด้วยกัน และปัจจุบันมีการพัฒนาคลองและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนช่วยกันรักษา ความสะอาดคลองเพื่อเตรียมจัดงานธัญบุรี 100 ปี ที่จะจัดให้มีขึ้นในวันที่ 13 มีนาคม 2545

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่มีความรุนแรง โรงงานมีการควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐ อีกทั้ง จำนวนโรงงานก็น้อยลงเนื่องจากปิดกิจการ หรือผลิตน้อยลง ตลอดจนมีโครงการ ISO แต่ในทางตรง ข้ามปัญหาสังคมกลับมีความรุนแรงมากขึ้น

4.3.1.4 นายยนต์ พันธุ์ไพโรจน์ ดำรงตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บึงยี่โก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ประมาณร้อยละ 50 ย้ายมาจากภาคทุกภาคของประเทศ สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาซื้อบ้านอยู่อาศัย มาหางานทำในโรงงานและค้าขาย

ชุมชนที่อยู่อาศัยไม่แออัด ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมมีบ้างแต่ไม่มากนักได้แก่ น้ำเสีย กลิ่นเหม็น ส่วนปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียมีสาเหตุมาจาก ชุมชน หมู่บ้านจัดสรร กว๋ยเตี้ยวเรือ โรงงาน โนกรีณีของโรงงาน อบต. ดุแล ตรวจ สอบอย่างเข้มงวด กรณีมีประชาชนร้องเรียน อบต.จะเป็นผู้ประสานให้โรงงานแก้ไขซึ่งโรงงานก็ให้ความร่วมมือดีทำให้ปัญหาดลดลงมาก ในเรื่องของน้ำใช้ ตามบ้านเรือนประชาชนยังใช้น้ำคลองเพื่อการอุปโภคเท่านั้น ไม่สามารถบริโภคได้เนื่องจากน้ำไม่สะอาด นอกจากนั้นยังมีปัญหาอื่นๆ ที่ต้องแก้ไขเช่นปัญหาการจราจร



ติดขัดเนื่องจากการจอตกรับประทานกล้วยเดี่ยวเร็วซึ่งปัจจุบันมีการแก้ไขโดยมีนโยบายให้เรือกล้วยเดี่ยวย้ายออกไป

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนเปลี่ยนแปลงอาชีพเดิม เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรลดลงเนื่องจากโรงงานซื้อที่ดินเพื่อขยายโรงงาน ราคาที่ดินสูงขึ้นเจ้าของที่ดินขายที่ดินของตนเองส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยที่เช่าที่ดินทำเกษตรกรรมต้องเลิกทำเกษตรหันไปทำงานในโรงงานแทน และถึงแม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถทำกิจกรรมได้มากขึ้น แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่ภาครัฐจำเป็นต้องดูแลแก้ไข

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีภาคเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุน เมื่อภาครัฐขอความร่วมมือไป เช่น ช่วยรณรงค์ปรับปรุงบริเวณหน้าโรงงาน ส่งคนมาร่วมทำความสะอาด

ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ดูแลพื้นที่ของตนเอง ให้สะอาดเรียบร้อย ในส่วนของภาคเอกชน ให้ทุนสนับสนุน ให้ความร่วมมือเมื่อภาครัฐต้องการให้ช่วยเหลือ ในส่วนของชุมชน รณรงค์ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์คลอง เวลาที่มีโครงการ ของรัฐเข้ามาชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือ ในส่วนตัว จัดทำโครงการเพื่อขอจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาคลอง

คลองรังสิตในอดีตถือว่าในน้ำมีปลาในนามีข้าว สภาพชีวิตของคนผูกพันอยู่กับคลอง เก็บผักหาปลาเพื่อเลี้ยงชีพหากมีเหลือก็ขายแลกเปลี่ยนของจำเป็นอย่างอื่น สภาพคลองมีความสมบูรณ์มากทัศนียภาพสวยงาม เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งเนื่องจากเป็นพื้นที่ชานเมืองที่มีการคมนาคมสะดวก ราคาที่ดินไม่สูงมากนักเมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาคนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ จากเดิมที่เคยประกอบอาชีพเกษตรเปลี่ยนมาทำงานในโรงงานเนื่องจากเจ้าของที่ดินเล็กให้เช่าเอาที่ดินไปขายให้เจ้าของโรงงานเพื่อขยายกิจการ เมื่อคนมาอยู่มากขึ้นปัญหาต่างๆ ก็เกิดตามมา ผู้ที่ไม่มีเงินซื้อบ้านและที่ดินก็บุกรุกที่ริมคลองก่อให้เกิดปัญหาเรื้อรังที่ยากแก่การแก้ไข

ปัจจุบันมีการจัดทำโครงการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาหลายโครงการด้วยกันเช่น โครงการถนนวัฒนธรรม โครงการคลองสวยน้ำใส โครงการธัญบุรี 100 ปี

4.3.1.5 นายทินกร เปาทอง ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 อาชีพหลัก เป็นเกษตรกร (เลี้ยงสัตว์) ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ระยะเวลาของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน 21ปี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ประมาณร้อยละ 60 ย้ายมาจากกรุงเทพมหานคร สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากที่ดินราคาถูกเมื่อเทียบกับราคาที่ดินในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ที่สะดวกในการเข้าถึงเนื่องจากมีถนนพาดผ่านหลายสาย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครมากนัก

ชุมชนที่อยู่อาศัยมีปัญหาสภาพแวดล้อมที่สำคัญ ได้แก่ปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียที่อาจมีสาเหตุหนึ่งมาจากโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงคลอง แต่ปัญหาดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนมากนัก เนื่องจากประชาชนโดยส่วนมากใช้/ดื่มน้ำประปาที่ อบต.จัดหาให้อีกทั้งการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนลดลงมากเนื่องจากเจ้าของที่ดินขายที่ดินให้นักพัฒนาที่ดินจัดสรรขาย ส่วนพื้นที่เกษตรที่เหลือบางแปลงปล่อยรกร้างว่างเปล่า มีเพียงส่วนน้อยที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้น ประชาชนมีงานทำส่งผลให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น แม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งจะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษแต่ก็ยังพอรับได้ การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนในหมู่บ้านเพราะเมื่อที่ดินมีราคาสูงเจ้าของที่ดินขายได้ราคา

ปัจจุบันไม่มีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีแต่หน่วยงานภาครัฐ (อบต./เทศบาล/อำเภอ/กรมชลประทาน) เข้ามาร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบคลองในเขตปกครองของตนทั้งในเรื่องของการรักษาความสะอาด และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ภาครัฐ มีการจัดกิจกรรมการรักษาคลองในเทศกาลสำคัญอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีการจัดทำโครงการอื่นๆ ได้แก่ โครงการคลองสวยน้ำใส ปัจจุบันกำลังจัดงาน 100 ปีฉัตรบุรี ซึ่งในการจัดงานครั้งนี้มีกิจกรรมหนึ่งเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลอง มีการทำความสะอาดคลอง พร้อมทั้งห้ามชาวบ้านปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉดในคลองทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ ส่วนนี้ไป อย่างไรก็ตามในส่วนของภาครัฐเมื่อมีการพัฒนาคลองให้สะอาดแล้วอยากให้มีการดูแลอย่างต่อเนื่องในส่วนของภาคเอกชน อยากให้มีการให้ทุนสนับสนุน หรือให้การสนับสนุนด้านอาหารและเครื่องดื่มเวลาที่มีกิจกรรมการรักษาความสะอาดคลอง ในส่วนของชุมชน ให้ความร่วมมือกับภาครัฐเมื่อขอความร่วมมือ นอกจากนั้นยังช่วยดูแลคลองบริเวณหน้าบ้านตนเอง สุดท้ายในส่วนตัว ก็มีสวนช่วยดูแลรักษาคลองโดยไม่ทิ้งขยะหรือปล่อยน้ำเสียลงคลอง นอกจากนั้นยังแนะนำการอนุรักษ์คลองแก่สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน

การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีก็คือเป็นการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในชุมชน แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาน้ำเน่าเสีย แต่หากมีมาตรการป้องกันที่ดีก็จะมีปัญหา อย่างไรก็ตามอยากให้ภาครัฐสอดส่องดูแลให้มากกว่าเดิม สืบหาต้นตอที่ก่อให้เกิดน้ำเสียและมีการจัดการที่ดี

ถ้านับถอยหลังไปเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมาคลองรังสิตเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญเนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีถนนตัดผ่านต่อมาความเจริญทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

1) มีถนนตัดผ่านหลายสาย คนเลิกใช้เส้นทางน้ำ เกิดวัชพืชขึ้นมากมายแม้ว่าภาครัฐ(กรมชลประทาน)จะสนใจ แต่ขาดอุปกรณ์ได้แก่เรือเก็บผักตบชวา ต้องใช้แรงงานคนซึ่งเก็บได้น้อยครั้งหนึ่งครั้งเก็บได้ประมาณ 100 เมตร แต่ปัจจุบันมีเรือเก็บหลายลำแล้ว

2) การคมนาคมสะดวกก่อให้เกิดบ้านจัดสรรจำนวนมากทำให้มีปัญหาอื่นๆ ตามมา

3) สภาพชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นคนแปลกหน้า การรวมตัวทางสังคมต่ำ

4) สาเหตุอีกประการหนึ่งที่มีส่วนทำให้น้ำในคลองรังสิตเน่าเสีย เนื่องจากการเน่าของวัชพืช การลอกเอาวัชพืชออกไปนอกจากจะลดการเน่าเสียของน้ำ ยังทำให้มองเห็นสภาพคลองที่แท้จริง เดิมน้ำเน่าก็ไม่ทราบสาเหตุมักจะโทษว่าเกิดจากการทับถมกันของผักตบชวา ปัจจุบันคลองสะอาดหากมีการปล่อยน้ำเสียบริเวณใดก็จะมองเห็น ปลาตายก็จะเห็นแต่ก่อนอยู่ใต้ผักตบปลาตายก็ไม่เห็นยิ่งพากันเน่าเหม็น

4.3.1.6 นางสาวนราพร ลิ้มอิม ระดับการศึกษาปริญญาตรี อาชีพหลัก เกษตรกร(ทำสวน) ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลบึงยี่โถ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ระยะเวลาของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน 3 ปี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิตประมาณร้อยละ 50 ย้ายมาจากภาคต่างๆ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาซื้อบ้านใกล้ที่ทำงาน ชุมชนที่อยู่อาศัยไม่แออัด ปัญหาจากการเกษตรไม่มี ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมมีปัญหาจากโรงงานในหมู่ 2 คือโรงงาน (ชูชุก) ฟนสิรถยนต์ปล่อยกลิ่นออกมารบกวนนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนเขต ผู้อำนวยการโรงเรียนร้องเรียนไปที่โรงงานและโรงงานก็ได้แก้ปัญหาทำให้กลิ่นเหม็นลดลง ส่วนปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียมีสาเหตุมาจากการเน่าเสียของผักตบชวา ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐชักลากเอาผักตบชวาขึ้นหมดทำให้ปัญหาเบาบางไป ชาวบ้านสามารถใช้น้ำในคลองเพื่อการอุปโภคได้ซึ่งปัจจุบันมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังคงใช้น้ำคลองเพราะคนส่วนมากหันมาใช้น้ำบาดาลที่อบต.จัดหาให้

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนมีงานทำมากขึ้น เมื่อคนมาอยู่มากขึ้นรัฐจึงต้องจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้เพียงพอแก่ความต้องการ แต่การมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหามลภาวะเป็นพิษ เช่น อากาศเป็นพิษ น้ำเสียจากกิจกรรมของโรงงานอุตสาหกรรมที่บำบัดไม่ถูกต้อง

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรก่อให้เกิดผลดีแก่เจ้าของที่ดินเนื่องจากการทำนามีรายได้น้อยเมื่อที่ดินมีราคาแพงชาวบ้านก็ขายที่ดินทำให้สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น

ปัจจุบันไม่มีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีแต่หน่วยงานภาครัฐ (อบต./เทศบาล/อำเภอ/กรมชลประทาน) ร่วมกันพัฒนาคลอง โดย อบต. อำเภอ และเทศบาลเป็นผู้ประสานให้กรมชลประทานเป็นผู้ดำเนินการชักลากเนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่และมีอุปกรณ์ครบครัน

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้เพิ่มบทลงโทษทางกฎหมาย สร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน เพิ่มการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ควรมีการดูแลรักษาคลองอย่างต่อเนื่อง และต้องการให้ภาครัฐขอความร่วมมือจากภาคเอกชนในการดูแลรักษาบริเวณหน้าบริษัทของตนเอง ในส่วนของภาคเอกชน ต้องการให้ภาคเอกชนให้ทุนสนับสนุน ช่วยรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ในส่วนของชุมชน ช่วยดูแลรักษาสภาพคลองให้ดีเมื่อภาครัฐเข้ามาพัฒนาคลองจนสะอาด อยากให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์คลอง หรือจัดตั้งกองทุนชุมชน ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐจะขอให้ชาวบ้านช่วยพัฒนาคลองเฉพาะในเทศกาลสำคัญเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการพัฒนาโดยปกติภาครัฐจะดำเนินการเอง นอกจากนี้ชาวบ้านยังช่วยดูแลบริเวณหน้าบ้านของตนเองให้สะอาดซึ่งก็ได้ผลดี สุดท้าย ในส่วนตัวมีการแนะนำการอนุรักษ์คลองแก่สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังช่วยประชาสัมพันธ์เมื่อมีการจัดงานทุกครั้ง ขณะนี้ช่วยประชาสัมพันธ์การจัดงานธัญบุรี 100 ปีที่จะจัดให้มีขึ้นในวันที่ 13 มีนาคม 2545

การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดความเจริญ คนว่างงานมีน้อยลง แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียเช่นอากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ผลจากความเจริญทำให้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นพื้นที่บางแห่งไม่มีท่อระบายน้ำดังนั้นน้ำเสียจึงถูกระบายลงสู่คลองก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียตามมา

4.3.1.7 นายมนตรี พงศ์ของมหากุล ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพหลักค้าขาย ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ระยะเวลาของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน 12 ปี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ประมาณร้อยละ 30 ย้ายมาจากกรุงเทพมหานคร สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาซื้อบ้านอยู่อาศัย

ชุมชนที่อยู่อาศัยไม่แออัด ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมเฉพาะในหมู่ 2 ที่พบคือควันจากโรงงานบางกอกกล๊าส ส่วนปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียมีสาเหตุมาจากเรือก๋วยเตี๋ยว วัชพืช และหมู่บ้านจัดสรร แต่การเน่าเสียของคลองไม่ก่อให้เกิดผลกระทบเนื่องจากชาวบ้านมีทั้งน้ำประปาและน้ำบาดาลใช้

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนมีงานทำมากขึ้น การครองชีพดีขึ้น เกิดการพัฒนาตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่การมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นควันพิษ จากโรงงานบางกอกกล๊าส(ขณะนี้เตรียมจะย้ายไปอยู่จังหวัดระยอง)

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรก่อให้เกิดผลดีสำหรับผู้ที่มีที่ดินขายได้ราคา แต่ผู้ที่ไม่มียังที่ดินเป็นของตนเองโอกาสในการเป็นเจ้าของจะน้อยลง นอกจากนี้ผู้ที่เช่าที่ดินวัดหากมีการเปลี่ยนผู้ครอบครองราคาที่ดินจะสูงมาก

ปัจจุบันไม่มีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีแต่หน่วยงานภาครัฐ (อบจ./อบต./เทศบาล/อำเภอ/กรมชลประทาน) ร่วมกันพัฒนาคลอง โดยหน่วยงานเจ้าของท้องที่ขอให้กรมชลประทานมาช่วยเก็บผักตบชวา ปัจจุบันมีการร่วมมือกันเป็นพื้นที่ เมื่อปี 2544 มีการจัดงานเพื่อการอนุรักษ์คลองซึ่งภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ร่วมกับชาวบ้าน โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการคลองสวยน้ำใส

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้สร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน นอกจากนั้นอยากให้กรมชลประทานมาเก็บผักตบชวาอย่างต่อเนื่องยาวรอบให้มีจำนวนมาก โดยให้มาเก็บเดือนละครั้ง ในส่วนของภาคเอกชน อยากให้ภาคเอกชนดูแลบำบัดน้ำเสียของตนเองให้ถูกต้องอย่าปล่อยน้ำเสียออกมา ในส่วนของชุมชน รณรงค์ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์คลอง อย่าให้เพื่อนบ้านทิ้งขยะลงคลอง ปัจจุบันให้ความร่วมมือเมื่อภาครัฐขอให้ช่วยอยู่แล้ว ในส่วนตัว มีการสนับสนุนทั้งแรงงานและเงินทุน

การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้คนมีงานทำถึงแม้ว่าจะมีผลเสียด้านมลพิษแต่ก็พอรับได้ ถ้าเปรียบเทียบแล้วก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย (ปัจจุบันมีโรงงานย้ายออกไปหลายแห่ง บางแห่งย้ายไปอยู่เทศบาลตำบลประชาธิปัตย์)

ปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียมีสาเหตุมาจากหมู่บ้านจัดสรร บ้านริมคลองที่ไม่มีทางระบายน้ำ เรือก๋วยเตี๋ยว น้ำเสียจากโรงงาน และวิชาชีพ (ชุมชนการเคหะมีระบบบำบัดน้ำเสียของหมู่บ้านแต่ปล่อยให้เสียไม่มีการแก้ไข เรือนจำไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย การขออนุญาตปลูกบ้านจัดสรรควรมีการกำกับดูแลในเรื่องระบบบำบัดน้ำเสียให้ดี)

4.3.1.8 นายสุวัฒน์ หลินวรรัตน อาชีพหลัก ค้าขาย ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ระยะเวลาของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน 6 ปี ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ประมาณร้อยละ 70 ย้ายมาจากภาคกลาง สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาซื้อบ้านอยู่อาศัย มาหางานทำในโรงงานและค้าขาย โคนไร่ที่มาจากที่อื่น ชุมชนที่อยู่อาศัยไม่แออัด ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมไม่มีเพราะมีการดูแลดี ส่วนปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียมีสาเหตุมาจากหมู่บ้านจัดสรรปล่อยน้ำเสียออกมา เคยไปแจ้งเทศบาล เทศบาลบอกว่า เป็นหน้าที่ของกรมชลประทาน การเน่าเสียของคลองก่อให้เกิดผลกระทบเพราะชาวบ้านบางส่วนต้องใช้น้ำในคลองเนื่องจากไม่มีเงินต่อน้ำประปามาใช้

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถทำกิจกรรมได้มากขึ้น แต่ถ้ามีโรงงานมากเกินไปก็อาจก่อให้เกิดผลเสียเช่นมลพิษได้ อย่างไรก็ตามก็ยังอยากให้มีโรงงานเพราะเป็นการสร้าง

รายได้ การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรก่อให้เกิดผลดีชาวบ้าน  
ขายที่ดินได้ราคาสูงขึ้น ปัจจุบันทำการเกษตรไม่ได้ผล

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต ไม่มีภาคเอกชนเข้ามาดูแลเป็น  
ประจำแต่ถ้าหน่วยงานภาครัฐขอความร่วมมือไปก็จะช่วย เช่นเมื่อปีที่แล้ว (2544) มีการจัดงาน 99 ปีธัญบุรี  
โดยมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเพื่อรำลึกความเป็นคลองรังสิต และมีการประชาสัมพันธ์ให้ช่วยกันรักษา  
คลอง งานครั้งนี้ อบต. จัดร่วมกับ จังหวัด โดยมีภาคเอกชน(บางกอกกลาส ตรีเมวิลด์ ฟิวเจอร์พาร์ครังสิต)  
ให้การสนับสนุนงบประมาณ ปัจจุบันที่เห็นว่าคลองดูสะอาดตาเพราะเทศบาลเข้ามาพัฒนาและนำป้าย  
ประชาสัมพันธ์ให้รักษาสิ่งแวดล้อมมาติด

ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้เพิ่มบท  
ลงโทษทางกฎหมาย เพิ่มการประชาสัมพันธ์ จัดฝึกอบรมอาสาสมัคร จัดกิจกรรมรักษาคลองในเทศกาล  
สำคัญ นอกจากนั้นอยากให้นายอำเภอประชาสัมพันธ์ให้ผู้นำของแต่ละหมู่บ้านรับผิดชอบบริเวณคลองใน  
พื้นที่ตนเอง โดยอาจจัดกิจกรรมประเภทประกวดความสะอาดพร้อมแจกรางวัล ในส่วนของภาคเอกชน  
ให้ทุนสนับสนุน ในส่วนของชุมชน รณรงค์ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์คลอง เวลาที่มีโครงการ ของรัฐเข้า  
มาชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือ และจะช่วยบอกต่อๆ กันไป ในส่วนตัว ไม่ทิ้งขยะลงคลอง ไม่ปล่อยน้ำเสีย  
ลงคลอง ร่วมเป็นหูเป็นตาให้รัฐ แนะนำการอนุรักษ์คลองแก่สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน นอกจากนั้น  
ยังจัดയാห่าหมู่บ้านคลอง(โดยคิดว่าเมื่อสารเคมีลงน้ำแล้วจะเสื่อมสภาพลง)

การพัฒนาอุตสาหกรรม การมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะ  
เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้คนในพื้นที่ คนรุ่นใหม่ไม่ทำเกษตรแล้วเพราะไปทำงานอย่างอื่นเนื่องจากมี  
ความรู้ แต่การมีโรงงานอาจก่อให้เกิดผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมได้แก่ อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ดังนั้นภาครัฐต้อง  
เข้ามาดูแลให้มากขึ้น

ปัจจุบันปัญหาน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียไม่ได้มีสาเหตุมาจากโรงงานเท่านั้น บ้านจัดสรรที่  
ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายการบำบัดน้ำเสียก็เป็นต้นเหตุสำคัญของน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียด้วย

กรมชลประทานมาเก็บผักตบและขยะปีละ 2 ครั้ง โดยใช้อุปกรณ์และคนงานของกรมชล  
ประทานเอง ประมาณปี 2539 มีนโยบายจากจังหวัดแจ้งมาที่อำเภอ ให้ทำโครงการอนุรักษ์คลองรังสิต( เป็น  
โครงการของนายแก้วขวัญ วัชโรทัย) งานในครั้งนั้นอำเภอจัดร่วมกับชาวบ้าน โดยมีสถาบันราชภัฏเพชรบุรี  
วิทยาลัยกรณีสันับสนุนด้วยการจัดกิจกรรมมาร่วมแสดง แต่งานดังกล่าวไม่มีการจัดอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่  
มีหน่วยงานไหนเข้ามารับผิดชอบ ปัจจุบันอยากให้มีการจัดงานอีก

4.3.1.9 นางฉวีวรรณ พันธุศิลป์ อายุ 54 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี อาชีพ รักราชการ (อาจารย์โรงเรียนธัญลธิศิลป์) อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี อยู่อาศัยริมคลองรังสิตมา 54 ปี(เกิดที่นี่) ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ประมาณร้อยละ 70 ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากมาประกอบอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม และค้าขาย ชุมชนที่อยู่อาศัยมีบ้าน เรือนแออัดเนื่องจากมีหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีปัญหาน้ำเสียที่โรงงานทอผ้าปล่อยออกมา ทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองขาดน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ปัญหาฝุ่นละอองที่เกิดจากโรงสีข้าวก็เป็น ปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข ส่วนปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่มีเนื่องจาก ปัจจุบันพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ขายทำหมู่บ้านจัดสรร

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนมีรายได้ และเมื่อคนเข้ามาอยู่มากทำให้รัฐต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ให้เพียงพอแก่ความต้องการ เกิดที่อยู่อาศัยและร้านค้าบริการด้านต่างๆมากมาย ทำให้ทุ่งรังสิตเกิดความ เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว การมีโรงงานอุตสาหกรรมแม้จะก่อให้เกิดผลดีคือที่ดินมีราคาสูงขึ้นแต่ก็ก่อให้เกิดผล เสียผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องย้ายที่อยู่เนื่องจากเจ้าของที่ดินขายที่ดิน คนมีอำนาจซื้อ มาจากที่อื่นคนเหล่านี้กลายเป็นคนแปลกหน้าก่อให้เกิดปัญหาตามมา สภาพชีวิตกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมตัวทางสังคมมีน้อย และถึงแม้ว่าการมีโรงงานอุตสาหกรรมจะทำให้ เศรษฐกิจดีแต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมได้แก่น้ำเสีย อากาศเป็นพิษ

ปัจจุบันไม่มีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต มีแต่หน่วยงานภาครัฐ (อบต./เทศบาล/อำเภอ/กรมชลประทาน) ร่วมกันพัฒนาคลอง เมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมาสมัยนายอำเภอ จเด็ด มีการจัดทำโครงการคลองสวยน้ำใส รณรงค์ให้เก็บผักตบชวา และในวันที่ 13 มีนาคม 2545 จะ จัดงาน 100 ปีเมืองธัญบุรี จะมีกิจกรรมการรักษาพัฒนาคลองตามที่ได้ทราบจากป้ายประชาสัมพันธ์ สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้สร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ชุมชน โรงงาน หมู่บ้านจัดสรร ในส่วนของภาคเอกชน อยากให้ภาคเอกชนดูแลตนเองโดยมีการสร้าง ระบบบำบัดน้ำเสียที่มีคุณภาพ รณรงค์ชักชวนให้คนที่อยู่ใกล้บริเวณโรงงานรักษาความสะอาด ตั้งที่รองรับ ขยะให้มากเพื่อคนจะได้ไม่ทิ้งขยะลงคลอง ในส่วนของชุมชน ให้ความร่วมมือกับภาครัฐเมื่อภาครัฐขอ ความร่วมมือ สุดท้ายในส่วนตัวนอกจากไม่ทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงคลองแล้ว ในฐานะของความเป็นครู ยังมีการปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนรักษาความสะอาดไม่ทิ้งขยะลงคลอง

การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างรายได้ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นคนมีอำนาจซื้อมากขึ้น มีชีวิตความเป็น อยู่ที่ดีขึ้น แต่ก็ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ และทางน้ำ ดังนั้นที่ตั้งของโรงงานควรอยู่ไกลจากชุมชน

4.3.1.10 นายเสนาะ สุนทร อายุ 82 ปี เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองรังสิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นับร้อยปีใกล้เคียงกับระยะแรกของการขุดคลองรังสิต อยู่ที่นี่มาตลอด จนต่อมา 12 ปีให้หลัง ต้องย้ายที่อยู่อาศัยไปอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร ทั้งนี้เพราะการพัฒนาอุตสาหกรรม การเจริญของท้องถิ่น การจัดระเบียบที่อยู่อาศัยของภาครัฐเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านริมคลองต้องย้ายถิ่น ซึ่งสมัยก่อนใครจะปลูกบ้านตรงไหนก็ได้ไม่มีใครหวงห้าม

นายเสนาะ ฯ ได้ให้ข้อมูลทั่วไปของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองว่า การย้ายถิ่นของผู้ที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ทุ่งรังสิตมาจากทุกภาค เนื่องจากความต้องการที่อยู่อาศัยราคาถูกที่มีการคมนาคมสะดวก

สำหรับปัญหาสภาพแวดล้อมมีไม่มากนัก บ้านเรือนก็ไม่จัดว่าแออัด ปัญหาจากการประกอบอาชีพของเกษตรกรยังมีอยู่บ้างเป็นปัญหาที่เกิดจากยาฆ่าแมลงของผู้ประกอบการสวนส้ม ส่วนปัญหาที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมมีปัญหาน้ำเสียที่มีกลิ่นเหม็นรบกวนบ้างเล็กน้อย สำหรับปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองรังสิตเริ่มมีปัญหามาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา แต่ทางการก็มีการ ควบคุมและแก้ไข จนทำให้ปัญหาเบาบางลง

- ความเจริญของรังสิตเกิดขึ้นจากการพัฒนาหมู่บ้านจัดสรร และบริการทางการค้า แต่การมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดผลดีคือเป็นการสร้าง รายได้ให้ผู้ประกอบการและคนในท้องถิ่น มีสินค้าขายทั้งในและต่างประเทศ แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียบ้างได้แก่ปัญหาน้ำเสียแต่ถ้าหากทางการมีการควบคุมอย่างจริงจังปัญหาก็จะไม่เกิด

การมีโรงงานอุตสาหกรรมอาจเป็นเพียงเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการที่ที่ดินมีราคาสูงขึ้นก่อให้เกิดผลดีทำให้คนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น สำหรับคนที่ไม่มียากที่ดินของตนเองก็ไม่เดือดร้อนเนื่องจากมีอาชีพอื่น ๆ รองรับตามความรู้และภูมิปัญญา

สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง สำหรับภาครัฐ คลองรังสิตอยู่ในความดูแลของกรมชลประทาน ภาครัฐควรมีการขุดลอกคลองเพราะปัจจุบันคลองตื้นเขินไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ การขุดลอกคลองจะทำให้คลองมีที่พักน้ำเป็นการป้องกันปัญหาน้ำท่วม นอกจากนี้สัตว์น้ำยังจะกลับมาชุกชุมเหมือนเดิมเนื่องจากคลองมีอาหารสะสมมากขึ้น ส่วนภาคเอกชน มีภาระมากอยู่แล้วคงเข้ามาทำอะไรให้ไม่ได้ ในส่วนของชุมชน ในอดีตชาวบ้านช่วยกันทำความสะอาดคลอง อาหารขอจากวัด ปัจจุบันชาวบ้านไม่ต้องทำแล้วทางราชการเอาทหารมาทำ ส่วนที่เหลืออีกเล็กน้อยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ลูกบ้านดูแลคลองหน้าบ้านของตนเอง ในส่วนตัว อยากให้ภาครัฐขุดลอกคลองตามที่เสนอไปแล้วข้างต้น

คลองรังสิตประยูกศักดิ์หรือที่เรียกกันว่า คลองแปดวา ตามความกว้างของคลอง ตลอดลำคลองจะมีคลองซอยแยกไปทั้งซ้ายและขวา หากแยกไปทางขวาประมาณ 40 เส้น เป็นเขตอำเภอลำลูกกา หากแยกไปทางซ้ายประมาณ 40 เส้น เป็นเขตอำเภอคลองหลวง คลองรังสิตมีทั้งหมด 17 คลอง



คลอง 1-13 อยู่ในเขตอำเภอธัญบุรี ตลอดลำคลองมีประตูระบายน้ำ 2 แห่งคือ ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ และ ประตูน้ำเสาวภาผ่องศรี ในสมัยก่อนประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยอาศัยน้ำในคลองรังสิตที่ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่การขุดคลองต้องใช้แรงงานคนเนื่องจากไม่มีเครื่องจักร หลังจากขุดคลองแล้วความเจริญไม่ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ จากการเล่าชานของคนรุ่นพ่อและแม่ บอกว่าในสมัยก่อนทุ่งรังสิตมีสัตว์อาศัยอยู่มากมาย เวลาพายเรือผ่านไปตามน้ำจะเห็นช้าง หรือเสือ ออกมากินน้ำในคลอง ต่อมาเมื่อรังสิตเจริญสัตว์เหล่านี้ต้องหนีเข้าไปทางเหนือในเขตจังหวัดปราจีนบุรี/นครนายก นอกจากนั้นสมัยก่อนน้ำในคลองรังสิตใสสะอาดมีปลาชุกชุมมากขนาดสามารถใช้มือจับได้ หน้าน้ำก็จะมีสายบัวผุดขึ้น ชาวบ้านไม่ต้องซื้อหาสินค้าเพื่อยังชีพตังนั้นร้านค้าในสมัยนั้นจึงมีน้อยราย ปัจจุบันสภาพน้ำในคลองรังสิตแตกต่างไปจากเดิมน้ำในคลองมีน้อยจนบางครั้งเกิดข้อพิพาทแย่งชิงน้ำกัน เท่าที่ผ่านมามีการขุดคลองหลายครั้งแต่ก็ไม่ลึก ดินที่ขุดขึ้นมากก็นำไปทิ้ง ไม่เหมือนสมัยก่อนที่การขุดคลองจะได้ทั้งคลองและถนนจากการทับถมของดินที่ขุดขึ้นมา แม้ว่าปัจจุบันสภาพทางกายภาพของคลองจะไม่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งตรงข้ามวิถีชีวิตของคนกลับมีการเปลี่ยนแปลง คนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีการศึกษามากขึ้นเนื่องจากมีโอกาสและทางเลือกมากขึ้น อาชีพเกษตรลดบทบาทลงเนื่องจากก่อให้เกิดรายได้น้อยแต่ต้องทำงานหนัก คนจึงหันมาหางานอื่นทำตามวุฒิการศึกษาที่มี

4.3.1.11 นางอารีย์ พินสมพงษ์ อายุ 60 ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีพค้าขาย (ผู้ประกอบการค้าร้านสะดวกซื้อ) เทศบาลตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ระยะเวลาของการอยู่อาศัย 60 ปี เป็นคนเกิดที่นี่ ได้ให้ข้อมูลดังนี้

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิตส่วนใหญ่ย้ายมาจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากต้องการมาหางานทำ ประกอบอาชีพใหม่ ชุมชนที่อยู่อาศัยเฉพาะบ้านริมคลองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วบุกรุกที่กรมชลประทาน แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะหาที่อยู่ใหม่ก็ไม่ยอมย้ายออกไปเมื่อได้ที่อยู่ใหม่กลับนำไปให้เช่า ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรมได้แก่ปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานไม่ซีดและโรงงานทอผ้าทำให้น้ำในคลองรังสิตเน่า ส่งกลิ่นเหม็นให้ประโยชน์ไม่ได้

การมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นปัจจัยดึงดูดให้ทุกคนในพื้นที่ดั้งเดิมและคนต่างพื้นที่เข้ามาอาศัยทำงาน คนที่มีอำนาจซื้อทำให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัยรวมทั้งสินค้าและบริการมากขึ้นเป็นเหตุให้เกิดบ้านจัดสรร เกิดร้านขายสินค้าและบริการตามมา ส่วนผู้มีรายได้น้อยอาศัยอยู่ด้วยการเช่าหรือบุกรุกที่ดินริมคลอง ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมากมาย การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวที่สร้างความเจริญให้กับรังสิต การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่สร้าง

ความเจริญให้แก่ทุ่งรังสิต แต่ยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนที่ทำให้ทุ่งรังสิตเกิดความเจริญอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นกว่าที่เคยเป็น พื้นที่เกษตรก่อให้เกิดผลดีชาวบ้านขายที่ดินได้ราคาสูงขึ้น แต่จะส่งผลเสียสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยไม่มีเงินสามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเองได้เนื่องจากที่ดินมีราคาสูง เรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต ไม่เคยมีภาคเอกชนเข้ามาดูแล

ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง ในส่วนของภาครัฐ ต้องการให้มีการขุดลอกคลองบ่อยๆ ในส่วนของภาคเอกชน ให้ทุนสนับสนุน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ช่วยเหลือแรงงาน ในส่วนของชุมชน เป็นหูเป็นตาไม่ให้เพื่อนบ้านทิ้งขยะลงคลอง ในส่วนตัว ไม่ทิ้งขยะลงคลอง ร่วมเป็นหูเป็นตาให้รัฐ

การพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้คนมีงานทำมากขึ้น แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียด้านสิ่งแวดล้อม เป็นพิษ คลองรังสิตในสมัยก่อนมีสภาพแตกต่างจากปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่เดิมที่เห็นน้ำใส นอกจากจะใช้เพื่อการอุปโภคแล้วยังสามารถใช้บริโภคได้ อีกทั้งสิ้นในน้ำยังสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนที่ย้ายอยู่ในทุ่งรังสิตได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นคลองยังมีไว้เพื่อการสัญจร และค้าขาย ต่อมาในสมัยนายกชาติชาย ชุณหะวัณ เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่ดินมีราคาสูงขึ้นเป็นสาเหตุให้ที่ดินถูกเปลี่ยนมือเนื่องจาก คนพื้นที่ขายที่ดินของตนเอง และอีกส่วนหนึ่งชาวนาเอาที่ไปจำนองไม่มีเงินถ้ายถอนที่ดินจึงหลุดจำนอง เจ้าของใหม่นำที่ดินมาจัดสรรขาย ชาวบ้านที่เคยมีอาชีพเก็บผักที่ขึ้นตามธรรมชาติในที่ดินรกร้างว่างเปล่าต้องขาดรายได้ลง เคยทราบว่ามีโครงการอนุรักษ์และพัฒนาคลองโดยการสร้างเขื่อนและทำตลัดน้ำ แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจึงถูกขลอโครงการ ปัจจุบันอยากให้ทำเขื่อนและปลูกต้นไม้แต่ควรมีการจัดระเบียบร้านค้าไม่ให้เข้าไปขายของสร้างความสกปรก

4.3.2 ผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิต เป็นผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมอยู่อาศัยริมคลองรังสิต แต่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการต้องดูแลคลองรังสิต เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ ผังเมืองจังหวัดปทุมธานี เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้จัดการบริษัทตรีเมิลล์

4.3.2.1 นางธันวดี เสียงชื่นจิตร อายุ 54 ปี ระดับการศึกษา ปริญญาโท อาชีพหลัก รับราชการ ตำแหน่งผังเมืองจังหวัดปทุมธานี

ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิต ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมาจากพื้นที่รอบๆ จังหวัดปทุมธานี สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากความต้องการที่อยู่อาศัยที่มีราคาถูกที่ไม่ไกลจากแหล่งงานมากนัก และต้องการเข้ามาหางานทำ

เมื่อกล่าวถึงปัญหาสภาพแวดล้อม พบว่ารังสิตยังมีบ้านเรือนไม่แออัด ปัญหาสภาพแวดล้อมไม่รุนแรงจะมีปัญหาบ้างในเรื่องของน้ำเสียที่เกิดจากปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในภาคเกษตรและโรงงานอุตสาหกรรมเฉพาะโรงเล็กๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไป สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่ในนิคมจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเนื่องจากมีการควบคุมดูแลที่ดี ส่วนปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองรังสิตมีบ้างเป็นบางช่วงของคลองแต่ก็ไม่ทำให้ผู้อยู่อาศัยได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากปัจจุบันมีน้ำประปาบาดาลใช้ แต่ที่มีปัญหาก็คือปทุมธานีมีวัดสามแลเป็นแหล่งน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปาส่งไปยังกรุงเทพมหานครแต่ปทุมธานีเองต้องใช้น้ำบาดาลที่ก่อให้เกิดวิกฤตแผ่นดินทรุดมาโดยตลอด

เมื่อสมัยก่อนรัชกาลที่ 5 เสด็จมาที่เมืองประทุมธานี ทอดพระเนตรว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตร จึงมีรับสั่งให้ขุดคลองรังสิตประยูกคคีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตร นอกจากนั้นยังใช้เป็นเส้นทางสัญจรและขนถ่ายสินค้าเนื่องจากคลองเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในสมัยก่อนคนมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับคลองเพราะคนต้องอาศัยน้ำในคลองเพื่อการอุปโภคและบริโภค อีกทั้งสิ้นในน้ำสามารถเลี้ยงชีวิตให้มีความสุขได้ ดังนั้นคลองจึงเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนจำนวนมาก ต่อมารังสิตได้รับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองหลวง มีการตัดถนนเชื่อมต่อไปยังจังหวัดอื่นหลายสาย ประกอบกับในขณะนั้นรัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศที่เจริญแล้วที่เห็นว่าหากจะพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตต้องให้ภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวนำการพัฒนาดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา และรังสิตเองถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะแก่การเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องจากที่ดินมีราคาไม่สูงมากนัก นอกจากนั้นยังมีความสะดวกในการเข้าถึงจึงเป็นที่สนใจเลือกเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ถึง 2 แห่ง ด้วยกันคือนิคมอุตสาหกรรมนวนครและนิคมอุตสาหกรรมบางกะดี นอกจากนั้นยังมีโรงงานอื่นๆ กระจายอยู่ทั่วไป แต่ไม่อาจกล่าวได้ว่ารังสิตมีความเจริญเพราะการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวเนื่องจากยังมีปัจจัยอื่นคือความต้องการให้รังสิตเป็นที่อยู่อาศัยที่เห็นได้จากจำนวนบ้านจัดสรรที่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้เกิดการค้าและบริการตามมา ปัจจุบันยังมีนักพัฒนาที่ดินขออนุญาตจัดสรรที่ดินทั้งแปลงเล็กและใหญ่ขายเนื่องจากคนยังมีความต้องการซื้อที่อยู่อาศัย แต่ในระยะหลังการสร้างบ้านจัดสรรไม่ต้องสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียรวมเพราะจะมีถังเซทประจำบ้าน ทำให้เกิดข้อคิดว่าหากถังเซทเสื่อมคุณภาพลงน้ำเสียตามบ้านก็จะไหลลงคูคลองก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียเป็นภาระที่ต้องตามแก้ไข ในอนาคต

การที่ที่ดินมีราคาสูงขึ้นก่อให้เกิดผลดีคือทำให้ปทุมธานีมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2542 ปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจดีเป็นอันดับ 2 ของประเทศ จนถึงปัจจุบันปทุมธานีเป็นศูนย์กลางรวมความเจริญ ที่เป็นทั้งเมืองเกษตรเพราะยังมีพื้นที่เกษตรอีกมากนอกจากนั้นยังเป็นศูนย์กลางการค้าขายสินค้า

เกษตร เป็นเมืองอุตสาหกรรมเนื่องจากมีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ เป็นเมืองการศึกษาเนื่องจากเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง เป็นเมืองแห่งศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพราะมีหมู่บ้านตัวอย่างคือชุมชนศาลาแดง ตั้งอยู่ที่ ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก ที่ยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีมอญไว้อย่างเคร่งครัด การเป็นศูนย์รวมความเจริญทั้งหลายทำให้ปทุมธานีมีลักษณะการใช้ที่ดินเป็นแบบผสม (Misused) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่ยากแก่การแก้ไข แม้ปัจจุบันจะมีการวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดปทุมธานีแล้วแต่อยู่ระหว่างการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายจึงยังไม่มีผลบังคับใช้ ปัจจุบันปทุมธานีมีประชากรตามทะเบียนประมาณ 600,000 คน นอกจากนั้นยังมีประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยโดยไม่มีทะเบียนบ้าน เข้ามาอยู่มาใช้บริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ทำให้สิ่งที่รัฐจัดเตรียมไว้ไม่เพียงพอแก่ความต้องการก่อให้เกิดปัญหาที่ภาครัฐจำเป็นต้องหาทางแก้ไข

- สำหรับเรื่องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคลอง สำหรับภาครัฐ คลองรังสิตเป็นพื้นที่ที่กรมชลประทานต้องรับผิดชอบและให้ความสำคัญ หน่วยงานอื่นเป็นเพียงผู้สนับสนุน การอนุญาตให้เรือก๋วยเตี๋ยวเข้ามาขายในคลองก่อให้เกิดปัญหาเริ่มจากปัญหาน้ำเสีย ปัญหาการจราจรติดขัด และต่อไปหากมีการตัดแปลงให้กลายเป็นคลับ หรือบาร์ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาสังคมทั้งวัยรุ่นมั่วสุมและยาเสพติด แม้ว่าปัจจุบันมีการรณรงค์ให้ย้ายไปอยู่ที่อื่นแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จมีการรวมตัวกันต่อต้านโดยอ้างว่าภาครัฐปิดกั้นโอกาสในการประกอบอาชีพ ปัญหานี้จำเป็นต้องหาแนวทางในการแก้ไขหากจะให้ขายต่อไปควรให้เปลี่ยนมาเป็นการพายเรือขายเพื่อเป็นการสะท้อนชีวิตแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตามการดูแลรักษาคลองจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานท้องถิ่น กรมเจ้าท่า กรมทางหลวง อ่างเภอ จังหวัดฯลฯ ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการอนุรักษ์คลอง มีการดูแลรักษากฎหมายอย่างเคร่งครัด นอกจากนั้นยังควรมีการเพิ่มโทษทางกฎหมาย ในขณะที่รัฐบาลมีนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจโดยมีงบประมาณ 58,000 ล้านบาท และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นด้านหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุน ดังนั้นจังหวัดจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ มีโครงการที่จะจัดภูมิทัศน์คลองให้สวยงามเหมาะแก่การล่องเรือเที่ยว แต่ก็มีปัญหาว่าคลองบางแห่งแคบต้องใช้เรือเล็กซึ่งอาจไม่ปลอดภัย หรือคลองรังสิตอาจปรับภูมิทัศน์ได้ยากเนื่องจากมีสะพานข้ามคลองมากทำให้ไม่สวย อีกทั้งยังมีประตูลำน้ำทำให้ไม่สะดวกในการสัญจร ในส่วนของภาคเอกชน ได้รับความร่วมมือจากประธานสภาหอการค้าและประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน แต่ก็อยากให้ภาคเอกชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดด้วย ในส่วนของชุมชน หากเป็นคนที่ยังต้องพึ่งพาอาศัยคลองก็คงมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาเพราะคงไม่มีใครอยากใช้น้ำที่สกปรกสำหรับคนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์คลองคงไม่ให้ความสำคัญกับคลอง ในส่วนตัว ในฐานะนักผังเมืองมีการเสนอแนวความคิดในการจัดภูมิทัศน์โดยจัดให้มี Buffer Zone ริมคลองป้องกันการรุกรานที่ริมคลอง

การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดทั้งผลดีทางเศรษฐกิจ แต่การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมควรรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแยกการควบคุมและไม่เป็นการสิ้นเปลืองการลงทุนด้านบริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการของภาครัฐ ปัจจุบันเมืองมีความเจริญมาก ทำให้การวางผังเมืองเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินทำได้ยาก การจัดย่านโซนของอุตสาหกรรม ก็ควรต้องมี Buffer Zone เป็นตัวกันไม่ให้ชุมชนรุกล้ำเข้ามา นอกจากนั้นพื้นที่สีเขียวยังเป็นปอดสำหรับผู้อยู่อาศัย และยังทำให้บริเวณนั้นมีภูมิทัศน์ที่ดี แต่การจะกำหนดให้บริเวณใดเป็นที่สีเขียวอะไรต้องกำหนดอย่างเป็นธรรม เนื่องจากพื้นที่สีเขียวมีราคาต่ำกว่าพื้นที่สีแดงและสีม่วง ชาวบ้านเองก็จะปฏิเสธพื้นที่สีเขียวเนื่องจากขายไม่ได้ราคา ดังนั้นรัฐบาลควรมีมาตรการจูงใจหากกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียวควรมีการละเว้นภาษี นอกจากนั้นการวางและจัดทำผังเมืองต้องไม่ขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริง

4.3.2.2 นายอำพล สุทธิเพียร ตำแหน่งผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการบริษัทตรีมเวลล์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบึงยี่โก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี นายอำพล เป็นพนักงานของบริษัทตรีมเวลล์ เข้าทำงานได้ประมาณ 2 ปี ได้ให้ข้อมูลจากการเข้าทำงานในบริษัทฯ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับคลองรังสิต เพราะอำเภอธัญบุรีได้จัดให้มีโครงการ คลองสวย น้ำใส และขอความร่วมมือไปยังบริษัท 4 ทางบริษัทได้ให้ความร่วมมือด้วยเป็นอย่างดี ข้อคิดเห็นของนายอำพล จึงเป็นความคิดเห็นที่ได้พบอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งพอสรุปการให้ข้อมูลว่า การที่คลองรังสิตเปลี่ยนสภาพไปจากเดิมมีสาเหตุ

ประการแรก มาจากการพัฒนาของชุมชนเอง ซึ่งชุมชนเหล่านี้เป็นผู้ก่อให้เกิดน้ำเสียเนื่องจากการซักผ้า อาบน้ำและขับถ่ายสิ่งสกปรกลงไปในแม่น้ำลำคลอง แต่การกระทำดังกล่าวไม่อาจถือได้ว่าเป็นความผิดเพราะนั่นคือวิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่เดิมซึ่งในสมัยก่อนไม่มีใครบอกว่าเป็นสิ่งที่ผิดและไม่ดี ทำให้คนไม่เห็นความสำคัญของคลองและเขาเหล่านั้นไม่คิดว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทำลายแต่เป็นวิถีชีวิตปกติ ปัจจุบันมีการสื่อสารที่ดีคนเริ่มเข้าใจมากขึ้นแต่ก็ขาดทางเลือก ดังนั้นภาครัฐต้องการปรับปรุงจำเป็นต้องหาสิ่งมารองรับ เช่นถ้าไม่ให้คนปล่อยน้ำเสียลงคลองก็ควรมีการจัดทำท่อระบายน้ำเสียอย่างทั่วถึงพร้อมระบบบำบัดก่อนปล่อยน้ำลงคลอง ส่วนโรงงานและหมู่บ้านจัดสรรก่อให้เกิดน้ำเสียน้อย

ประการที่สอง การตัดถนนเรียบคลองมีผลทำให้ทัศนียภาพเปลี่ยนแปลงไป

ประการที่สาม การมีเรือเอี่ยมจิ้งที่เปรียบเหมือนร้านอาหารมาจอดประจำในคลองทำให้เสียทัศนียภาพการจะให้มีความสวยงามเรือมาขายในคลองต้องดูวัตถุประสงค์หากต้องการให้เป็นเอกลักษณ์ของรังสิตก็ควรกลับไปใช้เรือพายเหมือนเดิม พายเรือมาขายมีท่าเรือให้จอดรับประทานแต่ที่สำคัญต้องถูกสุขลักษณะ แต่ถ้าจะจัดตั้งเป็นร้านอาหารก็ควรมีการจัดระเบียบให้ดี เห็นด้วยกับการให้เรือก๋วยเตี๋ยวย้ายไปอยู่ที่อื่นเพราะผู้ประกอบการก็สามารถอยู่ได้ เกิดความเป็นระเบียบ สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคม ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าก๋วยเตี๋ยวเรือก่อให้เกิดน้ำเสียเพียงแต่มีความเป็นไปได้เท่านั้น สรุปโดยรวมยังเห็นว่าคลองรังสิต

ในปัจจุบันยังมีสภาพดี เท่าที่พบชุมชนไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมากนัก ประชาชนยังใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับคลอง ยังเห็นการเก็บผัก หาลา ยังมีเรือพายแต่ไม่มากนัก ไม่ค่อยทราบข้อมูลเกี่ยวกับโรงงานอุตสาหกรรม แต่ก็รู้สึกว่ามีจำนวนโรงงานยังมีไม่มาก นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มว่าจะย้ายไปตั้งที่อื่น ความเจริญในทุ่งรังสิตน่าจะเกิดจากการลงทุนอสังหาริมทรัพย์ในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูมีผลทำให้เกิดสาธารณูปโภค สาธารณูปการตามมา ไม่ใช่เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูคนมีเงิน นักพัฒนาที่ดินกว้านซื้อที่ดินด้วยเล็งเห็นผลกำไรประกอบกับความต้องการที่อยู่อาศัยใกล้เมืองที่มีราคาถูก ทำให้ชุมชนขยายตัวเกิดการค้าและบริการมากมาย สำหรับการที่ดินมีราคาแพงไม่น่ามีผลมาจากโรงงาน แต่น่าจะมาจากสภาพเศรษฐกิจ ความต้องการซื้อ และความต้องการขาย

ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต ไม่ทราบว่ามีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูหรือไม่ สำหรับตรีเมวิลล์เองให้ความร่วมมือโดยการดูแลระบบบำบัดน้ำเสียของตนเองไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลอง นอกจากนั้นยังให้ความร่วมมือเมื่อภาครัฐต้องการเช่น ช่วยรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มลูกค้าอนุรักษ์และพัฒนาคลอง สำหรับภาครัฐ ควรหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและเข้าไปดูแลแก้ไขให้ถูกต้องโดยขอความร่วมมือจากทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และชุมชน เช่นจะมีแนวทางอย่างไรถ้าห้ามไม่ให้ทิ้งขยะ ชักผ้าในคลอง

การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่ดีทำให้ชุมชนมีงานทำ คนไม่ต้องจากบ้านไปทำงานไกล แต่โรงงานต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามควรให้โรงงานตั้งอยู่เป็นที่ที่เป็นทางและควรมีมาตรการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต ไม่ทราบว่ามีภาคเอกชนเข้ามาร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูหรือไม่ สำหรับตรีเมวิลล์เองให้ความร่วมมือโดยการดูแลระบบบำบัดน้ำเสียของตนเองไม่ปล่อยน้ำเสียลงคลอง นอกจากนั้นยังให้ความร่วมมือเมื่อภาครัฐต้องการเช่น ช่วยรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มลูกค้าอนุรักษ์และพัฒนาคลอง สำหรับภาครัฐ ควรหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและเข้าไปดูแลแก้ไขให้ถูกต้องโดยขอความร่วมมือจากทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และชุมชน เช่นจะมีแนวทางอย่างไรถ้าห้ามไม่ให้ทิ้งขยะ ชักผ้าในคลอง

การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่ดีทำให้ชุมชนมีงานทำ คนไม่ต้องจากบ้านไปทำงานไกล แต่โรงงานต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามควรให้โรงงานตั้งอยู่เป็นที่ที่เป็นทางและควรมีมาตรการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

## บทที่ 5

### สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาสภาพแวดล้อมปัจจุบันของชุมชนริมคลองรังสิต การเปลี่ยนแปลงลักษณะของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมของชุมชนริมคลองรังสิต ช่วงเวลาที่ใช้เป็นข้อมูลเพื่อทำการศึกษาใช้ระยะเวลาประมาณ 20 ปี ย้อนหลังจากปี 2542 ในการสรุปครั้งนี้ ได้เสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 บทสรุปเนื้อหาการศึกษาเชิงปริมาณจากหัวหน้าครัวเรือน ส่วนที่ 2 บทสรุปเนื้อหาการศึกษาเชิงคุณภาพจากผู้นำชุมชน ส่วนที่ 3 สรุปและข้อเสนอแนะ

#### 5.1 ส่วนที่ 1 สรุปเนื้อหาการศึกษาเชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บตัวอย่างหัวหน้าครัวเรือนจาก 15 หมู่บ้านของตำบลประชาธิปัตย์ ตำบลบึงยี่โถ ตำบลรังสิต และตำบลลำผักกูด อำเภอธัญบุรี รวม 200 ครัวเรือน โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้ที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในพื้นที่เกินกว่า 10 ปีขึ้นไปได้ผลสรุปดังนี้ คือ

5.1.1 ขอบเขตการศึกษา พื้นที่การศึกษาใช้พื้นที่ริมคลองรังสิตตั้งแต่คลอง 1 ถึงคลอง 7 รัศมี 500 เมตรจากริมคลอง ครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 200 ครัวเรือน กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีอายุระหว่าง 41-60 ปี อาศัยอยู่ริมคลอง 41-60 ปี มากที่สุด เป็นผู้อยู่ในพื้นที่มานาน พอที่จะรับรู้เรื่องความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้ดี ส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจความรู้เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคลองรังสิต จะทราบเฉพาะข้อมูลปัจจุบัน แต่ถ้าถามเรื่องสภาพแวดล้อมอดีตกับปัจจุบัน ได้รับคำตอบว่าในอดีตนำน้ำในคลองมาใช้เพื่อการอุปโภค บริโภคได้ มีทางคมนาคมทางน้ำที่สะดวก ธรรมชาติริมคลองสวยงาม น้ำคลองใสสะอาด สามารถประกอบอาชีพในคลองได้ ปัจจุบันต้องการให้รัฐฟื้นฟูคลองโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ติดตามตรวจโรงงานอุตสาหกรรมให้ปฏิบัติตามกฎหมาย และบังคับใช้กฎหมายกับสิ่งปลูกสร้างริมคลอง

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่ได้ปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้ดีกว่าเดิม ส่วนผู้ที่ต้องไปหาที่อยู่อาศัยใหม่ตอบว่าพื้นที่คับแคบลง ไม่มีเงินไปซื้อที่อยู่ใหม่ ค่าขายลำบาก การเปลี่ยนแปลงอาชีพมีไม่มากนัก การสมัครเข้าทำงานในโรงงานไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะต้องมีการคัดเลือกคุณสมบัติของผู้เข้าทำงาน ถ้าเป็นสถานที่ศึกษาจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการพัฒนาเนื่องจากขณะนี้ มีสถานบันการศึกษาให้บุตรหลานได้เลือกศึกษาต่อทุกระดับ การเดินทางสะดวกมีรถยนต์โดยสารหลายประเภทให้เลือกใช้

5.1.3 แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค ก่อนปี พ.ศ.2525 ชาวบ้านเกือบทั้งหมดใช้น้ำคลองกับกิจกรรมในครัวเรือน เพราะการหมุนเวียนถ่ายเทน้ำเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ จำนวนประชาชนมีไม่มาก ปัจจุบันคุณภาพน้ำในคลองมีคุณภาพต่ำลง แต่มีผู้อาศัยอยู่ริมคลองร้อยละ 52.0 ไม่มีทางเลือกอื่นจำเป็นต้องใช้น้ำในคลอง เพื่อการหุงต้ม ซักล้าง ทำความสะอาดบ้านเรือน รดน้ำต้นไม้ เพราะน้ำประปา/บาดาลยังมีใช้ไม่ถึง และอีกสาเหตุหนึ่งเพราะบ้านเรือนปลูกติดริมคลอง ลูกค้าเขตชลประทาน ส่วนแหล่งน้ำเพื่อ

การบริโภค ในอดีตชาวบ้านริมคลองจะใช้น้ำคลองมากักในภาชนะเก็บไว้ระยะหนึ่ง สามารถนำมาดื่มกินได้ ในกรณีที่ น้ำฝนที่กักเก็บไว้หมดลง แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ซื้อน้ำดื่ม รองน้ำฝนเก็บไว้ปรุงอาหารในครัวเรือน

5.1.4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทุ่งรังสิตมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จากการใช้ที่ดินเกือบทั้งทุ่งรังสิตปลูกข้าวซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญในอดีต ชาวนาที่ยังยากจนอยู่ ต่อมาเปลี่ยนแปลงเป็นการทำสวนเป็นการเพาะปลูกเชิงเศรษฐกิจ ชาวสวนก็ไม่ใช่ชาวนาทุ่งรังสิต เพราะชาวนาไม่มีความชำนาญการทำสวน เจ้าของที่นาบางส่วนยินดีให้ชาวสวนเช่าทำสวนเพราะค่าเช่าได้มากกว่าค่าเช่าทำนา การทำสวนระยะเริ่มแรกมีผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ เพราะดินที่อุดมสมบูรณ์ ไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีมากนัก ระยะต่อมาเปลี่ยนมาปลูกส้มเขียวหวาน ส้มรังสิตจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับแนวหน้าของชาวอำเภอธัญบุรี อำเภอคลองหลวง และอำเภอหนองเสือ ระยะต่อมาอยู่ในช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟู มีนักลงทุนเริ่มเข้ามาซื้อที่ดินสร้างโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรร เพราะราคาที่ดินของทุ่งรังสิตเมื่อเทียบกับที่อื่นราคาไม่แพง การคมนาคมขนส่งสะดวกใกล้กรุงเทพฯ ใกล้สนามบินดอนเมือง ประชาชนย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยทั้งมาซื้อ มาเช่า และปลูกที่อยู่อาศัยรुकค้าคลองรังสิตที่อยู่ในความดูแลของชลประทานรังสิตได้ ปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้สภาพแวดล้อมของทุ่งรังสิตเปลี่ยนแปลงไป พอสรุปได้ดังนี้

1) ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ในอดีตมีปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่น้อยมาก (ร้อยละ 3.0) เช่น ปัญหาขยะ น้ำเน่าเสีย ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมมีมากขึ้นร้อยละ 93.5 ที่ระบุได้ คือ ปัญหา น้ำเน่าเสีย ร้อยละ 68.3 คิดว่ามาจากโรงงานอุตสาหกรรม น้ำเสียจากบ้านเรือนที่อยู่ริมคลอง และ ปัญหาอากาศเป็นพิษ ร้อยละ 16.4 รัฐต้องเข้ามาดูแลหามาตรการแก้ไขต่อไป

2) ผลกระทบระดับครัวเรือน ครัวเรือนตัวอย่าง ร้อยละ 11.0 ตอบว่ามีผลกระทบต่ออาชีพ คือต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพ ร้อยละ 8.5 ไม่มีงานทำ ค่าขายไม่ดี รายได้ลดลง แต่มีครัวเรือนที่ตอบว่ามีผลกระทบทางบวก คือมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 21.0 แต่ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 33.5 เรื่องสุขภาพอนามัย ร้อยละ 40.0 คิดว่ามีผลกระทบจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในพื้นที่ การพัฒนาในทุกๆ ด้านอาจทำให้ร่างกายอ่อนแอได้ สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ร้อยละ 68.5 ตอบว่าเสื่อมโทรมสกปรกไม่น่าอยู่ รัฐบาลน่าจะเข้ามาช่วยให้คำแนะนำ ดูแล มีวิธีการกำจัดสิ่งสกปรกออกไปให้ได้ โดยให้คนในชุมชนช่วยกันดูแลอย่างจริงจัง การเดินทางสะดวกรวดเร็วมีทางเลือกมากขึ้น แต่จะมีช่วงการจราจรคับคั่งบางเวลา เช่น ตอนเช้าจะไปทำงาน และเลิกงานเวลาเย็น มีเป็นส่วนน้อย การใช้ประโยชน์จากคลองรังสิต ปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตได้รับผลกระทบด้านลบอยู่ไม่น้อย คิดเป็นร้อยละ 76.0 โดยแบ่งออกเป็นคำตอบว่าใช้ไม่ได้ ร้อยละ 55.5 ในกรณีนี้แม้ต้องการจะใช้ก็ใช้ไม่ได้ และร้อยละ 20.5 ตอบว่าไม่ได้ใช้ เพราะไปใช้ทางอื่นแทน

สรุปภาพรวมการให้สัมภาษณ์ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อครอบครัว ร้อยละ 11.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบว่ามีผลกระทบ ร้อยละ 89.0

3) ผลกระทบระดับชุมชน ผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ ทำให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น พื้นที่คับแคบลง ไม่เหมือนเมื่อก่อน แต่มีผลดีกับการประกอบอาชีพทำให้คนมีงาน



ทำมากขึ้นรายได้ดีขึ้น ส่วนเรื่องการเจ็บป่วย ไม่รู้สาเหตุว่ามาจากการพัฒนาพื้นที่เป็นอุตสาหกรรมหรือไม่ เพราะชุมชนอยู่ห่างโรงงาน การคมนาคมในชุมชนมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น คริวเรือนเกือบทั้งหมดตอบว่าไม่วิตกกังวลเรื่องเส้นทางคมนาคมเลย ส่วนเรื่องการใช้ประโยชน์จากคลองในสภาพปัจจุบัน ที่ยังใช้ประโยชน์จากคลองมีเป็นส่วนน้อย (ร้อยละ 11.0) ทั้งนี้เพราะมีน้ำประปาใช้แล้ว สำหรับวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านริมคลองรังสิตในปัจจุบันยังจัดทำอยู่ตามเทศกาลไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน

สรุปภาพรวมการให้สัมภาษณ์ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อชุมชน ร้อยละ 15.0 ตอบว่าไม่มีผลกระทบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ร้อยละ 35.0 ตอบว่ามีผลกระทบปานกลาง

4) ผลกระทบต่อคลองรังสิต สรุปได้ว่า มีผลกระทบทางลบอยู่มาก ร้อยละ 67.0 เพราะผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ขาดการควบคุมปล่อยน้ำเสียที่ยังไม่ได้บำบัดให้ถูกต้องลงคลอง รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำที่ดินริมคลอง เช่น ชุมชนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้านค้า กว๊านเตี้ยเรือ สร้างห้องน้ำลงไปในคลอง ปล่อยน้ำเสียลงคลอง ทำให้น้ำมีสีคล้ำ ส่งกลิ่นเหม็น มีขยะลอยอยู่ทั่วไป การปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ก็เป็นสาเหตุให้น้ำเสียด้วยเหมือนกัน ส่วนผู้ที่ตอบว่าไม่มีผลกระทบ ร้อยละ 33.0 เพราะไม่ได้สนใจที่จะใช้ประโยชน์จากคลองรังสิตแล้ว สำหรับเรื่องวัชพืช เช่น ผักตบชวา ปัจจุบันได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชลประทานรังสิตได้ จากฝ่ายปกครอง ของอำเภอธัญบุรี เข้ามาดูแลรักษาทำความสะอาดคลองโดยนำเครื่องจักรกลมากำจัดผักตบชวาขึ้นไปที่ทำปุ๋ยหมักให้กับเกษตรกร จึงทำให้สภาพของคลองดีขึ้น พอดีจะใช้สัญจรไปมาได้ ประชาชนใช้น้ำจากคลองรังสิตได้บ้าง แต่ยังมีวัชพืชกีดขวางคลองอยู่บ้างเพราะการกำจัดไม่ทัน ทำให้ดูไม่สวยงามกรุงรัง

ผลสรุปภาพรวมของหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่างเกี่ยวกับการค้าขายบริเวณริมคลองรังสิต ตอบว่ามีผลกระทบร้อยละ 92.5 ไม่มีผลกระทบร้อยละ 7.5

## 5.2 ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้นำชุมชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตดั้งเดิม เป็นผู้นำชุมชน ที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตตั้งแต่บรรพบุรุษ และมีบางท่านที่ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่จะต้องรับผิดชอบดูแลคลองรังสิต นอกจากนั้นยังมีผู้สูงอายุในชุมชน ทราบความเป็นมาดั้งเดิมของคลองรังสิต และผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตแต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลคลองรังสิต

5.2.1 ผู้นำชุมชนที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ ผู้นำชุมชนกลุ่มนี้บางท่านได้รับการดำรงตำแหน่งที่จะต้องรับผิดชอบดูแลคลองรังสิตด้วย ผู้ศึกษาได้ขอทราบข้อมูลโดยใช้แนวทางการพูดคุย สัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างครบถ้วน พบว่า

ผลจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้พื้นที่ทุ่งรังสิตถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะแก่การเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องจากที่ดินมีราคาไม่สูงมากนัก สิ่งเหล่านี้

นี้มีผลทำให้ชุมชนมีการขยายตัว เกิดโรงงานและหมู่บ้านจัดสรรมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความเจริญก็ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมเช่นกัน ในยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูการพัฒนาเน้นไปที่ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยลดบทบาทลงจนทำให้พื้นที่เกษตรกรรมหายไป สภาพชีวิตและสังคมของคนเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนา เกิดปัญหาต่างๆ มากมายทั้งปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาสังคมและที่ร้ายแรงคือปัญหายาเสพติด ต่อมายุคเศรษฐกิจตกต่ำ โรงงานปิดตัวลงทำให้เกิดการว่างงาน ความเจริญของรังสิตมิได้เกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากการที่รังสิตมีการคมนาคมที่สะดวกมีเส้นทางผ่านหลายสาย ถนนสภาพดี การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย ผลเสียคือสิ่งแวดล้อมเสีย คนต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นผู้ไม่มีเงินซื้อต้องบุกรุกที่ริมคลอง ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ปัจจุบันผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทุ่งรังสิตย้ายมาจากทุกภาคของประเทศ มีประชากรแฝงที่ไม่มีทะเบียนบ้านเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐจัดเตรียมสาธารณูปโภค สาธารณูปการ อย่างไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ซึ่งเป็นภาระหนักและต้องใช้งบประมาณมาก ก่อให้เกิดปัญหาที่ภาครัฐจำเป็นต้องหาทางแก้ไข สาเหตุที่ย้ายเข้ามาเนื่องจากความต้องการที่อยู่อาศัยราคาถูก อยู่ไม่ไกลจากแหล่งงาน และต้องการเข้ามาหางานทำ ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความเจริญของรังสิตจึงไม่ได้เกิดจากการมีโรงงานแต่เพียงอย่างเดียว การเพิ่มจำนวนของหมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งภาวะเศรษฐกิจบังคับให้ผู้ที่มียาได้น้อยบุกรุกที่ริมคลองทำให้บ้านริมคลองหนาแน่นกว่าอดีต คลองกลายเป็นที่ระบายน้ำเสียของชุมชนหมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม รวมไปถึงสารเคมีที่ตกค้างในดิน มีผลทำให้น้ำในคลองรังสิตเน่าเสีย

1) ผลกระทบทางด้านสังคม การพัฒนาเชิงกายภาพของพื้นที่ การมีอุตสาหกรรมเป็นตัวนำทำให้เกิดสภาวะเกี่ยวเนื่องตามมาในพื้นที่ การมีโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานใหม่ ชุมชนมีการขยายตัว มีคนแปลกหน้าเข้ามาอยู่อาศัย ผลของการพัฒนา เดิมประชาชนเคยใช้ชีวิตอยู่ในภาคเกษตรกรรมมีเวลาดูแล อบรม เลี้ยงดูบุตรหลาน แต่ภาคเกษตรไม่อาจสร้างรายได้ที่แน่นอนให้แก่ครอบครัวได้ อีกทั้งผลผลิตมีราคาตกต่ำในขณะที่ต้นทุนสูง การทำเกษตรไม่ได้ผล แต่การเข้ามาทำงานในโรงงานถึงแม้ว่าจะมีรายได้ที่แน่นอนก็มีผลทำให้ไม่มีเวลาอยู่กับครอบครัวเนื่องจากต้องทำงานเป็นกะ หรือต้องทำงานล่วงเวลาเพื่อให้มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว ทำให้วิถีชีวิตของครอบครัวต้องเปลี่ยนแปลงไป จากสภาพชีวิตและสังคมเดิมเปลี่ยนไปตามการพัฒนา มีการรวมตัวทางสังคมต่ำ ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นทั้งปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาสังคมและที่ร้ายแรงคือปัญหายาเสพติด ปัจจุบันจังหวัดปทุมธานีเป็น 1 ใน 13 จังหวัดที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มของจังหวัดที่มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับรุนแรง คือเป็นทั้งพื้นที่การผลิต การค้า การแพร่ระบาด และการลักลอบการนำเข้าและการลักลอบการส่งออก มีการขยายตัวการใช้สารเสพติดไปสู่ กลุ่มต่างๆ อย่างรวดเร็ว ระดับอายุของผู้ใช้สารเสพติดมีแนวโน้มอายุจะลดลงเรื่อยๆ และมีแหล่งมั่วสุมเสพยาเสพติดสาเหตุประการหนึ่งที่จังหวัดปทุมธานีถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้ เนื่องจากสภาพที่ตั้งของจังหวัดที่มีการคมนาคมสะดวก

2) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ก่อให้เกิดผลดีคือทำให้เศรษฐกิจดีเกิดกาพัฒนาสูง นอกจากนั้นราคาที่ดิน

ที่สูงเป็นตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่ดี แต่คนพื้นที่ไม่มีอำนาจซื้อ การที่ที่ดินมีราคาสูงขึ้นก่อให้เกิดผลดีคือทำให้จังหวัดปทุมธานีมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2542 ปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจดีเป็นอันดับ 2 ของประเทศ จนถึงปัจจุบันปทุมธานีเป็นศูนย์รวมความเจริญ นอกจากนั้นยังเป็นศูนย์กลางการค้าขายสินค้าเกษตร เป็นเมืองอุตสาหกรรมเนื่องจากมีนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ เป็นเมืองการศึกษาเนื่องจากเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง การมีโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้คนในพื้นที่ คนรุ่นใหม่ไม่ทำเกษตรแล้วเนื่องจากได้รับการศึกษามากขึ้นมีช่องทางเลือกอาชีพมากขึ้น จะเห็นได้ว่าคนบางกลุ่มได้ประโยชน์จากการพัฒนาที่ดิน ชายที่ดินผู้มีการศึกษามีความรู้ตามที่ผู้ประกอบการต้องการก็จะได้ทำงานในอัตราเงินเดือนที่น่าพอใจ และไม่ต้องเดินทางไปทำงานไกลบ้าน ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ส่วนผลเสียเชิงเศรษฐกิจของคนในชุมชนเนื่องจากคนบางกลุ่มไม่สามารถจะพัฒนาตามความเจริญและภาวะเศรษฐกิจได้ทัน เช่น เมื่อที่ดินมีราคาแพงไม่สามารถซื้อที่อยู่อาศัยได้ ในที่สุดต้องปลูกสิ่งก่อสร้างรुक้าคลอง ขาดความรู้ไม่มีทักษะในการทำงานตามผู้ประกอบการต้องการ จึงทำให้ว่างงานเพราะงานภาคเกษตรมีน้อยลง จะไปทำงานภาคอุตสาหกรรมก็ทำไม่ได้ นอกจากนั้นค่าครองชีพบริเวณพื้นที่อุตสาหกรรมจะสูงกว่าพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้รายรับไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งทำให้มีผลกระทบมาถึงครอบครัวด้วย

3) ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลเสียคือมีปัญหาสิ่งแวดล้อม น้ำเป็นปัจจัยหลักของชุมชนริมคลองรังสิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พื้นที่ทุ่งรังสิตรวม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา อำเภอลองหลวงและอำเภอหนองเสือ มีน้ำที่กักเก็บไว้ในคลองรังสิตประมาณ 1.6 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแล้วยังใช้เพื่อการอุปโภค-บริโภค ช่วยบรรเทาอุทกภัยให้แก่พื้นที่เพาะปลูกในบริเวณทุ่งรังสิตเพิ่มประสิทธิภาพในการคมนาคมทางน้ำทำให้สามารถใช้คลองเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำได้ตลอดคลองและตลอดปีลด การเกิดมลภาวะมลพิษในน้ำเนื่องจากมีน้ำไหลอย่างสม่ำเสมอทำให้มีออกซิเจนในน้ำตลอดเวลา ปัจจุบันน้ำในคลองรังสิตเน่าเสียนับเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมอันดับ 1 ซึ่งพอจะประมวลเหตุของน้ำเน่าเสียในคลองรังสิต ได้ดังนี้ พื้นที่ทุ่งรังสิตเดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตรกรรม น้ำสามารถไหลเชื่อมโยงได้ตลอดคลองอย่างครบวงจร แต่เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ทุ่งรังสิตทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ บ้านจัดสรรเกิดขึ้นมากมาย ภาวะเศรษฐกิจบังคับให้ผู้ที่มีรายได้น้อยบุกเบิกที่ริมคลองทำให้บ้านริมคลองหนาแน่นกว่าอดีต ผู้ประกอบการบางรายไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่คลอง ในที่สุดคลองกลายเป็นที่ระบายน้ำเสียของชุมชน หมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม รวมไปถึงสารเคมีจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ตกค้างในดิน ทุกกรณีทีกล่าวมาเป็นเหตุให้น้ำในคลองรังสิตเน่าเสีย และเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรม และชุมชนหนาแน่น (บริเวณคลอง 1-คลอง 5) ปัจจุบันสภาพน้ำในคลองรังสิตดีขึ้น เพราะจังหวัดปทุมธานีมีนโยบายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในพื้นที่จัดการคลองให้เป็นคลองสวยน้ำใส เพื่อเฉลิมฉลองร้อยปีคลองรังสิต และให้ปฏิบัติต่อไป นอกจากนี้ยังมีปัญหามลพิษทางอากาศที่เกิดจากการเผาของ บางโครงการยกเลิกการก่อสร้างหมู่บ้านสะพานยัง

สร้างไม่เสร็จ ผู้รับเหมาทั้งงาน นับว่าเป็นภาระหนักของภาครัฐที่จะต้องดำเนินการ ซึ่งความจริงแล้วต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าของหมู่บ้าน/ผู้รับเหมาแต่ขณะนี้ยกเลิกโครงการไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ทำให้ทัศนียภาพของคลองเสียไป กว้างเตี้ยวเรือในคลองแต่เดิมเป็นเรือพาย ต่อมาปี 2539 เริ่มมีเรือเอี่ยมจุนเข้ามาจอดขาย ไม่มีการขออนุญาต กว้างเตี้ยวเรือริมคลองก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด ปัจจุบันให้ย้ายไปอยู่ที่อื่นเพื่อแก้ไขปัญหาการปล่อยน้ำเสียลงคลอง การทำให้ทัศนียภาพของคลองต้องเสียไป การลดปัญหาการจราจร อย่างไรก็ตามการมีโรงงานอุตสาหกรรม การค้าขายยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ ทำให้ความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

5.2.2 ผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิตแต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ การดูแลรักษาคลองรังสิต

ผู้นำชุมชนที่ไม่มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอาศัยอยู่ริมคลองรังสิต แต่มีหน้าที่เกี่ยวข้องที่จะต้องดูแลรักษาคลองรังสิต ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ได้แสดงความคิดเห็นโดยสรุปว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้คนมีงานทำมากขึ้น แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ คลองรังสิตในสมัยก่อนมีสภาพแตกต่างจากปัจจุบันเป็นอย่างมาก แต่เดิมน้ำใสไหลเวียนถ่ายเทดี นอกจากจะใช้เพื่อการอุปโภคแล้วยังสามารถใช้บริโภคได้ อีกทั้งสิ้นในน้ำยังสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนที่อาศัยอยู่ในทุ่งรังสิตได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นคลองยังมีไว้เพื่อการสัญจร และการประกอบอาชีพ

ผู้นำชุมชนฯ แสดงความคิดเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่มาจากชุมชนเอง ชุมชนเป็นผู้ก่อให้เกิดน้ำเสียเนื่องจากการซักผ้า อาบน้ำและขับถ่ายสิ่งสกปรกลงไปในแม่น้ำลำคลอง แต่การกระทำดังกล่าวไม่อาจถือได้ว่าเป็นความผิด เพราะนั่นคือวิถีชีวิตที่ดำเนินมาแต่เดิม ซึ่งในสมัยก่อนไม่มีใครบอกว่าเป็นสิ่งที่ผิดและไม่ดี ทำให้คนไม่เห็นความสำคัญของคลองและเขาเหล่านั้นไม่คิดว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทำลาย แต่เป็นวิถีชีวิตปกติ ปัจจุบันมีการสื่อสารที่ดีคนเริ่มเข้าใจมากขึ้น แต่ก็ขาดทางเลือก ดังนั้นภาครัฐต้องการปรับปรุงจำเป็นต้องหาสิ่งมารองรับ เช่น ถ้าไม่ให้คนปล่อยน้ำเสียลงคลองก็ควรมีการจัดทำท่อระบายน้ำเสียอย่างทั่วถึง พร้อมระบบบำบัดก่อนปล่อยน้ำลงคลอง ปัญหาจากการประกอบอาชีพของเกษตรกรยังมีอยู่บ้าง เป็นปัญหาที่เกิดจากยาฆ่าแมลงของผู้ประกอบการสวนส้ม ปัญหาที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาน้ำเสีย กลิ่นเหม็นรบกวนบ้างเล็กน้อย สำหรับปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองรังสิตเริ่มมีปัญหาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา แต่ทางการก็มีการ ควบคุมและแก้ไข จนทำให้ปัญหาเบาบางลง การมีโรงงานอุตสาหกรรมอาจเป็นเพียงเหตุผลหนึ่งที่ส่งผลให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการที่ที่ดินมีราคาสูงขึ้นก่อให้เกิดผลดีทำให้คนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องย้ายที่อยู่เนื่องจากเจ้าของที่ดินขายที่ดิน คนมีอำนาจซื้อมาจากที่อื่น เมื่อมีคนจากที่อื่นมาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้นเป็นสาเหตุก่อให้เกิดปัญหาตามมา สภาพชีวิตกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมตัวทางสังคมมีน้อย

การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นแต่ไม่อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวที่สร้างความเจริญให้กับรังสิต การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่สร้างความ

เจริญให้แก่ทุ่งรังสิต โดยเฉพาะมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ถนนที่ทำให้ทุ่งรังสิตเกิดความเจริญอย่างเห็นในปัจจุบัน แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทำให้คลองรังสิตในสมัยก่อนมีสภาพแตกต่างจากปัจจุบันเป็นอย่างมาก ปัญหาน้ำเสียที่โรงงานทอผ้าปล่อยออกมาทำให้ผู้ที่อาศัยอยู่ริมคลองขาดน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค ปัญหาฝุ่นละอองที่เกิดจากโรงสีข้าวก็เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข ปัญหาจากการเกษตรไม่มีเนื่องจากปัจจุบันพื้นที่เกษตรมีน้อย ปัญหาจากการประกอบอุตสาหกรรม ได้แก่ ปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานไม้ขีดและโรงงานทอผ้าทำให้น้ำคลองรังสิตเน่า ส่งกลิ่นเหม็นใช้ประโยชน์ไม่ได้

### 5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้ผลจากการศึกษาโครงการ การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อชุมชน ริมคลองรังสิต สามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการวางแผนงานที่จะนำไปเป็นกลยุทธ์ในการจัดการคลองรังสิตให้สมกับเป็นคลองที่เคยใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่มาในอดีต

มาตรการระยะสั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมทางหลวง กรมชลประทาน กรมเจ้าท่า หน่วยงานท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ จังหวัด ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันปฏิบัติตามนโยบายที่จังหวัดได้จัดทำไว้แล้วอย่างจริงจัง

1) จัดให้มี Buffer Zone ริมคลองป้องกันการรुकล้าที่ริมคลอง ให้ดำเนินการอย่างเคร่งครัด จัดทำแนวริมคลองที่ยังไม่มีบ้านรुकล้าที่ดินชลประทานก่อน ส่วนที่ผิดกฎหมายรีบดำเนินการไปตามขั้นตอน

2) ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานด้านการอนุรักษ์คลอง มีการบังคับใช้กฎหมายให้ถูกต้อง มีบทลงโทษตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด ถ้ายังฝ่าฝืนต้องเพิ่มบทลงโทษทางกฎหมายด้วย

3) ภาครัฐต้องให้ความสนใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใช้ประโยชน์จากคลอง พัฒนาคลองให้สะอาด ใช้น้ำคลองเพื่อกิจกรรมในครอบครัวได้ ให้คนมีความรู้สึกว่าต้องพึ่งพาอาศัยน้ำในลำคลอง เพื่อยังชีพ คนก็จะเห็นความสำคัญของคลอง พร้อมทั้งจะดูแลรักษา โดยไม่ต้องให้ใครมาบอก

4) ขุดลอกคลองให้ลึก นำพันธ์ปลา กุ้ง มาปล่อยเป็นจำนวนมาก แต่ต้องควบคุมการจับปลา กุ้งตามฤดูกาล คนในชุมชนสามารถทำประมงเล็กๆ ที่นำปลาเป็นอาหารเลี้ยงดูครอบครัวได้ จะทำให้ได้แนวร่วมจากประชาชนช่วยกันดูแลรักษาคลองให้สะอาดได้

มาตรการระยะยาว ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม ทำอย่างไรให้คลองรังสิตเป็นคลองน่าอยู่ มีธรรมชาติสวยงาม ข้อเสนอแนะนี้จะไม่สามารถปฏิบัติได้ในระยะสั้นแต่ต้องมีการเริ่มต้นจึงขอเสนอแนวทางการระยะยาว

1) จัดแบ่งพื้นที่ในแต่ละประเภทให้ชัดเจน พื้นที่อุตสาหกรรม ต้องมี Buffer Zone เป็นตัวกั้นไม่ให้ชุมชนรुकล้าเข้ามาอยู่ใกล้พื้นที่ที่จัดไว้เพื่ออุตสาหกรรม จัดพื้นที่อยู่อาศัย และมีพื้นที่สีเขียว นอกจากทำให้การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างเหมาะสมและถูกต้องแล้วยังทำให้ภูมิทัศน์ที่ดี

2) ควรให้ภาครัฐ เอกชน ประชาชนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของคลอง ใช้ชีวิตผูกสัมพันธ์กับลำน้ำสายนี้ ควรทำอย่างสม่ำเสมอและระยะยาว ตามที่จังหวัดมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำ มีโครงการที่จะจัดภูมิทัศน์คลองให้สวยงามเหมาะแก่การล่องเรือเที่ยวอยู่แล้ว

บรรณานุกรม



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## บรรณานุกรม



การพัฒนาชุมชน,กรม. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย,2527.  
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการ  
ศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก กรณีศึกษา : มาบตาพุด จังหวัดระยอง.กองวิจัย  
การศึกษา,สำนักงานกฤษฎมนตรี,2533.

เงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, บริษัท. การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทย. ม.ท.ป. :ม.ป.พ.,  
2534.

จดหมายเหตุแห่งชาติ,กอง. เอกสาร ร.5/1 น.3.2/24 จดหมายเหตุเรื่องสร้างเมืองรัษฎาบุรี พ.ศ. 2445  
..... . เอกสาร ร.5 กษ. 3.1/2 รายงานเสนาบดีสภา วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2452  
กรมหลวงดำรงทรงอธิบาย.

เจลิยว ฤกษ์จุพิมิล. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

ณรงค์ ณ เชียงใหม่. คู่มือแนะนำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โอเดียน, 2543.

ธนพรรณ สุนทร. การศึกษาผลกระทบสภาพเศรษฐกิจ - สังคม อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง  
สภาวะแวดล้อมบริเวณเขตอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี. สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

..... "สี่ศรี เล่าเรื่อง สีสันคลองรังสิต," จุลสารสภาวะแวดล้อม. ปีที่ 13 ฉบับที่ 6 พ.ศ.  
2537.

นิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, การ. การจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมที่อยู่ใน  
ในความดูแลของนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. 2533. (อัดสำเนา)

บันลือ สุธารมณ. "การวิเคราะห์ต้นทุน/ผลประโยชน์ และสัมฤทธิ์ภาพ", เอกสารประกอบการบรรยาย  
ของวิทยาลัยการทัพเรือ, 2527.

บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ, มูลนิธิอารมณ พงพจน์. นโยบายขยายนิคมอุตสาหกรรมสู่ภูมิภาคกับผล  
กระทบต่อวิถีชีวิตและชุมชนท้องถิ่น. เอกสารประกอบการเสวนา เรื่อง "นโยบายกระจายนิคม  
อุตสาหกรรมสู่ภูมิภาคกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย" จัดโดยศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การ  
เมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการฟื้นฟูชีวิตธรรมชาติ, โครงการจัด  
การทรัพยากรที่ยั่งยืน, คณะกรรมการการณรงค์ป้องกันภัยจากสารพิษเคมี, มูลนิธิวง  
ประทีป และเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงาน ณ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย, 17 มิถุนายน 2539.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา . สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

ปราณี พันธุมสินชัย. มลพิษอุตสาหกรรมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สมาคมวิศวกรสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2537.

พนัส ทัศนียานนท์. "กฎหมายกับการอนุรักษ์และพัฒนาคลอง", เอกสารประกอบการบรรยาย ณ คณะ  
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยอาศรมความคิดเรื่องคลองในกรุงเทพมหานครและ  
ปริมณฑล, 25 กันยายน 2533.

พัฒน์ สุจำนงค์. และคนอื่นๆ. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ไทย  
วัฒนาพานิช, 2525.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, 2516.

ภาวรินทร์ น้ำทิพย์. "การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง และสุขภาพอนามัยของประชากร", จุล  
สารสภาวะแวดล้อม, ปีที่ 10 ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2534 : 11-12.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525  
(อัดสำเนา).

ร้อยปีคลองรังสิต. โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524.  
กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2524.

\_\_\_\_\_. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ :  
อักษรเจริญทัศน์, 2538.

วัชรา คลายนาคาร. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2530.

สมชัย สายสุขสวัสดิ์. ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อการปรับเปลี่ยน  
วิถีชีวิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลง  
กรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ล่มศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนสองแห่ง  
ของจังหวัดขอนแก่น : หมู่บ้านอัมพวันและหมู่บ้านคำแก่นคูณ. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคม  
ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

สิทธิพงษ์ ดิลกวนิช. "การขยายตัวของอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคน  
ท้องถิ่นในอำเภอบางพลีและอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ", นิเวศวิทยา, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2  
พ.ศ. 2537.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง คลองแนวทางการอนุรักษ์เพื่อทศวรรษนี้ ณ  
ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมใหญ่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 22 สิงหาคม 2533.

สุวัฒนา ธาดานิติ. "คลองประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน", คลอง. จัดพิมพ์โดย อาศรมความคิดเรื่องคลองใน  
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล, 2533.



สุนทรีย์ อาสะวีย์. ประวัติคลองรังสิต : การพัฒนาที่ดินและผลกระทบต่อสังคม พ.ศ.2431-2457. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2530.

อมรา พงศาพิชญ์. "วัฒนธรรมไทยและการพัฒนาอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว," วารสารสังคมศาสตร์. ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2522.

อรรถัย อาจอ่ำ. "ข้าว น้ำ ดิน ภาวะล้นสูญ : บทวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง", นิเวศวิทยา. ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2538. : 11-19.

เอี่ยมพร ทองกระจาย และ สัมพันธ์ เตชะอธิก. "ผลกระทบของอุตสาหกรรมขนบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน", สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ, ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และเพ็ญจันทร์ ประดับมุข (บรรณาธิการ). เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพฤติกรรมสุขภาพ ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.:ม.ป.พ., 2535.

แอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น, บริษัท. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2539.

อำนาจ วงศ์บัณฑิต. "กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำเสียของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล," วารสารนิติศาสตร์. 20, 3 (กันยายน 2533) : 11-13.

Anderson, Nels. Our Industrial urban civilization. London : Asia Publishing House, 1964.

Bryant, Coralie and Lewis G. White . Managing Development in the Third World. Boulder, Colorado : Westview Press, 1982.

Burdge, R.J. "The Social Impact Assessment in Western Australia at A Crossroads" . Environmental Impact Assessment Review. Vol. 7, June.

Dye, Thomas R. Understanding Public Policy. Forth edition. Englewood cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, 1981.

Zimmerman, Carle C. Siam Rural Economic Survey 1930-1931, The Bangkok Times Press, October 1931.

ภาคผนวก ก.  
รูปถ่ายสภาพคลองรังสิตอดีต-ปัจจุบัน



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



คลองรังสิตในอดีต พ.ศ. 2510



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย







## สภาพคลองรังสิต ปี 2542 - ปัจจุบัน



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ กับน้ำระหว่างคลองรังสิตกับแม่น้ำเจ้าพระยา



## จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประตูน้ำคลองซอย กั้นน้ำระหว่างคลองรังสิตกับคลองซอย (คลอง 6 วา)

คลองรังสิตกับประโชน้ำไหลอยู่ในปัจจุบัน



ที่อยู่อาศัยริมคลองรังสิต



ที่อยู่อาศัยริมคลองรังสิตกับโรงงานอุตสาหกรรม



ที่อยู่อาศัยริมคลองรังสิตกับหมู่บ้านจัดสรร



ชุมชนคลองระนองคลองรังสิต





กัวยเตี้ยวเรือวังสิตในปัจจุบัน

น้ำคองวังสิตยังใช้ค้ำคองเรือ



ถนนวังสิต - นครนายก เดิมคองวังสิต

สวนสนุกคิมเว็ลล์ ริมคองวังสิต



## สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน



สัมภาษณ์เจาะลึกกับผังเมืองจังหวัดปทุมธานี  
นางธันวดี เสียงชื่นจิตร

สนทนากับนายอำเภอธัญบุรี  
นายสุนทร รัตนวราหะ



คำบอกเล่าของชาวบ้านริมคลองรังสิต อายุ 82 ปี  
นายเสนาะ สุนทรระ

ภาคผนวก ข.  
แบบสอบตามหัวหน้าตรีเรือนตวิยง



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน

โครงการ “การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต”

พื้นที่ศึกษา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

จัดทำโดย

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

\*\*\*\*\*

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นางสาว/นาง).....นามสกุล .....

ที่อยู่บ้านเลขที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

เวลาที่ใช้ เริ่มสัมภาษณ์ ..... สัมภาษณ์เสร็จ .....

วันที่ทำการสัมภาษณ์.....

ผลการสัมภาษณ์

- บรรลุตามวัตถุประสงค์
- ไม่ครบถ้วน(ระบุเหตุผล) .....

ผู้สัมภาษณ์ .....

ผู้ตรวจ .....

คำแนะนำในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลองรังสิต

ส่วนที่ 3 การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิต

ส่วนที่ 4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน

2. ข้อกำหนดของผู้ให้สัมภาษณ์ จะต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้ที่ทราบความเป็นไปของครอบครัว อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี อาศัยอยู่ในพื้นที่รังสิต ไม่น้อยกว่า 10 ปี

คำตอบของท่าน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการศึกษาในโครงการนี้ได้

ขอให้ท่านตอบคำถามให้ครบถ้วน

**\*\*ขอขอบคุณในความร่วมมือ\*\***

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

## ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

( ) 1. หญิง ( ) 2. ชาย

2. อายุ.....ปี

3. ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน

( ) 1. หัวหน้าครัวเรือน ( ) 2. คู่สมรส  
( ) 3. บิดา/มารดา ( ) 4. บุตร/เชย/สะใภ้  
( ) 5. ญาติ ( ) 5. คนอาศัยไม่ใช่ญาติ

4. สถานภาพสมรส

( ) 1. โสด ( ) 2. แต่งงานแล้ว  
( ) 3. หย่า ( ) 4. หม้าย

5. ระดับการศึกษาสูงสุด

( ) 1. ประถม ( ) 2. มัธยม  
( ) 3. ปวช. ( ) 4. ปวส./อนุปริญญา  
( ) 5.ปริญญาตรี ( ) 6. สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป  
( ) 7. กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้น.....  
( ) 8. อื่น ๆ ระบุ.....

6. อาชีพหลักของครัวเรือน

( ) 1. เกษตรกรรม ( ) 2. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ  
( ) 3. ค้าขาย ( ) 4. พนักงานเอกชน  
( ) 5. คนงานโรงงาน ( ) 6. รับจ้างทั่วไป  
( ) 7. เจ้าของกิจการ (ร้านเสริมสวย ซ่อมรถ ตัดเสื้อผ้า ฯลฯ)  
( ) 8. อาชีพอิสระ (แพทย์ ทนายความ ฯลฯ)  
( ) 9. อื่น ๆ ระบุ.....

7. อาชีพเสริมของครัวเรือน

( ) 1. เกษตรกรรม ( ) 2. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ  
( ) 3. ค้าขาย ( ) 4. พนักงานเอกชน  
( ) 5. คนงานโรงงาน ( ) 6. รับจ้างทั่วไป  
( ) 7. เจ้าของกิจการ ( ) 8. อาชีพอิสระ  
( ) 9. อื่น ๆ ระบุ.....

8. รายได้รวมของครัวเรือน ประมาณเดือนละ.....บาท

9. รายจ่ายรวมของครัวเรือน ประมาณเดือนละ.....บาท

10. ท่านและครอบครัวของท่านนับถือศาสนา

( ) 1. พุทธ ( ) 2. คริสต์ ( ) 3. อิสลาม

11. ท่านและครอบครัวของท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มานาน.....ปี



18. ปัจจุบันท่านและครอบครัวมีความสนใจเกี่ยวกับคลองรังสิตเพียงใด

- ( ) 1. มาก ( ) 2. ปานกลาง ( ) 3. น้อย ( ) 4. ไม่สนใจ

19. ในอดีตท่านคิดว่าการขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ.....

มากที่สุด

( ) 1. เกษตรกรรม

- มากที่สุด  มาก  ปานกลาง  น้อย  ไม่มีประโยชน์เลย

( ) 2. ค้าขาย

- มากที่สุด  มาก  ปานกลาง  น้อย  ไม่มีประโยชน์เลย

( ) 3. อุตสาหกรรม

- มากที่สุด  มาก  ปานกลาง  น้อย  ไม่มีประโยชน์เลย

20. ในอดีตท่านคิดว่าการขุดคลองรังสิตทำให้ประชาชนมีทางคมนาคมทางน้ำที่สะดวก

- มากที่สุด  มาก  ปานกลาง  น้อย  ไม่มีประโยชน์เลย

21. สภาพคลองรังสิตในอดีตกับปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกัน ท่านต้องการ

( ) 1. สภาพคลองรังสิตในอดีต

เพราะ

1. น้ำคลองนำมาใช้ได้
2. ทางเดินเรือในคลองสะดวก
3. มีรายได้จากการประกอบอาชีพในคลองรังสิต เช่น.....
4. อื่น ๆ.....

( ) 2. สภาพคลองรังสิตในปัจจุบัน

เพราะ

1. ไม่ต้องสนใจมากนักเนื่องจากไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคลองแล้ว
2. ต้องการฟื้นฟูสภาพของคลองให้ใช้ประโยชน์ทางน้ำได้
2. อื่น ๆ.....

ส่วนที่ 3 การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่ทุ่งรังสิต

22. ท่านต้องเปลี่ยนแปลงที่อยู่เพราะเหตุที่มีการพัฒนาที่ดินเพื่อทำโรงงานอุตสาหกรรมบ้างหรือไม่

( ) 1. ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

( ) 2. มีการเปลี่ยนแปลง ประเภทของโรงงาน.....

23. ที่อยู่อาศัยของท่านในปัจจุบันมีความแตกต่างกันหรือไม่

( ) 1. ไม่แตกต่างกัน



- ( ) 2. เมื่อก่อนดีกว่าปัจจุบัน
- ( ) 3. เมื่อก่อนแยกว่าปัจจุบัน
24. ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีผลกระทบต่อครอบครัวท่านหรือไม่
- ( ) 1. ไม่มี
- ( ) 2. มี
- ผลดี.....
- ผลเสีย.....
25. ท่านได้เปลี่ยนแปลงอาชีพหลักของท่านหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เปลี่ยนแปลง
- ( ) 2. เปลี่ยนจากอาชีพ..... มาเป็นอาชีพ.....
26. เหตุที่ทำให้ท่านต้องเปลี่ยนอาชีพหลัก เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งไซหรือไม
- ( ) 1. ใช่
- ( ) 2. ไม่ใช่
27. อาชีพหลักปัจจุบันของท่านเกี่ยวข้องกับการมีโรงงานอุตสาหกรรมหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เกี่ยวข้อง
- ( ) 2. เกี่ยวข้องได้แก่.....
28. การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เปลี่ยนแปลง
- ( ) 2. ลดลง
- ( ) 3. เพิ่มขึ้น
29. นอกจากอาชีพหลักแล้วอาชีพเสริมของท่านเกี่ยวข้องกับการมีโรงงานอุตสาหกรรมหรือไม่
- ( ) 1. ไม่มีอาชีพเสริม
- ( ) 2. ไม่เกี่ยวข้อง
- ( ) 3. มีเกี่ยวข้อง
- ได้แก่.....
- .....
- .....
30. ปัจจุบันโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานชั้นมัธยมศึกษาของบุตรหลานท่านมีความแตกต่างกันหรือไม่
- ( ) 1. ไม่มีบุตรหลานเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา
- ( ) 2. มีบุตรหลานเรียนต่อชั้นมัธยมแต่ไม่มีความแตกต่าง
- ( ) 3. มีโอกาสในการเลือกโรงเรียนมัธยมได้มากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. มีโอกาสในการเลือกโรงเรียนมัธยมได้น้อยกว่าปัจจุบัน

31. ปัจจุบันโอกาสในการศึกษาของบุตรหลานชั้นอุดมศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความแตกต่างกันหรือไม่
- ( ) 1. ไม่มีบุตรหลานเรียนต่อระดับอุดมศึกษา
- ( ) 2. มีบุตรหลานเรียนต่ออุดมศึกษาแต่ไม่มีความแตกต่าง
- ( ) 3. มีโอกาสในการเลือกที่เรียนชั้นอุดมศึกษาได้มากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. มีโอกาสในการเลือกที่เรียนชั้นอุดมศึกษาได้น้อยกว่าปัจจุบัน
32. สมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจแตกต่างกันหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เคยเป็น
- ( ) 2. เป็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ( ) 3. อดีตเป็นมากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน
33. สมาชิกในครอบครัวมีการป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหารแตกต่างกันหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เคยเป็น
- ( ) 2. เป็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ( ) 3. อดีตเป็นมากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน
34. สมาชิกในครอบครัวมีอาการเครียด/ปวดศีรษะโดยไม่ทราบสาเหตุแตกต่างกันหรือไม่
- ( ) 1. ไม่เคยเป็น
- ( ) 2. เป็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ( ) 3. อดีตเป็นมากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. อดีตเป็นน้อยกว่าปัจจุบัน
35. การเดินทางไปทำงานมีความสะดวกแตกต่างกันอย่างไร
- ( ) 1. ไม่ต้องเดินทาง
- ( ) 2. ไม่แตกต่างกัน
- ( ) 3. อดีตมีความสะดวกมากกว่าปัจจุบันเพราะรถไม่ติด
- ( ) 4. อดีตมีความสะดวกน้อยกว่าปัจจุบันเพราะรถติด
- ( ) 5. อื่น ๆ.....
36. การมีเวลาให้กับครอบครัว
- ( ) 1. ไม่เคยมีเวลาให้กับครอบครัว
- ( ) 2. มีเวลาให้ไม่แตกต่างกัน
- ( ) 3. อดีตมีเวลาให้กับครอบครัวมากกว่าปัจจุบัน
- ( ) 4. อดีตมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยกว่าปัจจุบัน
- ( ) 5. อื่น ๆ.....

## 37. การปรึกษาหารือในกันครอบครัว

- ( ) 1. ไม่เคยปรึกษาหารือ  
 ( ) 2. มีการปรึกษาหารือไม่แตกต่าง  
 ( ) 3. อดีตมีการปรึกษาหารือมากกว่าปัจจุบัน  
 ( ) 4. อดีตมีการปรึกษาหารือน้อยกว่าปัจจุบัน

## ส่วนที่ 4 ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน

## 38. ในอดีตสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านท่านมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมบ้างหรือไม่

- ( ) 1. ไม่มี  
 ( ) 2. มี ได้แก่.....

## 39. ปัจจุบันสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านท่านมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมบ้างหรือไม่

- ( ) 1. ไม่มี  
 ( ) 2. มี ได้แก่.....

## 40. ท่านคิดว่าผู้ประกอบการอาชีพใดเป็นต้นเหตุของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กระทบกับความเป็นอยู่ของท่านและเพื่อนบ้านมากที่สุด

- ( ) 1. โรงงานอุตสาหกรรมประเภท.....  
 ( ) 2. การประกอบอาชีพเกษตรกรรม.....  
 ( ) 3. การประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม.....

## 41. ประสบการณ์ที่ท่านได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งรังสิต กว่า 10 ปีขึ้นไป ท่านมีความเห็นเชิงเปรียบเทียบกับปัจจุบันอย่างไร

- ( ) 1. การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่ทุ่งรังสิต ส่งผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไร

การประกอบอาชีพ	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> เปลี่ยนอาชีพ	<input type="checkbox"/> ไม่มีงานทำ
รายได้	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> รายได้ลดลง	<input type="checkbox"/> รายได้มากขึ้น
ค่าใช้จ่าย	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> รายจ่ายเพิ่มขึ้น	<input type="checkbox"/> รายจ่ายลดลง
สุขภาพ	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> เจ็บป่วย	<input type="checkbox"/> แข็งแรง
สภาพแวดล้อม	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> สะอาด, น่าอยู่	<input type="checkbox"/> เสื่อมโทรมสกปรก
บริเวณบ้าน			
การเดินทาง	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> ติดขัด, ช้านาน	<input type="checkbox"/> สะดวกรวดเร็ว
การใช้ประโยชน์จาก	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> ใช้ไม่ได้	<input type="checkbox"/> ไม่ได้ใช้
คลองรังสิต			
อื่น ๆ (ระบุ).....	<input type="checkbox"/> ไม่กระทบ	<input type="checkbox"/> .....	<input type="checkbox"/> .....

- ( ) 2. จากผลกระทบดังกล่าว สรุปว่ามีผลต่อวิถีชีวิตของครอบครัวท่านมากน้อยเพียงใด

- ไม่มีผลกระทบ       มาก       ค่อนข้างมาก  
 ปานกลาง       ค่อนข้างน้อย       น้อย

( ) 3. การพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตส่งผลกระทบต่อชุมชนของท่านอย่างไร

- |                                 |                                   |  |   |
|---------------------------------|-----------------------------------|--|---|
| ขนาดชุมชน                       | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> เล็กลง                    | <input type="checkbox"/> พื้นที่กว้างขวางขึ้น |
| การประกอบอาชีพ                  | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ทำอาชีพดั้งเดิม           | <input type="checkbox"/> ว่างาน               |
| สภาพเศรษฐกิจชุมชน               | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> มีรายได้เพิ่มขึ้น         | <input type="checkbox"/> มีหนี้สิน            |
| สุขภาพ                          | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> แข็งแรง                   | <input type="checkbox"/> เจ็บป่วย             |
| การคมนาคม                       | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> สะดวก, รวดเร็ว            | <input type="checkbox"/> ติดขัด, ช้านาน       |
| การใช้ประโยชน์จาก<br>คลองรังสิต | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ใช้ได้ดี                  | <input type="checkbox"/> ใช้ไม่ได้ใช้น้อยลง   |
| วัฒนธรรมประเพณี                 | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ยึดมั่นตามประเพณีดั้งเดิม | <input type="checkbox"/> เปลี่ยนตามแฟชั่น     |
| ความขัดแย้งในชุมชน              | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> สามัคคีสงบเรียบร้อย       | <input type="checkbox"/> ทะเลาะขัดแย้ง        |
| การมีส่วนร่วมในกิจกรรม          | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ให้ความร่วมมือดี          | <input type="checkbox"/> ไม่สนใจ              |

( ) 4. จากผลกระทบดังกล่าว สรุปว่ามีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากน้อยเพียงใด

- |                                       |                                       |                                      |
|---------------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------------|
| <input type="checkbox"/> ไม่มีผลกระทบ | <input type="checkbox"/> มาก          | <input type="checkbox"/> ค่อนข้างมาก |
| <input type="checkbox"/> ปานกลาง      | <input type="checkbox"/> ค่อนข้างน้อย | <input type="checkbox"/> น้อย        |

( ) 5. การค้าขายบริเวณคลองรังสิต (ชายฝั่งและในคลอง) ส่งผลกระทบต่อคลองรังสิตอย่างไร

- |                |                                   |  |   |
|----------------|-----------------------------------|--|---|
| น้ำคลอง        | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> สีคล้ำ กลิ่นเหม็น, ขยะลอย | <input type="checkbox"/> ไสสะอาดขึ้น      |
| พืชน้ำ/วัชพืช  | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ไม่รก ใช้ประโยชน์ได้      | <input type="checkbox"/> กีดขวางคลอง      |
| ดินชายฝั่งคลอง | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ดินถล่ม ชายฝั่งพังทลาย    | <input type="checkbox"/> การยึดเกาะดินดี, |
| ภูมิทัศน์(วิว) | <input type="checkbox"/> ไม่กระทบ | <input type="checkbox"/> ไม่สวยงาม ไม่ดึงดูดใจ     | <input type="checkbox"/> สวยงาม น่าเที่ยว |
| อื่น ๆ (ระบุ)  | <input type="checkbox"/> .....    | <input type="checkbox"/> .....                     | <input type="checkbox"/> .....            |

( ) 6. จากผลกระทบดังกล่าว สรุปว่ามีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากน้อยเพียงใด

- |                                       |                                       |                                      |
|---------------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------------|
| <input type="checkbox"/> ไม่มีผลกระทบ | <input type="checkbox"/> มาก          | <input type="checkbox"/> ค่อนข้างมาก |
| <input type="checkbox"/> ปานกลาง      | <input type="checkbox"/> ค่อนข้างน้อย | <input type="checkbox"/> น้อย        |

42. ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นถึงผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่รังสิตที่มีผลต่อวิถีชีวิตของครอบครัวท่านโดยภาพรวม(ขอให้อธิบายด้วย).....

.....

.....

.....

.....

.....

\*\*ขอขอบคุณที่ท่านได้เสียสละเวลาตอบแบบสอบถาม\*\*

ภาคผนวก ด.  
แบบสอบถามผู้นำชุมชน



สถาบันวิทยบริการ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## แบบสอบถามผู้นำชุมชน

โครงการ "การพัฒนาอุตสาหกรรม ผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนริมคลองรังสิต"  
พื้นที่ศึกษา อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์(นาย/นางสาว/นาง).....นามสกุล.....  
ตำแหน่ง.....ระยะเวลาของการทำงานตำแหน่งนี้.....ปี  
ที่อยู่บ้านเลขที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....  
อำเภอ.....จังหวัด.....  
ผู้สัมภาษณ์ .....

## ส่วนที่ 1 ประวัติผู้นำท้องถิ่น

1. เกิดที่จังหวัดปทุมธานี
2. ย้ายมาจาก.....อำเภอ.....จังหวัด.....เมื่อ พ.ศ.....
3. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง.....ตั้งแต่พ.ศ.....
4. ระดับการศึกษาสูงสุด.....
5. อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....

## ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

1. หมู่บ้านท่านมีจำนวน.....ครัวเรือน ประชากร.....คน
2. สัดส่วนการย้ายเข้า คิดเป็นร้อยละ .....ส่วนใหญ่ย้ายมาจากภาค.....
3. ประชากรที่ย้ายเข้ามา ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์สำคัญ (ตอบเรียงลำดับ)
  - ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม
  - เปลี่ยนที่อยู่อาศัย
  - ธุรกิจ/ค้าขาย
  - การศึกษาของบุตรหลาน
  - อื่น ๆ .....

4. ชุมชนท่านมีสภาพแวดล้อมอยู่ติดกับสิ่งเหล่านี้/มีปัญหาหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปัญหาจากบ้านเรือนแออัด .....
  - ปัญหาจากการเกษตรกรรม.....
  - ปัญหาจากโรงงานอุตสาหกรรมทั่วไป.....
  - ปัญหาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่มีมลพิษ.....
  - ปัญหาน้ำคลองรังสิต.....
  - ปัญหาน้ำใช้ตามบ้านเรือน.....
  - ปัญหาอื่น ๆ .....
5. การมีโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่คลองรังสิต ทำให้หมู่บ้านท่านเจริญขึ้นหรือไม่
- มี เหตุผล.....
  - ไม่มี เหตุผล.....
6. การมีโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณพื้นที่คลองรังสิต ก่อให้เกิดปัญหาหรือผลเสียอย่างไร
- มี เหตุผล.....
  - ไม่มี เหตุผล.....
7. การมีโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ราคาที่ดินแพงขึ้นมากกว่าที่เคยเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ท่านคิดว่ามีผลดี ผลเสียต่อประชาชนในหมู่บ้านอย่างไร
- มี เหตุผล.....
  - ไม่มี เหตุผล.....

### ส่วนที่ 3 แนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองรังสิต

1. ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เคียงคลองรังสิต เคยมีส่วนร่วมดูแลรักษาหรือไม่
- ไม่เคย
  - เคย
2. กิจกรรมที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม.....
- ได้มาช่วยดูแลรักษาคลองรังสิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- เก็บขยะในคลอง จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
  - การประชาสัมพันธ์ จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
  - ขุดลอกคลอง จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
  - เก็บผักตบชวา จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
  - บำบัดน้ำเสีย
  - ตั้งกองทุนอนุรักษ์คลอง

3. กิจกรรมที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม.....ได้มาช่วย

ดูแลรักษาคล่องรังสิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เก็บขยะในคลองจัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- การประชาสัมพันธ์จัดขึ้น..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- ขุดลอกคลอง จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- เก็บผักตบชวา จัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- บำบัดน้ำเสีย
- ตั้งกองทุนอนุรักษ์คลอง

4. กิจกรรมที่ผู้ประกอบการธุรกิจ.....ได้มาช่วย

ดูแลรักษาคล่องรังสิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เก็บขยะในคลองจัดขึ้น ..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- การประชาสัมพันธ์ จัดขึ้น .... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- ขุดลอกคลอง จัดขึ้น ... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- เก็บผักตบชวา จัดขึ้น..... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- บำบัดน้ำเสีย
- ตั้งกองทุนอนุรักษ์คลอง

5. กิจกรรมที่ผู้ประกอบการธุรกิจ.....ได้มาช่วย

ดูแลรักษาคล่องรังสิต (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เก็บขยะในคลอง จัดขึ้น .... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- การประชาสัมพันธ์ จัดขึ้น .... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- ขุดลอกคลอง จัดขึ้น ... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- เก็บผักตบชวา จัดขึ้น ... ครั้ง/ปี สนับสนุน  แรงงาน  ให้เงิน  ให้อุปกรณ์
- บำบัดน้ำเสีย
- ตั้งกองทุนอนุรักษ์คลอง

6. ท่านคิดว่าภาครัฐควรมีส่วนช่วยดูแลรักษาคล่องอย่างไร

- |  |  |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> จัดเก็บค่าธรรมเนียมรักษาคล่อง | <input type="checkbox"/> สร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน        |
| <input type="checkbox"/> เพิ่มบทลงโทษทางกฎหมาย         | <input type="checkbox"/> เพิ่มการประชาสัมพันธ์             |
| <input type="checkbox"/> จัดฝึกอบรมอาสาสมัคร           | <input type="checkbox"/> จัดกิจกรรมรักษาคล่องในเทศกาลสำคัญ |
| <input type="checkbox"/> อื่น ๆ (ระบุ).....            |  |



